

41. Tiistaina 17 päivänä toukokuuta 1994

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Kolmas käsittely:

1) Ehdotukset laiksi arvonnalisäverolain muuttamisesta 1068

Hallituksen esitys n:o 3
Lakialoitteet n:ot 1—3 ja 6
Toivomusaloite n:o 23
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 15

2) Ehdotus laiksi Hallinnon kehittämis-
keskuksesta 1069

Hallituksen esitys n:o 44
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 3

3) Ehdotus laiksi Valtion Korjaamosta ..

Hallituksen esitys n:o 31
Liikennevaliokunnan mietintö n:o 4

4) Ehdotus laiksi eläintautilain muutta-
misesta 1073

Hallituksen esitys n:o 51
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö
n:o 7

5) Ehdotukset laiksi vähittäiskaupan ja
eräiden työliikkeiden liikeajasta annetun
lain muuttamisesta 1074

Hallituksen esitys n:o 259/1993 vp
Lakialoite n:o 37/1993 vp
Talousvaliokunnan mietintö n:o 13

6) Ehdotus laiksi ydinvastuulain muut-
tamisesta 1089

Hallituksen esitys n:o 10
Talousvaliokunnan mietintö n:o 15

7) Ehdotukset vakuutus sopimuslaiksi ja
laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien
muuttamisesta „

Hallituksen esitys n:o 114/1993 vp
Talousvaliokunnan mietintö n:o 17

8) Ehdotus laiksi kilpailunrajoituksista
annetun lain muuttamisesta 1091

Hallituksen esitys n:o 45
Talousvaliokunnan mietintö n:o 19

Ainoa käsittely:

9) Eduskunnan oikeusasiamiehen ker-
tomus esteellisyyssäännösten kehittämi-
sestä 1092

Kertomus n:o 13/1993 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 2

Ensimmäinen käsittely:

10) Ehdotus laiksi rikoslain 29 luvun
4 §:n muuttamisesta 1101

Hallituksen esitys n:o 67
Lakivaliokunnan mietintö n:o 7

Esitellään:

11) Ed. Hautalan lakialoite n:o 30 laiksi
Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 1102

12) Ed. Jouppilan lakialoite n:o 31 laiksi kansaneläkelain 33 §:n muuttamisesta 1107

Pöydällepanoa varten esitellään:

13) Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 5 hallituksen kehitysyhteistyökertomuksesta vuodelta 1992 (K 11/1993 vp) „

14) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 16 hallituksen esityksen johdosta laiksi tuontimaksulain muuttamisesta (HE 26) „

15) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 17 hallituksen esityksen johdosta laiksi arvonlisäverolain 59 ja 130 §:n muuttamisesta (HE 71) „

16) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 18 hallituksen esityksen johdosta laiksi arvonlisäverolain muuttamisesta sekä lakialoitteesta laiksi arvonlisäverolain 83 §:n muuttamisesta (HE 76 sekä LA 28 ja 29) „

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi ensimmäinen varapuhemies Paakkinen sekä edustajat Aho E., Ala-Harja, Antvuori, Apukka, Biaudet, Björkenheim, Hacklin, Isohookana-Asunmaa, Jansson, Jääteenmäki, Kohijoki, Laakso, Lehtinen, Morri, Pekkarinen, Ranta, Rehn E., Rusanen, Salolainen, Tiuri, Viljanen ja Wahlström.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Björkenheim ja Lehtinen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat E. Aho, Jääteenmäki, E. Rehn ja Salolainen sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Ala-Harja, Antvuori, Apukka, Biaudet, Kohijoki, Morri, Paakkinen, Ranta ja Wahlström, tästä ja huomista päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Hack-

lin, Jansson, Laakso ja Tiuri sekä tämä kuun 20 päivään virkatehtävien vuoksi ed. Isohookana-Asunmaa.

Uusia hallituksen esityksiä

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentti on eilen 16.5.1994 antanut eduskunnalle hallituksen esitykset n:ot 77—81.

Kirjalliset kysymykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 186, 195, 198, 201, 204, 209, 211—214, 224, 226, 228, 230 ja 236. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Mäki-Hakola: Rouva puhemies! Suuri valiokunta kokoontuu huomenna keskiviikkona kello 12.15 ja työaasto kello 12.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotukset laiksi arvonlisäverolain muuttamisesta

Kolmas käsittely, ainoa käsittely
Hallituksen esitys n:o 3
Lakialoitteet n:ot 1—3 ja 6
Toivomusaloite n:o 23
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 15

Puhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksista. Toisessa käsittelyssä päätetty, hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Lopuksi päätetään ainoassa käsittelyssä toivomusaloitteesta.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus hyväksytään.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä teke­mässään päätöksessä lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Eduskunta yhtyy valtiovarainvaliokunnan ehdotukseen toivomusaloitteen hylkäämisestä.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Ehdotus laiksi Hallinnon kehittämiskeskuksesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 44

Hallintovaliokunnan mietintö n:o 3

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

3) Ehdotus laiksi Valtion Korjaamosta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 31

Liikennevaliokunnan mietintö n:o 4

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. **L a i n e :** Rouva puhemies! Nyt on kolmannessa käsittelyssä hallituksen esitys Valtion Korjaamon muodostamisesta. Alun perinhän oli sellainen tarkoitus, että valtion eri hallinnonhaarojen, eri alojen, korjaamot yhdistetään yhdeksi korjaamoksi. Silloin kuviteltiin selvitysmiehen paperin mukaisesti 110 korjaamon yhdistämistä. Matkan varrella kävi kuitenkin niin, että huomattava osa eli kaikki muut paitsi TVL jäivät tämän ratkaisun ulkopuolelle. Nyt itse asiassa se hallituksen esitys, joka on ollut eduskunnan käsittelyssä, tarkoittaa siis TVL:n pii-

rien konekorjaamoiden yhdistämistä Valtion Korjaamoksi.

Olen tästä asiasta käyttänyt puheenvuoron 22. maaliskuuta, 7. huhtikuuta, 12. huhtikuuta ja vielä lisätalousarvion käsittelyn yhteydessä 3. toukokuuta enkä nyt lähde toistamaan silloin esittämiäni laajoja perusteluja. Totean vain lyhyesti, että esitetty ratkaisu ei ole taloudellisesti järkevä. Tämä on ainakin varsin monien henkilöstön edustajien ja myös TVL:n korjaamojen johdon mielipide.

Kun hallituksen esitystä perusteltiin sillä, että nyt voidaan tuottaja ja tilaaja erottaa ja muodostaa tulosvastuullisia yksiköitä, niin esimerkiksi Turun tiepiirin osalta tämä on ollut jo vallitseva käytäntö. Jotta tämä kävisi selkeästi ilmi, lainaan tielaitoksen Turun tiepiirin tiedotetta viime vuoden maaliskuun 10 päiväältä. Lainaan tiedotteen kaksi viimeistä kappaletta:

”Konekorjaamo toimii kuten liikeyritys. Sen on kustannuksensa kattamiseksi hankittava itse tulonsa työn ja tarvikkeiden myynnillä. Korjaamon liikevaihto kaluston kunnossapitotöissä on 22 miljoonaa markkaa ja tarvikkeiden vuosi­myynti korjaamon käyttämien varaosien lisäksi 17 miljoonaa markkaa. Korjaamon vahvuus on 61 henkilöä, joista Porin toimipisteessä työskentelee 15 henkilöä.

Tiepiirin korjaamotoiminta on liiketaloudellisesti kannattavaa ja kilpailukykyistä. Piirin oma­varaisuus kaluston kunnossapitotöissä on 77 prosenttia, josta tiepiirin konekorjaamolla tehdään 55 prosenttia. Ulkopuolisten käyttö huip­pujen tasaamiseen on taannut korjaamolle tasaisen työllisyyden. Lisäksi korjaamotoimintaa on sopeutettu jo 70-luvulta lähtien näkyvissä olleeseen alenevaan kysyntään.”

Näin siis on tielaitoksen Turun piirin korjaamon osalta. Tietämäni mukaan tämä on ollut yleinen käytäntö myös maan muissa osissa.

Se, mikä ainakin tuntuu nyt harmilliselta, on henkilöstön aseman epäselvyys, epävarmuus, ja tähän henkilöstö on ollut tyytymätön eri puolilla maata.

Lisätalousarvion käsittelyn yhteydessä kiintyi huomioni siihen, miten arvioidaan valtion korjaamoiden nykyinen omaisuus. Lisätalousarviossa esiintyy luku ”Rakennukset”: 45,9 miljoonaa markkaa. Hieman epäilen, onko tässä laskettu koko lailla alakanttiin, koska esimerkiksi Turun tiepiirin korjaamon, joka valmistui viime vuoden maaliskuussa, arvo ilman kalustoa oli 31 miljoonaa ja kalusto mukaan lukien muistaakse­ni 34 miljoonaa markkaa. Sanon nyt kylläkin,

että tämä on vain tuntumaluku. En pysty arvioimaan, mikä on maan muissa osissa olevien korjaamoiden arvo.

Lopuksi haluan todeta, että mikäli hallituksen esitys olisi lain toisessa käsittelyssä tai muutoin eduskuntakäsittelyn vaiheessa muuttunut siten, että muodostettava Valtion Korjaamo olisi ollut tielaitoksen alaisena, niin mikäli olen oikein ymmärtänyt henkilöstön käsitykset, se olisi henkilöstöä tyydyttänyt. Ja ainakin niiden henkilöiden kertoman mukaan, joita olen asiassa voinut kuulla, myöskin johdon piirissä tätä pidettiin järkevänä. Kun näin ei kuitenkaan nyt ole käynyt, tässä ei varmasti jää muuta mahdollisuutta kuin esityksen hylkääminen. Seuraavissa puheenvuoroissa ilmeisesti tämä tosiasia tulee eteen.

Ed. Tennilä: Rouva puhemies! Ehdotan, että lakiehdotus hylätään.

Alkuperäiseen suunnitelmaan nähden esitys on pelkkä torso. Vain TVL jäi jäljelle, kun Valtion Korjaamoa luotiin. Henkilöstön asema huonee. TVL:n osalta käy niin, että sen korjaamopalveluiden hinta nousee, missä ei ole mitään järkeä. Tässä ovat hylkäyksen perusteet, jotka vastalauseessani olen jo esittänyt.

Ed. Astala: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva lakiesitys on hätköidysti valmisteltu. Siinä on runsaasti virheellisiä perusteluja. Lopputuloskin on vielä väärä.

Ilmestelen suuresti liikennevaliokunnan hutiloitua valmistelua, kun mieleissäni on yleisradiolain käsittely liikennevaliokunnassa, jolloin lakia todella korjattiin sekä sisällöllisesti että teknisesti. Nyt menettely ja käsittely on ollut täysin toisenlainen. Liikenneministeriö näyttää potevan voimakasta yksityistämismurroa laitosensa suhteen. Ilmeisesti käsittelyssä olevan Valtion Korjaamon lopullinen kohtalo olisi sama kuin Turun Asennuspajan eli yksityistämisen.

Joka tapauksessa nyt aiotaan tehdä erittäin suuri vahinko tielaitoksen konekorjaamotoiminnalle. Esitetty malli tulee taloudellisesti kalliimmaksi. Se tietää byrokratian kasvua ja hankaloittaa merkittävästi tielaitoksen konekorjaamojen kehitystyötä, jota parhaillaan tehdään. Ei ole yhtään perustelua, jolla asiaa voisi oikealla tavalla perustella, perustelua joka siis johtaisi lain hyväksymiseen.

Olen käyttänyt puheenvuoron jo lain toisessa käsittelyssä ja siinä olen esittänyt asiakokonai-

suuden. Tässä tyydyn nyt siis kannattamaan ed. Tennilän hylkäysehdotusta.

Liikenneministeri Norrback: Arvoisa puhemies! Ymmärrän, että vasemmistoliiton eräät jäsenet ovat edelleen kiinni vanhan sosialismin dogmeissa. Kokemushan osoittaa selvästi, että sellaiset virastot ja liikelaitokset, jotka hoitavat tehtäviä kilpailuttomilla aloilla, pärjäävät huonosti, ovat jäykkiä ja byrokraattisia. Työntekijöiden kannalta on tietenkin selvästi parempi, että heillä on työpaikka firmassa, joka on kilpailukykyinen ja jossa asiat hoidetaan taloudellisesti järkevästi. Siihen pyrimme tällä.

Lisäksi haluan sanoa, että henkilökohtaisesti en ole erityisen innokas privatisoinnin ystävä. En ollut myöskään sosialisoinnin kannalla, kun vasemmistopuolueet ylipäättään yrittivät sosialisoida tätä yhteiskuntaa, enkä nyt ole myöskään privatisoinnin ystävä.

Lähden siitä myöskin, että tämä on enemmän käytännön kuin dogmaattinen kysymys tällä hetkellä. Pitää hoitaa toimintoja niin, että ne ovat taloudellisesti järkevästi hoidettuja ja näin ollen myös työpaikat turvallisia.

Liikenneministeriön alalla ei ole privatisoitu paljon mitään, mutta on yhtiöitetty kyllä hyvin paljon, ja siihen pitää minusta edelleen pyrkiä silloin, kun se on järkevää. Pitemmän päälle yhtiöittämistoimenpiteet ovat olleet järkeviä. Ne ovat jo aika lailla välittömästi järkeviä, mutta varsinkin pitemmän päälle.

Ed. Laine (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ministeri Norrback, te hyvin helposti, niin kuin tälläkin kertaa, suoritate ideologista aivopesua, kun ajatte sitä asiaa, jota nyt hallituksen nimissä puolustatte. En ainakaan havainnut, että esimerkiksi vasemmistoliiton edustajien puheenvuoroissa oli ideologista lähökohtaa. Jos taas, ministeri Norrback, te olette oikeassa, että tämä on järkevää, niin selittäkää, mistä se johtuu, että kaikki muut valtion sektorin laitokset jäivät tämän ulkopuolelle, eivätkä siellä ainakaan olleet vasemmistoliittolaiset päättämässä vaan kokonaan muut. Mistä se johtuu? Kai siinäkin on jokin järki. Ministeri varmaan nyt kertoo eduskunnalle, mikä järki siinä on.

Ed. Astala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tuntuu todella siltä, että liikenneministeri Norrback ei tunne missään määrin konekorjaamojensa toimintaa. Suosittelen lämpimäs-

ti käyntiä esimerkiksi Turun konekorjaamolla. Hän näkee siellä Pohjoismaiden moderneimman konekorjaamon, joka on saavuttanut erittäin paljon suosiota ja saanut kiitosta ja menestystä. Se toimii taloudellisesti erittäin kannattavasti, myös liiketaloudellisesti. Se pärjää toiminnassaan erittäin hyvin. Siellä on meneillään parhailaan kehitystoiminta, josta monet monet yksityiset firmat saisivat olla kateellisia. Siellä työntekijät ovat erittäin asiaa tuntevia ja ammattitaitoisia. Lähes kaikki perustelut, joita liikenneministeriö on esittänyt lakiesityksen perusteluissa, ovat vääriä ja virheellisiä. Toivon, että ministeri Norrback keskustelee esimerkiksi Turun tielaitoksen päällikön kanssa näistä. Hän voi oikaista liikenneministeriä päätymään todella järkevämpiin kantoihin, sillä se, mitä äsken esititte, oli täysin käsittämätöntä.

Liikenneministeri Norrback: Arvoisa puhemies! Jos joku yrittää todistaa asian olevan väärä vain sanomalla niin, se ei yleensä onnistu, vaan useimmiten pitää myös olla perusteluja, miksi asiat ovat väärät. Minä yhdyin siihen, että korjaamoissa on päteviä ihmisiä hyvin paljon, mutta heille on eduksi, että heillä on työpaikka yrityksessä, jonka talous on kunnossa pitemmän päälle ja jolla on selviä henkinjäämismahdollisuuksia silloinkin, kun ala muuttuu, ja että firmalla on myös mahdollisuuksia sopeutua uuteen tilanteeseen ja aikaan. Tilanne on todella niin, että tällä tavalla voidaan myös säästää julkisia varoja ja mieluummin säästää resursseja tällä tavalla ja käytän ne esimerkiksi opetusalalla tai jollakin muulla alalla, missä niitä tarvitaan. Ei ole mitään järkeä maksaa ylihintaa toiminnasta, jota muuten voidaan hoitaa halvemmalla, ja käyttää niukkoja verovarvoja sillä tavalla väärin.

Mutta korostan vielä, että ei tämä minulle ole ideologinen kysymys, vaikka olen ed. Laineen kanssa siitä samaa mieltä, että omaa ideologiaa saa yrittää myydä. Sehän kuuluu poliittiseen järjestelmään, että me yritämme kertoa oman ideologiamme vahvoista puolista. Sosialistinen dogmatiikka on minulle kuitenkin selvästi vanhentunut ja hyvin konservatiivinen. Tämä keskustelu aika lailla osoittaa senkin, että eräät ovat kiinni siinä järjestelmässä edelleen.

Ed. Korhonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! On aivan ihmeellistä kuunnella ministeri Norrbackin puheenvuoroja, jotka ovat puhdasta poliittista liturgiaa, hallituk-

sen piiristä, joka tähän maahan vanhoillisella politiikallaan on saanut 500 000 työtöntä. (Ed. Jaakonsaari: Ja sosialismin! Pankitkin on sosialisoiu!) Yhä lisää työttömiä yritetään tehdä tietoisilla päätöksillä, mistä on kyse myös laissa Valtion Korjaamosta. Vasemmistopuolueilla on tällä hetkellä ollut täysi tekeminen siinä, kun on yritetty estää porvaripuolueita sosialisoimasta koko maata pankkituen muodossa. Nyt on lisäyrityksiä menossa erilaisten tukimuotojen kautta. Kyllä valtion korjaamoita koskeva lainsäädäntö olisi ehkä vaatinut ministeriltäkin tietynlaista opintomatkaa sinne, missä niitä töitä tehdään. Käsitykset olisivat pikkuisen muuttuneet. Turussa olisi ollut ihan hyvä paikka käydä tutustumassa toimintaan.

Ed. Astala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Liikenneministeri totesi, että laki säästää julkisia varoja. Millä tavalla laki säästää julkisia varoja? Tässä on kysymys tielaitoksen konekorjaamotoiminnasta, ja he itse sanovat, että hallituksen malli tulee paljon paljon kalliimmaksi heille itselleen. Siis tämäkin teidän perustelunne on aivan pötypuhetta.

Puhuitte jostakin ylihinnasta toimintaan nähden. Konekorjaamot toimivat omavastuuperusteella, siis omakustannushintaan, eikä niiden tavoitteena ole ollut tuottaa voittoa, vaan edullisia palveluja käyttäjille. Eivät ne ole tähän käytännön toimintaan mitään budjettivaroja käyttäneet. En ole vielä kuullut yhtään järkevää perustelua liikenneministeriltä tämän asian hyväksymiseksi.

Liikenneministeri Norrback: Rouva puhemies! Järkevyys voidaan näköjään mitata aika lailla monella eri tavalla, mutta minä lopetan väittelyn siitä, ja se keskustelu voidaan käydä muualla. Kerron vain hyvän esimerkin. Kaksi vuotta sitten päätettiin liikelaitostaa Autorekisterikeskus. Kun tämä hallitus aloitti toimintansa, kerrottiin minulle, että Autorekisterikeskus tarvitsee 20—40 uutta virkaa vuodessa, jotta tehtävät voidaan hoitaa. Sen jälkeen, kun toiminta liikelaitostettiin, henkilökunnan määrä on luonnollisen poistuman kautta vähentynyt 200:lla, palvelutaso on kaikkien tai ainakin useimpien asiakkaiden mukaan noussut huomattavasti. Autorekisterikeskus tuottaa nyt voittoa, rahaa, jota voidaan käyttää muualla yhteiskunnassa. Tämä on hyvä. Tätä muutosta vastustettiin myös vasemmistoliiton taholta eli haluttiin käyttää vanhentuneen järjestelmän ylläpitämiseen val-

tion varoja. Kyllä se on sallittua, jos näin halutaan, mutta minä en ainakaan näe siinä kovin paljon viisautta.

Ed. S a a p u n k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Minäkin haluaisin lähestyä asiaa erään esimerkin kautta. Kuusamosta Ouluun on matkaa 230 kilometriä. Tielaitos ajattaa Ouluun huollettaviksi autot, vaikka paikan päällä olisi vaikka kuinka paljon korjaamoita, jotka pystyisivät autot hoitamaan ja huoltamaan. Menee työpäivä hukkaan, kun Oulussa käydään autot korjaamassa. Normaalin kilpailun kautta, kun tämä laki antaa siihen mahdollisuuden, kilpailumuodon, tarjousten perusteella myös tielaitos rupea käyttämään paikallisia korjaamoita. Kyllä minusta järjeistämistä korjaamotoiminnan alalla on ollut huomattavan paljon. Ei kannata pitää tehotomia korjaamoita yllä, vaan pannaan normaalin kilpailun puitteisiin myös tielaitoksen korjaamotoiminta. Nehän voivat saada muualtakin töitä, kun ovat kilpailukykyisiä.

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Liikenneministeri Norrbackille toteaisin vain, kun hän puhui yhtiöittämisestä, että kannattaisi lukea laki. Nyt on kysymys liikelaistamisesta, ja ne ovat sentään vielä eri asioita. Todennäköisesti korjaamosta tehdään joskus vielä osakeyhtiö, mutta, herra ministeri, vielä ei ole kyseessä se esitys. Te olette aikaanne edellä puheenvuorossanne.

Mitä tielaitoksen kustannuksiin tulee, niin ne tulevat kohoamaan, ja sitä pidän järjettömänä. Jos tielaitos voi halvalla korjauttaa omat koneensa, jotka ovat hyvin spesiaaleja, niin minusta se on hyvä asia. Jos se on sosialismia, niin olkoon sitten, jos tielaitos voi omat vehkeensä halvalla korjauttaa.

Mitä Autorekisterikeskuksen kokemuksiin tulee, niin minä en pidä hyvänä sitä, että tänä päivänä pannaan ihmisiä työttömiksi, koska korvaavia työpaikkoja ei ole.

Mitä tulee ed. Saapungin esimerkkiin, niin se on varmasti keksitty. Tielaitoksella on myös erikoistarpeita korjauksissa, ja niitä voidaan tehdä vain keskitetyissä paikoissa.

Ed. A s t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Autorekisterikeskus-esimerkki ei kylä sopinut konekorjaamoihin. Se oli liian kaukaa haettu esimerkki eikä sopinut tähän.

Liikennevaliokunnan puheenjohtajalle ed.

Saapungille toteaisin, miksi hän ei omaan esimerkkiinsä viitaten olisi voinut olla sitä mieltä, että korjaamotoimintaa olisi voitu kehittää liikelaitoksen tavoin, mutta tielaitoksen alaisuudessa ja hallinnossa. Tällöin ei tähän olisi kehitetty uutta byrokratiaa, uutta keskuspaikkaa. Tämä mallihan lisää byrokratiaa, jota te olette edistämässä. Jos uusi korjaamo olisi ollut tielaitoksen alaisuudessa, niin tällaista byrokratiaa ei olisi tarvittu ja toiminta olisi tullut paljon taloudellisemmaksi. Se olisi siis säästänyt valtion varoja nimenomaan.

Ed. P o l v i n e n: Arvoisa puhemies! Ehdotan eduskunnan hyväksyttäväksi edustajien pöydille jaetun ponsilausumaehdotuksen: "Eduskunta edellyttää, että lain voimaantulon jälkeen hallitus huolehtii Valtion Korjaamon toiminnan kohtuullisesta käynnistymisestä varmistamalla, että korjaamo saa siirtymävaiheessa riittävästi tilauksia."

Ed. O. O j a l a: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Polvisen tekemää ehdotusta.

Lisäksi puolestani ihmettelen suuresti ministeri Norrbackin täällä käynnistämää keskustelua. Se oli alatyylinen heitto. Hän yritti nimenomaan saada asian aivan toisille raiteille käynnistämällä keskustelun sosialismista tämän asian yhteydessä. Ministeri Norrback tietää erittäin hyvin, että tämä hallitus se vasta on todella sosialisoinut. (Min. Norrback: Tehän olette vaatineet sitä niin kauan kuin minä muistan!) Pankit on lähes sosialisoitu pankkituen muodossa ja nyt maatalousratkaisun yhteydessä, kun EU-jäsenyyteen mennään, ilmeisesti maatalouskin lopullisesti sosialisoidaan tässä maassa. Siinä sitä sosialisointia on eikä Valtion Korjaamon yhteydessä.

Edustajat Björkenheim ja Lehtinen merkitään läsnä oleviksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s: Keskustelussa on ed. Tennilä ed. Astalan kannattamana ehdottanut, että lakiehdotus hylättäisiin.

Ed. Polvinen on ed. O. Ojalan kannattamana ehdottanut, että perusteluissa lausuttaisiin: "Eduskunta edellyttää, että lain voimaantulon jälkeen hallitus huolehtii Valtion Korjaamon toiminnan kohtuullisesta käynnistymisestä varmis-

tamalla, että korjaamo saa siirtymävaiheessa riittävästi tilauksia.”

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestykset ja päätökset:

P u h e m i e s : Ensin päätetään lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä.

Joka hyväksyy lakiehdotuksen, äänestää ”jaa”; jos ei voittaa, on lakiehdotus hylätty.

P u h e m i e s : Ilmoitan, että pöytäkirjaan merkitään, miten kukin edustaja on äänestänyt.

”Jaa” äänestävät seuraavat edustajat:

Aittoniemi, Ala-Nissilä, Alaranta, Anttila S.-L., Anttila U., Aula, Björkenheim, Donner, Dromberg, Enestam, Haavisto, Hassi, Hautala, Heikkinen, Hiltunen, Huuhtanen, Häkämies, Ihamäki, Jokiniemi, Jouppila, Jurva, Järvilahti, Jääskeläinen, Kaarilahti, Kalli, Kallis, Kankaanniemi, Karhunen, Kauppinen, Kemppainen, Kivelä, Koistinen, Komi, Korkeaoja, Korteniemi, Korva, Kuittinen, Kuuskoski, Laakkonen, Lahtinen, Laivoranta, Lamminen, Laukkanen M., Laurila, Lax, Lehtinen, Lehtosaari, Lepänen J., Liikkanen, Lindqvist, Linnainmaa, Louvo, Luukkainen, Malm, Markkula, Mattila, Moilanen, Mäkelä, Mäki-Hakola, Mäkipää, Mölsä, Niinistö, Nordman, Norrback, Näsi, Olila, Paloheimo, Pelttari, Perho-Santala, Pesälä, Pietikäinen M., Pietikäinen S., Piha, Puhakka, Pulliainen, Pura, Pykäläinen, Rauramo, Rehn O., Renko, Renlund, Rossi, Ryyänen, Rätty, Röntynen, Saapunki, Saari, Saario, Saastamoinen, Sasi, Savela, Seivästö, Suhola, Suhonen, Taina, Takala, Toivonen, Turunen, Ukkola, Vanhanen, Varpasuo, Vihriälä, Viinanen, Viljanen, Virrankoski, Vistbacka, Vuorensola, Väistö, Väyrynen, Westerlund, Zyskowiec ja Ääri.

”Ei” äänestävät seuraavat edustajat:

Aho R., Alho, Astala, Backman, Bell von, Gustafsson, Halonen, Hurskainen, Hämäläinen, Iivari, Jaakonsaari, Kalliomäki, Kasurinen, Kautto, Kekkonen, Korhonen, Koskinen, Laakkonen, Lahikainen, Lahti-Nuuttila, Laine, Laitinen, Leppänen P., Lindroos, Lipponen, Loukoski, Luhtanen, Luttinen, Muttilainen, Myller, Nyby, Ojala A., Ojala O., Paasio, Polvi, Polvi-

nen, Puisto, Rajamäki, Rask, Riihijärvi, Rimmi, Rinne, Roos J., Roos T., Rönnholm, Savolainen, Seppänen, Skinnari, Stenius-Kaukonen, Tennilä, Tuomioja, Tykkyläinen, Törnqvist, Urpilainen, Vehkaoja, Viljamaa, Vuoristo, Vähäkangas ja Vähänäkki.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edustajat:

Aho E., Ala-Harja, Andersson, Antvuori, Apukka, Biaudet, Hacklin, Helle, Isohookana-Asunmaa, Jansson, Jäätteenmäki, Kanerva, Kohijoki, Koski, Kääriäinen, Laakso, Laukkanen V., Metsämäki, Morri, Nikula, Paakkinen, Pekkarinen, Ranta, Rehn E., Rusanen, Salolainen, Tiuri ja Wahlström.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 112 jaa- ja 59 ei-ääntä; poissa 28. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt lakiehdotuksen.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Lopuksi on päätettävä perusteluja koskevasta ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. Polvisen ehdotus ”ei”.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 126 jaa- ja 25 ei-ääntä; poissa 48. (Ään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

4) Ehdotus laiksi eläintautilain muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 51

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 7

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Ehdotukset laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 259/1993 vp

Lakialoite n:o 37/1993 vp

Talousvaliokunnan mietintö n:o 13

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty, hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Eduskunta on jo sisällöllisesti siunannut lain vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta annetun lain muuttamisesta. Alkuperäisessä hallituksen esityksessä ehdotettiin, että liikkeet voisivat olla avoinna sunnuntaisin asutuskeskuksissa joulukuussa ja kahdeksana muuna sunnuntaina. Lisäksi poikkeuslupien myöntäminen siirrettiin lääninhallituksille. Talousvaliokunta muutti hallituksen esitystä siten, että sunnuntaiaukiolojen määrä joulusesongin ulkopuolella vähennettiin ehdotetusta kahdeksasta kuuteen. Tätä muutosta perusteltiin usealla eri tavalla riippuen ehdotuksen tekijän omista lähtökohdista. Lähinnä vasemmiston puolelta nähtiin sunnuntaiaukiolojen määrän olennaisessa lisäämisessä työntekijöiden työolosuhteiden heikkenemisen vaara ja uskonnollisista näkökohdista asiaa tarkastelleiden taholta pidettiin kielteisenä sapattina työssä käymistä.

SMP:n perinteisenä kantana kauppojen aukioloaikojen suhteen on ollut mahdollisimman pitkälle menevä vapaus. Olemme esittäneet jo 1980-luvulla tätä asiaa niin hallituksessa kuin eduskunnassakin käsiteltäessä mahdollisuutta liikkeiden omistajien päättää liikkeidensä aukioloajasta mahdollisimman pitkälle. Katsomme, että vapaan kilpailun maassa tulisi yrittäjillä olla mahdollisuus päättää siitä, millä tavoin he pyrkivät palvelemaan asiakkaitaan ja milloin. Mikäli säännöksellisesti ei tätä asiaa rajoitettaisi, tulisi varmaankin Suomessa käytäntö muotoutumaan huomattavasti lähemmäs kansainvälistä tyyliä eli liikehuoneistoja olisi auki myös sunnuntaisin, iltaisin ja joskus jopa öisin. Myös käytäntö maan eri osissa tasapuolistuisi, sillä nykyisinhan maaseudulla kaupat ovat varsin usein auki myös sunnuntaisin.

Olemme SMP:ssä katsoneet, ettei kauppojen

aukioloaikojen vapauttaminen aiheuttaisi merkittävää muutosta kaupan alan työntekijöiden työolosuhteissa. Tämä johtuu siitä, että sunnuntain aukiolomahdollisuutta tulisivat käyttämään hyväkseen lähinnä pienet perheyrytykset, joissa työntekijöinä ovat pitkälti omistajan perheenjäsenet. Näin ollen paikallisten työntekijöiden osalta vapauttaminen tulisi muuttamaan varsin rajoitetusti nykyistä käytäntöä. Katsomme kuitenkin, että aukioloaikojen nykyistä suurempi vapaus ei saisi merkitä kenellekään työntekijälle lopputiliä siinä tapauksessa, ettei hän pystyisi perhesyistä tai muusta pätevästä syystä muuttamaan työaikaansa riittävän joustavaksi. Pitkällä tähtäimellä tämä asia tulisi ongelmattomaksi luonnollisen valikoitumisen kautta siten, että sunnuntaina, iltaisin ja öisin mahdollisesti auki oleviin liikkeisiin hakeutuisivat sellaiset henkilöt, jotka haluaisivat sopeutua tai olisivat valmiita sopeutumaan tämän kaltaisiin työaikoihin. Pelkkää arkipäivinä tapahtuvaa päivätyötä haluavat hakeutuisivat luonnollisesti taas tämän kaltaisilla työajoilla toimiviin kauppaliikkeisiin. Näinhän on myös monien muitten ammattien kohdalla.

Kuten jo alussa mainitsin, kansainvälisesti ollaan tässä asiassa useissa maissa huomattavasti Suomea vapaammilla linjoilla. Varsinkin suurista kaupungeista löytyy usein kauppaliikkeitä, jotka pitävät ovensa auki jopa 24 tuntia vuorokaudessa ja lähes 365 päivää vuodessa. Valtaosaltaan nämä liikkeet ovat elintarvikkeita myyviä pieniä kauppaliikkeitä, joista asiakas voi saada täydennystä ruokavarastoonsa milloin tahansa. Mikäli Suomessakin mahdollistaisiin tämän kaltaisen kaupan auki oleminen, tulee se varmaankin koskemaan lähinnä kaikkien suurimpia kaupunkeja ja liikkeiden lukumäärä olisi korkeintaan muutama kymmen. Tämän lisäksi luonnollisesti osa liikkeistä haluaisi pitää ovensa auki varsinkin turistisesongin aikana sunnuntaipäivisin. Mielestämme tässä asiassa ei ole mitään pahaa. Päinvastoin laman aikana jokainen kauppaan tuotu markka hyödyttää kauppiaan lisäksi myös työntekijöitä ja tavarantoottajia ja tätä kautta parantaa työllisyyttä. Mielestämme meillä ei ole varaa rajoittaa järkevää kaupankäyntiä mihinkään tekoisiin vedoten.

Arvoisa puhemies! SMP:n eduskuntaryhmän mielestä hyväksyttäessä hallituksen esitys vähittäiskaupan liikeaikasäännösten muuttamisesta tulisi hyväksyä lain saatteeksi ponsi, jossa edellytetään hallitukselta nopeita toimia liikeajan edel-

leen vapauttamiseksi. Lähivuosina tulisi eduskunnan käsittelyyn saada lakiesitys, jolla liikkeen aukioloaika olisi vapaasti omistajan päätettävissä ilman säännöksellisiä rajoituksia. Kuten jo edellä totesin, näin meneteltäessä olisi kuitenkin turvattava se, ettei työntekijää voitaisi sanoa irti hänen ollessaan estynyt työskentelemään täysin vapaiden aukioloaikojen puitteissa joko terveys-, perhe- tai eettisistä syistä.

Arvoisa puhemies! Kun lakiesitys tullaan mitä ilmeisimmin hyväksymään, ehdotan, että lain saatteeksi hyväksytään seuraava perustelulausuma: "Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa säännösten soveltamista ja pitää tavoitteena vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta annetun lain muuttamista nopeasti niin, että liikkeen aukioloaika on omistajan vapaasti päätettävissä ilman säännöksellisiä rajoituksia. Tämä on tarpeen samanlaisen kohtelun varmistamiseksi kaikille liikkeille koko maassa ja myös kansainvälisen käytännön takia. Näin meneteltäessä on kuitenkin turvattava se, ettei työntekijää voida sanoa irti hänen ollessaan estynyt työskentelemään täysin vapaiden aukioloaikojen puitteissa joko terveys-, perhe- tai eettisistä syistä."

Perustelulausumaehdotus on jaettu myös edustajien pöydille.

Ed. Korhonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Vistbackan puheenvuoro oli hyvin asiallinen mutta johtopäätös täysin väärä, johtopäätös siitä, että jos kaupan aukioloajat vapautetaan täysin, se suosii pieniä perheyriksii ja antaa tämän kautta mahdollisuuksia. Kaikki esimerkit kansainväliseltä tasolta sekä myös kotimaiselta osoittavat täysin päinvastaista. Se johtaa nimenomaan kaupan keskittymisiin, suuriin yrityksiin, sunnuntaityön eli osaaikatyön yhä rajumpaan lisääntymiseen ja perheyriksien kohdalla yhä lisääntyvään työpaineeseen, kun sunnuntaipäivän mahdollisuus lepopäivänä viedään pois. Kaiken lisäksi on nähtävissä myös selvästi se, että konkurssien lukumäärät nousevat suorana seurauksena, mikä johtuu taas siitä, että kauppojen keskittymät, automarkettityyliset kaupat, vievät ostovolyymin.

Ed. Törnqvist (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! SMP vaatii mahdollisimman suurta vapautta kauppojen aukioloaikoihin ja pitää sitä laman aikana erityisen tärkeänä. Eikö hän se niin ole, että ostovoima ratkaisee kuitenkin laman aikana, minkä verran kauppaä käy-

dään? Siinä ei ole merkitystä kauppojen aukioloaikojen pituudella. En tiedä, minkä verran kauppojen volyymit ovat lisääntyneet maaseudulla, missä niillä on jo suhteellisen vapaat aukioloajat. Ongelmana jatketuissa aukioloajoissa ovat työntekijöiden työajat ja se, että päivähoitopaikkoja ei työntekijöiden lapsille aina saa. Myös osaaikatyö ja yksinhuoltajien ongelmat kärjistyvät.

Nythän on tilanne sellainen, että käytännössä poikkeusluvilla sunnuntaiaukioloajat ovat jo toteutuneet. Mikäli tunnen kauppa- ja teollisuusministeriötä, jos tämä laki kumotaan, poikkeuslupia tulee pilvin pimein, niin paljon kuin ikinä kauppiaat haluavat. Se johtaa aivan hallitsemattomaan tilanteeseen nimenomaan työntekijöiden kannalta. Sen takia jonkinlainen säätely on saatava.

Ed. Vistbacka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En tiedä, kuinka hyvin ed. Korhonen on perehtynyt niihin poikkeuslupiin, joita yllättävän moni maaseudun kauppaliike on hakenut. Ainakin Pohjanmaalla voi sanoa, että jokaisella kylällä on liike, joka on hakenut poikkeuslupaa, ja se on myönnetty. Yleensä nämä ovat olleet sangen pieniä perheyriksii. Tällä pystytään nimenomaan purkamaan sitä byrokratiaa, joka tällä hetkellä on. Mielestäni on turhaa ja järjetöntä pitää yllä sellaista lainsäädäntöä, että kun hakee lupaa, se periaatteessa myönnetään. Tasapuolisen kohtelun nimissä mielestäni se pitäisi vapauttaa, jolloin nimenomaan, kuten puheessani totesin, useimmiten pienet liikkeet ja perheyriksset pitäisivät tilapäisesti lyhyitä aikoja auki liikkeitä.

Ed. Törnqvist, jos voisitte lukea perustelulausumaehdotukseni loppuosan, ne kriteerit, joita te esitte, murentuvat täysin sen perusteella.

Ed. S-L. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Törnqvistin puheenvuoroon on helppo siltä osin yhtyä, että ostovoimahan sen ratkaisee, minkä verran Suomessa kyetään kaupan palveluja hyödyntämään. Tosiasia on tehtyjen tutkimusten valossa se, että mitä vapaampi kaupan aukioloaika on kaupungissakin, sitä enemmän ne vähitellen näivettävät nimenomaan maaseutualueiden kauppojen toimintaa, vähentävät sieltä ostajia.

Nyt talousvaliokunnassa on päädytty tiettyyn kompromissiin. Itse olen valmis sitä kompromissia tukemaan, mutta mielestäni siitä ei voida enää mennä eteenpäin vaarantamatta maaseudun kulluttajien peruspalveluja. Se seuraa suoraan siitä,

että mitä enemmän on keskustaaajamassa markketti auki, sen harvemmin poiketaan sinne kylän kauppaan. Ei riitä, että sieltä haetaan vain maito ja hiiva.

Ed. D r o m b e r g (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Törnqvistiin yhtyisin myös ostovoiman osalta, kyllähän kysynnän ja tarjonnan laki toimii myös näissä asioissa. Kauppiat pitävät silloin kauppansa auki, kun näkevät, että kauppa käy.

Lakihan ei ketään pakota pitämään kauppiaa auki, vaan jokainen kauppias voi itse päättää, pidetäänkö kaupat auki. Kun tällä hetkellä jo 400—600 erityislupaa vuosittain anotaan ja niistä 75—80 prosenttia hyväksytään, on erittäin järkevää niin sanotusti laillistaa nykyinen tilanne ja samalla myös säännöllistää työntekijöiden työn tekeminen niin, että he tietävät, milloin heidän tulee olla työssä. Mielestäni tämä on työntekijöiden kannalta edistyslaki tätä taustaa vasten ajateltuna.

Itse olisin ollut vielä vapaamman aukioloajan takana, mutta talousvaliokunnassa monien vaikeiden keskustelujen jälkeen päädyttiin äänestystuloksena lopputulokseen, että joulukuun lisäksi olisi kuusi muuta sunnuntaita.

Ed. K o r h o n e n (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Vistbackalle pitää vastata aivan samalla lailla kuin ensimmäisessä vastauspuheenvuorossani: Olen perehtynyt, ja sen takia johtopäätös ei olekaan väärä vaan oikea.

Aivan samalla lailla kuin ed. S-L. Anttila toteisi, tämä johtaa siihen, että maaseutujen kaupat joutuvat kurimukseen ja sitä kautta konkurssi-kierteeseen, kun ihmiset ajavat automarketteihin. Ei suomalainen kuluttaja ole sen kummempi kuluttaja kuin missään muussakaan maassa. Kotimaassa olevat esimerkitkin osoittavat aivan selkeästi niiden pyhien ajalta, jolloin automarkettityyliset kaupat ovat auki, että ostajakunta menee niihin kauppoihin. Se on maaseutukaupoista pois. Asiakkaat menevät silloin ja ostavat ja suorittavat ostoksensa isoista kaupan keskittymistä. Se supistaa valikoimaa ja valinnan vaihtoehtoja kuluttajille eikä, niin kuin yritetään väittää, johtaisi siihen, että vaihtoehdot lisääntyvät. Tapahtuu nimenomaan päinvastoin. Vaihtoehdot vähenevät ja konkurssit lisääntyvät. Se on lopputulos.

Ed. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vistbackalla on tosiaankin

ajatusvirhe siinä, kun hän ajattelee, että kun kyläkaupassa ei ongelmia sunnuntiaukioloista ole, niitä ei sitten isossa liikekeskuksessakaan tulisi, jossa on kilpailua. Olennainen eroahan on juuri kilpailussa. Kun on pieni alueellinen monopoli kyläkaupalla, silloin kaupan aukioloajan lisääminen voi lisätäkin myyntiä, volyymiä. Kauppa pystyy viikonloppuna myymään sellaisille asiakkaille, jotka muuten hankkisivat tavaransa muualta.

Aivan päinvastainen tilanne on silloin, kun usean liikkeen asutuskeskuksessa jokin isompi liike lisää aukioloaikaansa viikonloppuna. Silloin pieni kauppias joutuu pitääkseen edes entiset markkansa saman ajan pitämään kauppaa auki ja omasta selkänahastaan repimään työpanoksen ja vähentämään omaa vapaa-aikaansa, että edes ne entiset markat tai lähes ne pystyisi säilyttämään. Tässä on se suurin ongelma, jonka mukana ed. Vistbacka ja SMP tässä jostakin syystä ovat unohtaneet suurimman osan kansaa kokonaan tässäkin asiassa.

Toivoisi, että ennen ponsiäänestystä vielä viisastutte!

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä keskustelu on kyllä paljastanut aika yllättäviä piirteitä niin puolueista kuin joistakin kansanedustajistakin. Se ei nyt ole tietenkään yllättävää, että sosialidemokraatit (Ed. Luttinen: Tulihan se sieltä!) ja vasemmistoliitto vastustavat kauppojen vapaata aukioloaika. Sillä puolellahan halutaan kahlita ja säädellä koko elämä.

Sen sijaan olen iloisesti yllätynyt, että ed. Vistbacka SMP:n puheenjohtajana edustaa liberaalia linjaa, kun taas ed. Sirkka-Liisa Anttila, joka kuuluu keskustapuolueeseen, on aivan sääntelyn kannalla. Minun käsittääkseni SMP tässä suhteessa on kyllä liberaalimpi kuin keskustapuolue, joka kuitenkin kuuluu Liberaaliseen internationaliini. Kun Eurooppaan mennään, pitäisi liittyä myös Eldr:n jäsenjärjestöksi.

Ed. T ö r n q v i s t (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. S-L. Anttila oli siinä tietysti oikeassa, että jos marketteja pidetään sunnuntaisin auki, vähenevät maaseudun kauppojen asiakkaat. Mutta totean tässä, että eihän tämä tilanne uusi ole. Suuret marketit ovat jo auki, ne ovat poikkeusluvilla auki.

Kun ed. Dromberg sanoi, että kysynnän ja tarjonnan laki hoitaa asian sillä tavalla, että kauppiat voivat päättää, pitävätkö he auki vai

eivät, ei se niin yksinkertaista myymäläpuolella ole. Siellä on pidettävä auki, kun naapurikin pitää, jos mieli säilyä hengissä tai ainakin kituuttaa hengissä. (Ed. Zyskowitz: Sitä kutsutaan vapaaksi kilpailuksi!)

Mitä tulee ed. Ukkolan ennakkointiin, ehkä olisi syytä noita ennakkointeja hiukan välttää. Itse aion äänestää tämän lain hyväksymisen puolesta nimenomaan sen takia, että se saa nykyisen käytännön lailliseksi. Minä toivon, että poikkeuslupakäytäntö, joka nyt pyörii aivan villinä, tämän lain myötä loppuu.

Ed. Vistbacka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnä ed. Koskisen toteamus, että jos ed. Koskinen ei ole tutustunut yrityksiin ja nimenomaan pienyrityksiin, joita varmasti kyläkauppiaatkin edustavat, niin he aina repivät selkänahastaan ansionsa. Sen on aivan varmaa, ed. Koskinen!

Mitä tulee ed. Korhosen toteamuksiin, niin en tiedä, miten Oulun läänissä on, mutta ainakin Pohjanmaalla niillä alueilla, joilla turistejakin liikkuu kesäisin ja on kesämökkejä, minä kyllä suuresti epäilen, lähtevätkö ihmiset mihinkään asutuskeskuksiin hakemaan niitä ruokaostoksiaan, mitä he esimerkiksi sunnuntaisin tekevät, kun tulevat maalle.

Tällä hetkellä, kuten ed. Törnqvist totesi, jo poikkeuslavin ovat automarketit auki. Mitä se muuttaa? Minkä takia ei voida tasapuolisesti säätää koko maassa asiaa?

Ed. Rauramo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tulen kannattamaan ed. Vistbackan kohtalaisen hyvää ponsiehdotusta.

Sanoisin sosialidemokraateille sen verran, että kun puhutaan pienistä kyläkaupoista ja niitten aukioloajoista, kävin täällä jo keskustelua lain ensimmäisessä käsittelyssä Ahvenanmaan tilanteesta, missä kauppojen aukiolo on itsehallintolain mukaan täysin vapaata. Eivät siellä pienet saaristolaiskyläkaupat ole sunnuntaisin auki, vaikka Maarianhaminassa ovat kaikki kaupat auki. Kauppias saattaa pitää muutamana kesäsunnuntaina kauppa auki, jos hän parhaaksi katsoo, eikä tämä ole aiheuttanut mitään ongelmia eikä mitään kauppojen sulkemista. Minä pidän pikkuisen liioiteltuna pelkoa, että pienkaupat eivät tässä kisassa pärjaisi.

Haluaisin korostaa vielä sitä, että Helsingissä ja muissa suurissa kaupungeissa on tilanne siinä mielessä ryöstäytynyt käsistä, että bensa-asemis-

ta on tullut pieniä supermarketteja, joissa kauppa käy ja myydään kaikkea mahdollista maan ja taivaan väliltä.

Ed. V. L a u k k a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Tässä asiassa minusta on kaksi selkeää kysymystä, jotka pitää erottaa jyrkästi toisistaan. Toinen liittyy työntekijän suojeluperiaatteeseen ja siihen, että minusta missään tapauksessa ei voida laatia sellaista lainsäädäntöä, joka pakottaisi työntekijän vastoin vakaumustaan työskentelemään sunnuntaina. (Ed. Vistbacka: Ponsi ottaa sen huomioon!)

Me tunnemme yhden, olikohan se nyt korkeimman hallinto-oikeuden vai korkeimman oikeuden, päätöksen, jossa käsiteltiin samaa kysymystä adventistin osalta, ja siinä hyväksyttiin irtisanominen sillä perusteella, että henkilö ei suostunut lauantaina tekemään työtä. Minusta on mielenkiintoista nähdä, miten käy, jos sama kysymys tulee esiin sunnuntain kohdalla, koska kun perinteisesti vastustan lainsäädäntöä ylipääntänsä, siis sitä, että ihmisiä pakotetaan johonkin, niin se nyt vasta on lainsäädäntöä, jos ihmisiä pakotetaan toimimaan vastoin vakaumustaan ja työskentelemään pyhäpäivänä, mikäli siis heidän vakaumuksensa ei salli sellaista. Toisaalta voi tietysti olla iloinen siitä, että ihmisille tulee tilaisuus osoittaa vakaumustaan myös käytännön arkielämässä eikä vain jumalanpalveluksessa istumalla.

Arvoisa puhemies! Tässä käsittelyssä on ollut todella mielenkiintoisia moraalisia ja uskonnollisia argumentointeja ja se on saanut hyvin voimakkaita piirteitä. Asia tietysti liittyy siihen, että toisaalta esimerkiksi ed. Rauramo edustaa täysin vapaata suhtautumista kauppojen aukioloon sunnuntaina, kun taas ed. Vuoristo rajoittaisi sitä jopa vielä siten, että nimenomaan kirkonmenojen aikaan kaupat eivät missään tapauksessa saisi olla auki. Sitten tiedämme, että esimerkiksi kristilliset vaativat koko lakiesityksen hylkäämistä, koska tämä kaiketi olisi varsin jumalaton lakiesitys uskonnollisesti ajatellen.

Nyt voi tietysti kysyä, että kun päättäjiltä yleensä edellytetään, että he ottaisivat moraalisia kannanottoja ja edustaisivat korkeata eettistä tasoa, miksi täällä on kohdistettu varsin voimakasta halveksuntaa esimerkiksi ed. Kekkoseen, joka nimenomaan vetosi Jumalan kunnioittamiseen ja uskonnollisiin traditioihin. Se on yllättävää. Voi sanoa, että esimerkiksi ministeri Salolainen tuomitsi varsin ankarasti tämän kannan sanoen, että tällaista hurskastelua ei pitäisi lain-

kaan harjoittaa, ja moni voi sanoa, että piste Salolaiselle.

Yllättävää tässä keskustelussa oli se, että ed. Lahti-Nuuttila poimi muistinsa poimuista erään mielenkiintoisen yksityiskohdan, joka juuri liittyi ministeri Salolaiseen. Kun kyselytunnilla lain valmisteluvaiheessa oli ministeri Salolaiselta kysytty, miten hän suhtautuu kirkon kantaan tässä asiassa, niin ed. Lahti-Nuuttilan mukaan hän totesi, että kokoomus pitää erinomaisen tärkeänä kirkon kannanottoa ja he tulevat myös omassa päätöksenteossään seuraamaan tätä ohjetta. Ministeri Salolainen oli vielä nimenomaan maininnut, että hän esittelee lain sillä tavalla, että jos sunnuntaisin kaupat ovat auki, ne aukeavat vasta kello 12. Tämä siis tästä hurskastelusta, koska totta kai se nyt vasta on suurta hurskastelua, jos ministeri, jolla on kaikki valta esitellä tätä asiaa, sanoo kirkon vaikutusvaltaisille edustajille jotakin ja sitten, kun tulee toden aika, itse äänestää vastustaen sitä, että kaupat aukeaisivat vasta kello 12. (Ed. Rinne: Ilmankos kirkko on kepun taakse mennyt!) Tämä on minusta myös merkittävää, enkä oikein voi sellaista asennoitumista ymmärtää ministeri Salolaisen kohdalla.

Mutta voi kysyä, mistä johtuu tällainen kriitikki. Olen itsekin pitänyt tätä kysymystä jumalattomana hurskasteluna sikäli kuin vedotaan uskonnollisiin arvoihin aukioloajan osalta. Uskoisin, arvoisa puhemies, että tässä on ennen kaikkea kysymys johdonmukaisuuden vaatimuksesta. Jos halutaan erottaa hurskastelu ja moralisointi, niin nähdäkseni sen täytyy tapahtua siten, että ihmiset ovat jotenkin johdonmukaisia vakaumuksensa kanssa. Tuskin täällä kukaan halveksii sitä, jos joku on vakaumuksellinen, mutta jos joku on kovin epäjohdonmukainen, niin sitä on vaikea enää ymmärtää.

Nyt jos ajatellaan johdonmukaisuuden vaatimusta, niin se nähdäkseni pettää myös sosialidemokraateilla varsin ankarasti sen takia, että esimerkiksi ravintolat ovat sunnuntaisin auki. En ole nähnyt yhtään sosialidemokraattia, joka paheksuisi tätä, ja luonnollisesti se voi liittyä siihen, (Ed. Halonen: Väinö Tanner oli sellainen!) että sosialidemokraattinen Ravintola-alan työnteekijöiden liitto olisi varmasti pahoillaan tällaisesta kannanotosta, jossa heikennettäisiin ravintoloiden ansaitsemismahdollisuuksia sunnuntaipäivänä. (Ed. Halonen: Eivät ole auki kirkonmenojen aikaan!) — Nyt kun kuulen, arvoisa puhemies, että täällä argumentoidaan, että ravintolat eivät ole nyt auki kirkonmenojen aikana, niin tämä minusta on täysin käsittämätöntä. Jos me

otamme jonkin uskonnollisen arvolähtökohdan, niin kai me otamme pyhäpäivää koskevan käskyn ”pyhitä lepopäiväsi”, enkä voi ymmärtää, että täällä argumentoidaan, että eivätpä ole ravintolat auki vielä 10:ltä, ne aukeavat vasta kello 12. (Ed. Jaakonsaari: Ette kai ole tosikko?) — Anteeksi vain, taidan tosiaan olla. — Joka tapauksessa ideahan on se, että johdonmukaisuuden vaatimus edellyttäisi, että me vastustaisimme sitten ravintoloita, kahviloita, tanssipaikkoja ja kaikkia muitakin, jos me haluamme olla johdonmukaisia uskonnollisuuden vaatimuksen kanssa. (Ed. Luttinen: Ei kun vietetään näitä päiviä rennosti!)

Nyt tällaisesta epäjohdonmukaisuudesta seuraavasti, lainaten suuren mestarini Jeesuksen sanoja fariseuksille: ”Te siivilöitte hyttysen, mutta nielette kamelin.” Sitä ei kukaan voi pitää oikeana. Ei ole mitään mieltä nieleskellä kameleita ja siivilöidä hyttysiä. Tässä luterilaisessa maailmassa on vuosisatojen ajan halveksittu ja pilkattu Jeesuksen-aikaisia fariseuksia, koska he olivat niin äärettömän teennäisiä hurskastelijointa. Mutta me emme aina ehkä ymmärrä sitä, että kun yhteiskunta on kehittynyt kielteiseen suuntaan, niin 2000 vuoden tulos on se, että tämän päivän fariseukset ovat paljon suurempia hurskastelijoita kuin Jeesuksen-aikaiset. He ovat paljon, paljon pahempia, mutta me emme ehkä aina tätä muista. (Ed. Luttinen: Enhän minä ole tuollainen! — Ed. Rinne: Demarit ovat enemmän publikaaneja kuin fariseuksia!)

Toinen asia, mikä tähän kysymykseen tietenkin liittyy, on se, että me usein puhumme vapaudesta. Haluaisimme, että ihmiset saisivat olla vapaita, ja puhumme vapaasta ja liberaalista yhteiskunnasta. Missä on sellaisen yhteiskunnan vapaus, jossa jopa se kielletään, että joku haluaisi myydä tai ostaa tavaroita sunnuntaina? Minusta se nyt on viimeinen asia, minkä me voimme kieltää, jos jälleen kerran ajatellaan johdonmukaisuutta. Kun ajatellaan, mikä kaikki on sallittua tässä yhteiskunnassa, niin miten joku vielä kehittää kieltää sunnuntaina tavaratalon auki pitämisen? Minusta tätä voi selittää vain sillä, että vielä löytyy niitä ihmisiä, jotka ajattelevat, että minä itse olen niin hyvä, että minä en kyllä myy tavarataloissa sunnuntaina enkä edes osta, ja koska minä olen niin hyvä, niin minä asetan saman mittapuun muille ihmisille.

Arvoisa puhemies, en ymmärrä tällaista ajattelua. En usko siihen, että meillä olisi oikeus oman moraalisen tasomme mukaan asettaa muille ihmisille vaatimuksia, koska on niin, että

me emme ole johdonmukaisia. Joku meistä toki ei mene kauppaan sunnuntaina, mutta sama henkilö saattaa mennä ravintolaan sunnuntaina, ja kuinka hän, joka istuu päivän ravintolassa, voi vaatia lähimmäiseltään, että tämä ei myisi kaupassa? Ei tällaista epäjohdonmukaisuutta voi harrastaa, tai jos sitä harrastaa, niin sitten me palaamme tällaiseen farisealaiseen hurskasteeluun.

Lopulta haluaisin, arvoisa puhemies, viitata vielä siihen ajatukseen, että koska suhtaudun hyvin kielteisesti siihen, että ihmiset käyttävät valtaa yli toistensa, niin tässä tapauksessa nyt luulisi kaikkien vallankäyttäjienkin jotenkin haluavan pidättäytyä siitä, koska seuraukset eivät varmaan olisi niin kovin kielteiset. Tämä perustelu tietysti edellyttäisi hieman sen perustelemista, miksi on kielteistä käyttää valtaa yli toisten ihmisten. Uskon, että se liittyy siihen, että me emme voi ihmisten moraalista osaamista lisätä sillä, että kiellämme tai käskemme ihmisiä. Me voimme kyllä opettaa lapsille kertotaulun koulussa, pakottaa heidät sen oppimaan, mutta emme me voi muuttaa ihmisten moraalista osaamista säätämällä lain, että on rikos, jos myyt kaupasta sunnuntaina.

Täällä ovat monet halunneet vetäytyä nimenomaan Raamatun taakse ja perustella kantaansa, ehkäpä ennen kaikkea kristillinen liitto mutta myös sosialidemokraatit, Raamatun uskonnollisilla arvoilla. Uskon vilpittömästi, että Raamattu opettaa, että meidän ei tulisi käyttää valtaa yli toisen ihmisen. Perustelen sitä ensinnäkin sillä, että jo ihan alkusivuilla todetaan, että ihmisen tulee vallita kaikkea, mitä maan päällä on, mutta siellä ei todeta, että ihmisen tulisi vallita toista ihmistä.

Toisekseen Saarnaajan kirjan kirjoittaja paljon myöhemmin, kun hän tutki, kuinka kaikki on turhuutta, totesi: "Tämän kaiken opin tuntemaan aikana, jolloin ihminen vallitsee toista ihmistä tämän onnettomuudeksi." Saarnaaja sanoi myös, ettei ole mitään uutta maan päällä. Ymmärrämme, että ihmisen perusvirhe on edelleen se, että hän vallitsee toista ihmistä hänen onnettomuudekseen.

Kun tiedän, että vasemmistonkin puolelta on aina kritisoitu, jos on puhuttu Vanhan testamentin opetuksista, niin totean, että myös Uusi testamentti tuo voimakkaasti saman kuvan esiin. Muistamme kaikki kertomuksen, jossa Jeesus oli kiusattuna ja perkele tarjosi hänelle kaiken maailman valtapiiriä, loistoa ja valtaa sanoen: "Tämän kaiken minä annan sinulle, jos sinä kumar-

rat minua, sillä minulle se on annettu ja minä annan sen kenelle tahdon."

Minusta nämä ovat hyvin merkittävät sanat, jotka perkele sanoi: "Minulle se on annettu ja minä annan sen kenelle tahdon." Tästä voidaan tehdä siis se johtopäätös, että me voimme saada valtaa yli toisten ihmisten, mutta me emme voi koskaan saada tätä valtaa Jumalalta, vaan se tulee perkeleeltä. Tätä kantaa tukee toki myös se, että jos ajatteleme Jeesuksen elämää, hän, joka oli kuningasten kuningas, ei koskaan käyttänyt valtaa yli toisten ihmisten, vaan asettui kaikkien palvelijaksi. Uskon, että tämä on ihmisen perimäinen tehtävä: palvella toista ihmistä.

Ed. H a l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En tiedä, ketkä täällä ovat Vanhan testamentin anarkisteja, ketkä Vuorisaarnan sosialisteja. Mutta ihan yksinkertaisesti kun mennään takaisin hallituksen esitykseen, joka on keskustelun pohjana, esitykseen laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta annetun lain muuttamisesta, niin kyllähän tässä joka tapauksessa hurskastellaan sillä asialla, että työntekijällä, palkansaajalla, ei liene kovin suurta mahdollisuutta nykyisenä työllisyysaikana valita, haluaako hän olla sunnuntaina työssä, jumalanpalveluksessa vai jossakin muussa asianharrastuksessa. Tässä mielessä mielestäni on nähtävä realistisesti se, että tämä on työntekijöiden kannalta rasite ja lisää varmaan liikkeiden kustannuksia.

Toinen asia on, että tätä asiaa on jauhettu pitkään ja on saatu jonkinlainen kompromissi aikaan, joka on luultavasti parempi kuin nykyaikainen kapitalistinen anarkismi, johon ministeri Salolainen oli viemässä tilannetta.

Ed. R i m m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Lakiesitys ei lisää valinnanvapautta. Ei se lisää valinnanvapautta kauppiaille eikä ennen kaikkea kaupan alan työntekijöille. He ovat käskyvallan alaisina, ja heidän on tultava töihin silloin, kun heille sanotaan. Erittäin vaikeana pidän asiaa nimenomaan yksinhuoltajien ja lapsiperheiden kohdalla, koska yhteiskunta ei myöskään ole rakennettu sillä tavalla, että lapsien hoitopaikkoja olisi esimerkiksi sunnuntaisin. Tai jos niitä on jotenkin saatavissa, niistä on maksettava varmasti myös enemmän, jos niitä sunnuntaisin sattuu samaan.

Saamiemme tietojen mukaan tällä esityksellä lisääntyy myös edelleen kaupan alan keskittyminen. Suuret liikkeet pysyvät varmasti auki,

mutta pienliikkeet kuolevat. Myöskään yksittäisellä kauppiaalla ei ole valinnanvaraa. Hän sinnittelee kauppansa kanssa ja pitää liikettä auki sunnuntaisinkin niin kauan kuin kykenee, kunnes toiminta loppuu. Olemme saaneet hyvin paljon viestejä nimenomaan yksittäisiltä pienkauppailta, he ovat erittäin huolissaan. Viimeksi tänään kansanedustajille on tullut postia, missä eräs liikkeenjohtaja vetoaa, että lakia ei hyväksyttäisi.

Ed. J ä ä s k e l ä i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Salissa on eri yhteyksissä käytetty mielenkiintoisia ja hyviä puheenvuoroja käsiteltävästä asiasta. On vaikea suorastaan ratkaista, puhuisiko pienyrittäjän vai suuremman kauppiaan äänellä. Viittaamaan samaan kuin ed. Rimmi, erään kauppiaan kirjeeseen tänä päivänä. Vai puhuisiko kuluttajan, perheenisän tai -äidin äänellä, käyttäisikö kenties niitä perusteluja, joita kirkon edustajien taholta on esitetty, tai ottaisiko mukaan aivan henkilökohtaisia ulottuvuuksia ja kokemuksia. Myös työntekijöiden ja ammattijärjestöjen ääni asiassa on kuulunut.

Näille kaikille yhteenvetona kuitenkin on mielestäni selvää, että painopiste asettuu samaan kuin valiokunnan mietinnössä olevassa vastalauseessa, jossa todetaan: "Lakiehdotukselle ei sen alkuperäisessä muodossa eikä sen valiokunnassa saamassa muodossa ole käsityksemme mukaan esitetty sellaisia taloudellisia, kaupallisia tai eettisiä perusteita, että se olisi tarpeellinen."

Arvoisa puhemies! Kaiken edellä olevan perusteella ehdotan, että käsiteltävänä oleva lakiehdotus hylätään.

Ed. K a l l i s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ed. Rimmin vastauspuheenvuoron jälkeen, kun hän totesi, että tämä vahingoittaa ennen kaikkea pienyrittäjiä. Se varmasti pitää osittain paikkansa, mutta sanoisin, että se vahingoittaa kaikkia niitä yrittäjiä, joiden liikevaihdosta palkkojen osuus on suuri. Eli se voi vahingoittaa myös suuria yrittäjiä siinä tapauksessa, että liikevaihdosta merkittävä osa menee palkkojen kustannuksiin. Se suosii marketteja, ja tällä tulee olemaan erittäin kielteinen vaikutus työllisyyteen, ja se tulee myös vaikuttamaan — uskoakaa tai älkää — asemakaavoitukseen. Siinä tullaan vaatimaan ja se tulee pitkällä tähtäyksellä johtamaan siihen, että tulevassa yhteiskunnassa meillä on enemmän market-tyyppisiä kauppiaita. Marketit edellyttävät tietynlaista asemakaavaa,

ja sekin on yhteiskunnan jäsenille varsin kielteinen seuraus.

Minä en voi vastauspuheenvuorossa kannattaa ed. Jääskeläisen esitystä, mutta ilmeisesti joku toinen varsinaisessa puheenvuorossaan sen tekee.

Ed. V. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Jääskeläisen kannanotto siitä, että tämä lakiesitys tulisi hylätä, on mielenkiintoinen, koska siinä minusta oikeastaan kulminoituu koko tämän päivän kristillisen politiikan ideologia: Yritetään eduskunnassa vähäisin äänimäärin vastustaa jotakin kielteistä kehitystä. Minusta tämän kielteisen kehityksen pitäisi herättää ymmärtämään, että ei tällä tavalla yhteiskunta muutu, että täällä vastustetaan sitä kielteisen kehityksen vyöryä.

Ei apostoli Paavalikaan varmasti omana aikanaan yrittänyt muuttaa yhteiskuntaa ja yhteiskunnallisia sääädöksiä, vaan hän teki parhaansa, että ihmiset itse muuttuisivat parempaan suuntaan, ja hän voitti sieluja Kristukselle. Nyt täällä tämä on todella epätoivoista kamppailua yrittää estää jotakin, mihin ilmiselvästi on olemassa valtavasti hinkua. Toisaalta meidän tulee nähdä, että tätä ongelmaa ei ylipäättään olisi, jos ihmiset olisivat hieman moraalisempia ja pyhittäisivät lepopäivänsä. Ei kai kukaan pitäisi kauppiaita aukikaan, ellei kukaan ostaisi sieltä. Sen takia todella haluaisin todeta, että tämä on nyt sitä kristillistä politiikkaa, jonka hedelmä on äärettömän niukkaa tai sitä ei ole lainkaan, koska ei tällä tavalla paranneta yhteiskuntaa, ei voida parantaa.

Ed. P. L e p p ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä muun muassa ed. Kallisen esille eräitä ongelmakohtia. Täytyy vain ihmetellä, että hallituksen piirissä tällaisilla minusta pienillä asioilla tänä päivänä näperrellään ja suuret asiat menevät omaa latuaan, mm. suuri työttömyys.

Käsitykseni mukaan ihmiset ostavat vakiomäärän ruokaa. Valitettavasti kaikki eivät pysty tänä päivänä sitäkään tekemään, koska ostovoimaa on leikattu, mutta myös taloustavaroita ihmiset ostavat vakiomäärän. Enkä usko siihen, että vaikka kauppiaiden aukioloaika olisi 24 tuntia per vuorokausi, niin ihmiset ostaisivat enemmän tavaraa. Nähtävästi tässä on hallituksella ajatus, että tulisi tällainen uusi kulttuuri, että ihmiset epätoivoisessa tilanteessa polttaisivat aikaa tavarataloissa etsiäkseen ehkä jotakin lohtua

sieltä. Mutta eivät he välttämättä osta lisää tuotteita sieltä, koska määrä on vakio, koska ostovoima on myös vakio.

Sen vuoksi on yllättävää, että tällainenkin pikkuasia tänne tuodaan ja siitä käydään pitkiä keskusteluja, kun suuremmatkaan asiat eivät aiheuta tänä päivänä näin suurta keskustelua. Ja kun ajatellaan sitä, miten tämä pk-sektorilla toimii, tiedän monia ihmisraunioita, täytyy sanoa ihmisraunioita, jotka ovat itsensä tuhonneet, kun yrittävät pitää pitkää päivää seitsemänä päivänä viikossa auki yksin näitä liikkeitä, mihin heillä on oikeus. He tuhoavat itsensä sillä työllä.

Ed. R i m m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kallis toi esiin työvoimakustannukset kaupan alalla. On totta tietysti se, että kun aukioloaikaa laajennetaan sunnuntaiksi, totta kai pitää kaupan alan ihmisille maksaa sunnuntaityökorvaus. Kiistatta se sitten varmasti näkyy hinnoissa. Eivät kaupan alat katteet varmaan ainakaan pienemmällä kauppiaille niin mahtavia ole, etteivät he sunnuntaityön palkkakuluja lisäisi hintoihin. Kyllähän tällä rakenteella on se merkitys, että yhä enemmän tulee käymään, niin kuin ed. Kalliskin mainitsi, siten että kauppa keskittyy suuriin marketteihin. Sillä on kiistatta se vaikutus, että palveluita parhaiten saavat sen jälkeen ne ihmiset, jotka liikkuvat omilla autoillaan ja pääsevät sujuvasti paikasta toiseen, kun sen sijaan esimerkiksi vanhemmalla väestöllä, joka mielellään myös käyttäisi kaupan palveluita, ei ole mahdollisuuksia, yhtä hyviä ainakaan.

Täällä esimerkiksi ed. P. Leppänen toi esiin työttömyystilanteen. Parhaiten kaupan palveluita ja kaupankäyntiä edistettäisiin sillä, että tässä maassa olisi ihmisillä ostovoimaa. Mutta nyt on tilanne se, että joka ainoan pennin hyvin monet joutuvat laskemaan, että saavat edes päivittäiset ruokansa, ja joutuvat juoksemaan tarjousten perässä, missä olisi jokin margariinipaketti tai ranskanleipä tänä päivänä halvemmalla kuin jossakin toisessa kaupassa.

Ed. T ö r n q v i s t (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan palauttaa mieliin sen tosiasian, joka vallitsee kaupassa tänä päivänä. Se tosiasia on se, että kaupat tulevat olemaan sunnuntaisin auki, hyväksyttiinpä tämä laki taikka ei. Olisi ihannetapaus, että laki hylätään ja kaupat eivät olisi sunnuntaisin auki, mutta ne tulevat olemaan auki poikkeusluvilla, ja nuo poikkeusluvut ovat jatkuvasti lisääntyneet. Kauppa- ja teollisuusministeriö myöntää ne.

Tästä asiasta on nyt puhuttu kymmenen vuotta. 1984:köhän tämä laki oli ensimmäisen kerran eduskunnassa, kun se aika suurella yksimielisyydellä palautettiin takaisin kauppa- ja teollisuusministeriöön. Eduskunta ilmoitti silloin, ettei se hyväksy tällaista lakia. Sen jälkeen tuo poikkeuslupakäytäntö on ryöpsähtänyt valloilleen, ja nyt uskon tulkitsevani ainakin suuren osan työntekijöiden tuntoja, että he haluaisivat työrauhan. He haluaisivat tietää etukäteen, minä sunnuntaina kaupat ovat auki, koska sitä tosiasiaa ei kukaan voi kiistää, että jos laki hylätään, siitä huolimatta kaupat ovat auki. Kaupat eivät mene kiinni, vaikka laki hylätään.

Ed. K u u s k o s k i (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Olen samaa mieltä ed. Törnqvistin kanssa siitä, että tämä kompromissi tarjoaa nyt jonkinlaisen ratkaisun poikkeuslupakaruselliin ja on siltä pohjin jotenkin puolusteltavissa.

Mutta kyllä tämä keskustelu kertoo siitä, että tähän liittyy hyvin erilaisia näkökohtia. Kysymys on yhteisistä pelisäännöistä, joilla on vaikutusta työntekijöiden ja yrittäjien asemaan. Sillä on ilman muuta vaikutuksia myös kauppojen rakenteeseen. Enkä pidä ollenkaan ihmeellisenä sitäkään, että tämä on herättänyt niin paljon intohimoja, koska pohjimmiltaanhan tässä on aika syvästä inhimillisestä asiasta kysymys, yleisnäkemyksestä, siitä, näemmekö, että ihmisen elämä on vain kuluttamista ja ostamista vai sisältyykö siihen jotakin muutakin.

Minun on vähän vaikea ymmärtää, että kuutenapäivänä viikossa ei voisi ostaa niin paljon kuin tarvitsee. Uskon, että perheetkin voisivat tarpeensa kuutenapäivänä hoitaa. Ollaan kristinopin perusopetuksesta mitä mieltä tahansa, niin kyllä länsimainen tutkimuskin on osoittanut, että ihminen ei ole kone vaan tarvitsisi myös lepopäivän. Sen vuoksi olisi paljon parempi, että me olisimme niin viisaita, että rauhoittaisimme yhden päivän viikossa muullekin kuin kuluttamiselle ja ostamiselle.

Ed. R i m m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin oikeastaan vastauspuheenvuoron ed. Törnqvistin puheenvuoron johdosta, kun hän sanoi, että suurin osa hänen tietämistään kaupan alan työntekijöistä toivoo, että tulisi selkeys ja he tietäisivät, milloin menevät töihin. Aivan päinvastaisia viestejä esimerkiksi minä olen saanut Pirkanmaan alueen ammattiasetoilta, yksittäisiltä kaupan alan työntekijöiltä ja työhuonekunnilta. Minusta he ovat se kaikkein pa-

ras viesti kansanedustajalle siitä työstä, kun he kertovat, miten tämän asian kanssa pitäisi toimia. (Ed. Lahti-Nuuttila: Ja pikkukauppiailta!) — Ja pikkukauppiailta.

Olen lain ensimmäisen ja toisen käsittelyn yhteydessä käyttänyt varsin useita pitkiä ja perusteltuja puheenvuoroja, joten en kovin paljon enää tähän puutu. Totean sen, että kyllä myös minä pidän hyvin tärkeänä sitä, että ihmisillä olisi muitakin arvoja ja muutakin tekemistä kuin pyöriä ja kulkea kaupoissa. Tässä yhteiskunnassa ihmisillä on erilaisia näkemyksiä, olkoot ne uskonnollisia, eettisiä tai mitä tahansa. Tämä yhteiskunta tarjoaa paljon erilaista ajanvietettä ja harrastusta kaikille omien mieltymystensä mukaan. Niihin pitäisi mielestäni esimerkiksi sunnuntaipäivät käyttää eikä siihen, että käytetään kaupan palveluita ja pidetään yllä ostohysteriaa.

Ed. V. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Vastaan vielä ed. Kuuskosken puheeseen. Totta kai on kaunis ja hyvä ajatus, että ihmiset pyhittäisivät lepopäivänsä, täällä ei varmasti kukaan kiistä sitä. Nyt kysymys on vain siitä, pakotammeko me ihmistä, estämmekö häntä ostamasta, vaikka hän haluaisi ostaa. Emmehan me estä häntä menemästä ravintolaan emmekä estä häntä menemästä vaikkapa tansseihin sunnuntaina. Hän voi tehdä mitä tahansa, vaikka rikkoa avioliittonsa sunnuntaina. Joskus se oli rikos, mutta tänä päivänä se ei ole enää rikos. En oikein ymmärrä sitä ajatusta, että huoli ihmisyydestä ja vaikkapa Jumalan käskyjen kunnioittamisesta oikeuttaisi siihen, että me väkisin pakolla yritämme estää ihmisiä tekemästä pahoja asioita, rikkomasta käskyjä.

Minusta tämä on loppuun kuljettu tie, koska tosiasia on se, että Uudessa testamentissa Jeesus asetti paljon pidemmälle menevät vaatimukset kuin vain sen, että muodollisesti täytetään kymmenen käskyä. Hän edellyttää paljon enemmän ihmisten moraaliselta osaamiselta. Olennaista on se, että jos ihminen kuitenkin rikkoo — ei Hän puolla, että sitten rangaistaan, niin kuin nyt esitetään rangaistavaksi, jos joku myy sunnuntaina jotakin — Hän antaa anteeksi ja on armollinen, koska vaatimustaso on niin ankara, että jos joku ei yllä siihen, niin turhaan ollaan heti rankaisemassa ankarin keinoin.

Olisin mielelläni halunnut kuulla, mitä mieltä ed. Kuuskoski on ja onko hänestä todella toimiva menettely, että laeilla yritetään pakottaa ihmisiä pyhittämään lepopäivänsä, vai olisiko parem-

pi aloittaa kaksi — kolmevuotiaista ja antaa itse mahdollisesti hyvää esimerkkiä ja näin saavuttaa jotakin paljon kestävämpää tulosta kuin lainsäädännöllä.

Ed. T ö r n q v i s t (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sunnuntai lepopäiväksi ja virkistykseen ja harrastusten pariin, se on ihan hyvä ajatus, niin kuin ed. Rimmi sanoi. Se ei vain kauppohen aukioloaika-asiaa toimi sillä tavalla. Niin kuin jo aikaisemmin sanoin, kaupat tulevat olemaan auki, olipa laki voimassa tai ei.

Minä annan hyvin suuren arvon sille, että kymmenen vuoden kädenväännön jälkeen työmarkkinaosapuolet, Liikeliitto, työnantajien liito ja KTM, ovat tällaiseen kompromissiin päässeet, jota eduskunta myös korjasi. Koska aion tulevaisuudessakin kunnioittaa niitä sopimuksia, joita kolmikantaperiaatteella on sovittu, niin kunnioitan myös tätä sopimusta.

Ed. K u u s k o s k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä haluan ed. V. Laukkaselle niin kuin kaille muillekin antaa mahdollisimman paljon vapauksia enkä missään mielessä halua puuttua kenenkään uskonnolliseen tai kristilliseen vakaumukseen. Mutta tässä niin kuin monessa muussakin asiassa on kysymys yhteisistä pelisäännöistä. Kun ed. V. Laukkanen menee kauppaan sunnuntaina, niin siellä tietysti täytyy olla jonkun, joka avaa ovet ja myy hänelle. Sen vuoksi kysymys ei ole vain ed. V. Laukkasen vaan myös monen ihmisen asiasta.

Otin tämän yleisinhimillisen näkökohdan esille sen vuoksi, että minä toivoisin, että me pystyisimme löytämään viisaita yhteisiä pelisääntöjä. Minun näkökohtani tähän asiaan on aika pitkälle lääketieteellis-sosiaalinen, kun olen 50 vuoden aikana havainnut, että ihminen on aika paljon toisenlainen kuin kone. Hän ei todellakaan jaksa pyöriä yötä päivää seitsemää päivää viikossa.

Ed. L a i v o r a n t a : Arvoisa rouva puhemies! Kannatan ed. Jääskeläisen hylkäysehdotusta.

Täällä on käytetty monta ansiokasta puheenvuoroa, jotka todella puoltavat lain hylkäämistä. Kuitenkin muutama perustelu vielä.

Kaupan aukioloaikojen lisääminen aiheuttaa henkilökunnalle sen, että he menettävät sen aion päivän viikossa, jonka pääasiassa naispuoliset myyjät ja muut kaupan alan henkilöt ovat

voineet viettää perheen kanssa yhteisissä harrastuksissa.

Lisäksi sunnuntaiaukioloajat lisäävät sekä suhteellisesti että määrällisesti kaupan kustannuksia eikä kauppiaalla ole mahdollisuutta saada lisää myyntiä.

Vaarana on kaiken kaikkiaan se, että paljon puhutut asutuskeskusten ja lähiöiden kauppalpalvelut ja niitten puolesta puhuminen tässä yhteydessä kääntyvät päinvastaiseksi, eli pelkään, että kauppa keskittyy suuriin automarketeihin ja lähiöiden ja asutuskeskusten, kaupunkikeskustenkin, pienet kaupat kuolevat. Se merkitsee tietysti sitä, että nämä lähipalvelut loppuvat. Se merkitsee sitä, että ainoastaan niillä, joilla on autot, on palvelut helposti saatavilla, eikä sekään niin helppoa ole, kun liikennehuuhat vielä lisääntyvät. Mitä ja ketä se palvelee, jos kaupat menevät nurin ja työntekijät joutuvat työttömiksi?

Tässä oli muutamia perusteita, joita täällä on jo monesta suusta esitetty. Katson, että tämän lain hylkääminen tässä yhteydessä on paikallaan.

Ed. K o r h o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Aivan lyhyesti pääkohdittain muutamia asioita, joista on ehkä syntynyt väittelyä ja erilaisia näkemyksiä.

Ensiksi otan esille kansainvälisen tarkastelun. Kun jatkuvasti ollaan vertaamassa kansainväli-seen käytäntöön, niin aivan lyhyesti totean eurooppalaisen käytännön. 18 eurooppalaisesta maasta 15:llä on aukioloaikalaki. 3 maata näistä 18:sta on sellaisia, joissa ei ole lainkaan aukiololakia, ja ne ovat Ruotsi, Espanja ja Irlanti. Kaikissa muissa maissa pääsääntöisesti on aukiololaki ja kaikissa näissä maissa pääsääntöisesti rajoitetaan myös sunnuntaiaukioloa. Tällä hetkellä esimerkiksi Saksa — en tiedä onko jättänyt — on valmistelemassa direktiiviesitystä, jossa kielletään sunnuntaiaukiolo, niin että ei se kansainvälinen käytäntö niin yksioikoinen ole kuin annetaan ymmärtää, että kaikkialla muualla maailmassa kaupat ovat auki paitsi Suomessa.

On syytä muistaa vielä se totuus, joka tällä hetkellä on, että vaikka Suomessa on aukiololaki, niin verrattuna esimerkiksi Ruotsin aukiolojen määrään Suomessa aukioloaika on pitempi jo tällä hetkellä kuin Ruotsissa. Eli ei se aukiololaki sinänsä mitään ihanuutta tuo, jos se hylätään tai hyväksytään. Kyllä käytäntö hyvin pitkälle sanelee sen toteutumisen.

Mutta ne syyt voi kiteyttää puoleenkymmenen eri seikkaan, joiden vuoksi henkilökohtai-

sesti olen nähnyt, että ei ole mitään tarvetta men-nä muuttamaan aukiololakeja nykyisestä käytännöstä.

Ensimmäinen ja ehkä painavin syy on se, joka on noussut näissä keskusteluissa jo useasti esille. Se on se, että ostovoima yksinkertaisesti ei lisäänty yhtään sen kautta, että aukioloajat aukaistaan ja muutetaan nykyisestään. Kuluttajan rahamäärä ei kasva siitä ei yhtään markkaa käytännössä. Se ei tuo tähän yhteiskuntaan ostovoimaa lisää eikä tuo niille työttömille ostovoimaa lisää. Työttömien on mahdoton saada kotimarkkinointa nousuun sen kautta, että kaupat ovat sunnuntaina auki.

Toinen syy on se, että kaupan henkilöstökulut lisääntyvät. Silloin kun kaupan henkilöstökulut lisääntyvät, ne jossakin näkyvät, ja ne näkyvät meidän jokapäiväisessä ostamisessamme, käytännössä ruokatarvikkeissa. Siihen on luonnollinen syy se, että sunnuntaina tehty työ ei ole saman hintaista kuin arkena tehty. Eli sunnuntaityö on kalliimpaa. Väistämättä se hintapaine kohdistuu silloin ostettuihin tarvikkeisiin, käytännössä elintarvikkeisiin. Tällä hetkellä jo se, joka kioskeista tai huoltamoilta käy hakemassa elintarvikkeita, huomaa, että siellä on eri hinta kuin kaupoissa. Ja on syytä siis kysyä, ovatko kuluttajat valmiita maksamaan 5 markkaa enempi ruisleivästään sen takia, että kaupat ovat sunnuntaina auki. Minä uskon, että jos kysymys esitetään näinpäin kuluttajille, ovatko he valmiita maksamaan enempi siitä, niin vastaus on kielteinen.

Se johtaa siihen, että kaupankäynti keskittyy. Se on väistämätön seuraus, väitetään ihan mitä muuta tahansa. Kaikki esimerkit niin muualta maailmasta kuin kotimaastakin osoittavat sen, että jos sunnuntaina pystyvät automarketin tyyliset kaupat olemaan auki, niin kaupankäynti keskittyy niihin. Toisin sanoen lähikaupoilla, kioskeilla ja huoltamoilla on entistä vähemmän elinmahdollisuuksia. Sen seurauksena konkurs-sikierre yhä kiihtyy siitä, mitä tällä hetkellä on.

Se johtaa myös siihen, että yhteiskunnan palveluiden tarve kasvaa. Ne perheelliset ihmiset, joiden äidit tai isät ovat töissä, tarvitsevat esimerkiksi lapsilleen päivähoitoa, ja se päivähoito pitää pystyä järjestämään, ja yhteiskunnan kautta järjestettynä me kaikki maksamme siitä myös osaltamme sitten.

Yksi erittäin tärkeä seikka on se, että tasa-arvo on tässä kysymyksessä hyvin kaukana. Myyjistä noin 80 prosenttia on naisia. Suuri osa on osa-aikaisia tai muuten tilapäisiä työntekijöi-

tä. Heidän määränsä on noin 60 prosenttia. Koko ajan vähittäiskaupan piirissä oleva vakituinen henkilöstö on vähentynyt yhä voimakkaammin. Jos aukioloaikoja tästä laajennetaan, niin työpaikkojen määrä, vakinaisten työpaikkojen, saati kokoaikaisten työpaikkojen määrä, todennäköisesti laskee hyvin huomattavasti, eikä silloin ole kysymyksessä enää mikään vapaaehtoinen ratkaisu, vaan on kysymys siitä, että työn tekijöitten on pakko ottaa se työ, joka siellä on tarjolla. Se johtaa siihen, että sunnuntaityötä tekevät koululaiset ja opiskelijat ja vakituinen väki vähenee sitä kautta.

Nämä puolenkymmentä seikkaa ovat siinä päällimmäisinä syinä, että missään nimessä en voi olla kannattamassa tämän suuntaista lakiesitystä. Siihen on lisättävä vielä se pk-yrityksien väistämätön tilanne, joka täällä on useammassa puheenvuorossa tullut jo esille, että he tekevät tällä hetkellä jo kuusipäiväistä viikkoa, saati että tekevät seitsemänpäiväistä viikkoa. Se tuskin on kenellekään tavoiteltava olotila. Myös perheitten asema ja yhdessäoloaika on entistä tärkeämpää. Tuskin ostamisen ihanuus se ainut ihanuus tässä yhteiskunnassa on.

Ed. V. Laukkanen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tuntuu oudolta, että ed. Korhonen toistuvasti viittaa siihen, että leivän hinta nousee 5 markkaa suunnilleen, kun kaupat ovat joitakin sunnuntaita auki. Ehkä olisi parempi puhua jostakin todellisesta hinnannoususta, joka voisi olla vaikka 0,5 penniä tai 5 penniä enintään. En usko edes siihen, mutta aika tietenkin näyttää sen.

Toinen asia on se, että hän pohti sitä, että jos kaupat olisivat sunnuntaisin auki, nuoret ja jotkut muut saisivat töitä ja vakinainen väki vähenisi. Ehkä se nyt ei ihan niin yksinkertaista ole, mutta oli mielenkiintoista ajatella, voisiko olla todella niin, että nuorisotyöttömyyttä aavistuksen helpotettaisiin tätä kautta, jos siellä vähän työllistettäisiin tällaisia tuuraaia.

Edelleenkin ed. Korhosen tulisi muistaa, että kaupat kyllä päättävät itse, ovatko ne auki vai eivät ja onko siihen jotakin järkevää perustetta. Toisaalta myös asiakkaat päättävät ostamisestaan itse. Hehän voivat pidättäytyä kauppaan menemisestä, mikäli näkevät, että sillä on kielteisiä vaikutuksia. Kyllä tässä nyt palataan jälleen kerran siihen peruskysymykseen, jota ed. Korhonen ei lainkaan käsittele, pitäisikö tässä markkinatalousmaassa antaa ihmisille jonkinlainen pelivapaus ja -vara itse päättää asioistaan vai hol-

hotaanko heitä äärettömän pitkälle kaikissa pienissäkin yksityiskohdissa. On ihan totta, mistä ed. Korhonen puhui, että ihmiset viettäisivät kauniisti aikaansa sunnuntaisin, mutta ehkä meillä tulisi olla sen verran siviilirohkeutta, että antaisimme heidän itse päättää silläkin uhalla, että he menisivät avoimena olevaan kauppaan.

Ed. Korhonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kyllähän yhteiskunta on antanut pelivapautta, kuten ed. V. Laukkanen tietää aivan hyvin. Ehkä sitä pelivapautta on joiltakin osin annettu liikaakin. Me olemme antaneet 40 miljardia pankkitukea siitä, että pelivapautta oli ja sitä käytettiin. Veronmaksajat maksavat. Aivan samanlainen vapaus nytkin on kyseessä. Ei kukaan muu sitä maksa kuin kuluttaja. Kuluttaja maksaa sen hinnan.

Olen täsmälleen samaa mieltä, että jos lailla nuorisotyöttömyys pystytään poistamaan, niin siitä vain. Ei siinä ole mitään ongelmaa. Mutta ei ole järkevää työllisyyspolitiikkaa, että vaihdetaan yksi työtön toiseen työttömään ja vähennetään vakituisten työpaikkojen määrää. Se ei ole nuorten etu, saati niiden etu, jotka joutuvat mahdollisesti työttömiksi.

Ed. V. Laukkanen, kyllähän niin on, että lain vaikutus on aivan muuta suuruusluokkaa kuin 0,05 markkaa per ruisleipä. Se ei ehkä ole 5:tä markkaa per ruisleipä, mutta se on olemassa eikä mihinkään häivy. Totta kai on myös päinvastaisia tekijöitä: Kun vakituksia työntekijöitä sanotaan irti ja otetaan nuoria tekemään ns. tippejä tai tuurauksia sinne, se työvoima on halpatyövoimaa. Sitä käytetään tarkoituksella myös puhtaaseen työvoimakeinotteluun. Senkin me makamme kuluttajina.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Pyysin puheenvuoron ed. V. Laukkasen esille ottamasta näkökulmasta, kun hän sanoi, että ne, jotka vastustavat lakiesitystä tai siihen suhtautuvat kriittisesti, ovat jotenkin holhousyhteiskunnan kannalla. Koen itse näin, että kun kaupat nyt ovat lauantaina kaupunkiseuduilla auki kello 18:aan, niin jollei siihen mennessä kerkiä ostoksia suorittamaan, siten vain rauhallisesti odottaa, että kaupat aukeavat maanantaiaamuna.

Minä edustan tässä näkemystä, että on tietty arvo ja yhteiskunnallinen päämäärä sinänsä, että sunnuntai on. Sillä on arvo, että kaikki päivät eivät ole samanlaisia. Tämä kumpuaa tietystä yhteiskunnallisesta, moraalista, ehkä siveel-

lisestäkin lähtökohdasta. Minä ihmettelen, että kristillisten äänillä eduskuntaan tullut ed. V. Laukkanen nyt todella edustaa tässä äärimmäisen vapauden ihannetta. Kyllä minä tältä osin olen sitä mieltä, että on ihan hyvä, että kaupat ovat sunnuntaisin pääsääntöisesti kiinni. Kun minä kansanedustajana voin siitä päättää, minä toimin tämän toimintalinjan puolesta.

Ed. V. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pidän oikeutenani toistaa yhden yksinkertaisen ajatuksen: Ed. Gustafsson, teille sopii se, että viinatarjoilut saadaan vähentää verotuksessa ja teille ... (Ed. Gustafsson: Ei siitä päätetä nyt! Kun tuodaan lakiesitys, minä otan kantaa siihen!) ... sopii se, että ravintolat ovat auki sunnuntaisin, tanssiravintolat, strip tease -ravintolat, kaikki nämä paikat saavat olla sunnuntaisin auki. (Ed. Gustafsson: Ei se ole sama asia!) Ed. Gustafsson, minä haluaisin nähdä sen päivän, että te vastustaisitte ravintoloiden aukioloa sunnuntaina ja tuhat tai kymmenentuhatta ravintola-alan työntekijää olisi teidän selkäänne puuskuttamassa. Tässä on kysymys siitä, että te todellakin tällä asenteella, kun te moralisoitte kaupan aukioloa kaupungeissa, vaikka kaupat ovat auki maaseudulla, siiviloitte hyttysiä mutta nielette kameleita. Lepopäivän pyhittämisen kannalta on sata kertaa pahempi asia, että ihmiset suorastaan viettävät moraalitonta elämää ravintoloissa ja tanssiravintoloissa ja joka paikassa, mutta te suljette täydellisesti silmänne siltä ja puhutte niin kauniisti, kuinka te vaalitte sitä arvoa, että ihminen ei voi mennä sunnuntaina kauppaan ja ostaa sieltä itselleen t-paitaa. Tämä on käsittämätöntä hurskastelua. Ei tällaista kannata harrastaa, ellei se sitten poliittisesti ole kannattavaa, mutta puhun nyt moraalisesta näkökulmasta. Tämä on kestämätöntä. Tämä on sietämätöntä.

Ed. J u r v a : Arvoisa puhemies! Ensiksi kannatan ed. Vistbackan tekemää perustelulausumaehdotusta.

On ollut mielenkiintoista seurata keskustelua tässä salin keskiosassa ja katsoa, kun täältä tulee niin oikealta kuin vasemmaltakin kieltoja ja määräyksiä. Minusta suomalaiset osaavat pitää kiinni perusarvoistaan, pyhittävät lepopäivänsä silloin, kun katsovat, että se on tarpeen. Yrittäjät ajavat muillakin aloilla itsensä loppuun kuin vain kaupan alalla, joten en asettaisi heitä yhtään sen kummempaan asemaan kuin muutakaan yksityisryhtäisyyttä. Kyllä kysynnän ja tarjonnan

laki tulee aikanaan karsimaan liikkeitä, joita yritetään pitää pyhäpäivinä auki, vaikka se ei kannata. Minä uskon, että suomalaiset itse osaavat päättää siitä, milloin he ostoksensa tekevät.

Ed. A. O j a l a : Arvoisa puhemies! Olen hyvin mielenkiinnolla kuunnellut käytyä keskustelua. On tietysti hirveän hyvä, että asiaa puidaan hyvin monelta eri kannalta. Itse kuitenkin kuulun juuri niihin, jotka ovat lain hylkäämisen kannalla.

Täällä esille tuodut perustelut, miksi laki pitäisi hylätä, ovat juuri samoja perusteluita, joita puheenvuorossani lain ensimmäisessä käsittelyssä toin esille, joten siltä osuudelta en aio pitkittää lain käsittelyä enää enempää ja tuoda niitä jälleen kerran esille. Näyttää siltä, että laki tulee kuitenkin hyväksytyksi talousvaliokunnan enemmistön mielipiteen mukaisena ja näin ollen sunnuntaiaukiolo ilmeisesti tulee sitten lisääntymään.

Minä olen jättänyt ponnen ja toivoisin, että se tulee hyväksytyksi. Ponnella pyrin lähinnä puuttamaan siihen, että kioskien ja huoltoasemien myyntitoiminta on laajentunut huomattavasti ja näyttää siltä, että valvonta siltä osuudelta on hyvin huonosti hoidettu eikä sitä myöskään kyetä tämän lain myötä parantamaan. Näin ollen toivon, että ponnella tilanne saataisiin jollakin tavalla kuriin ja järjestykseen.

Tällä myös pyritään siihen, että nythän ei sitten enää olekaan tarpeen jatkaa poikkeuslupakäytäntöä kauppojen aukioloajan suhteen, joten siltä osuudelta tilanne tulee ilmeisesti korjaantumaan tulevaisuudessa.

Lausumaehdotus, jonka tässä teen, kuuluu seuraavasti pienellä korjauksella: "Kun eduskunta on päätöksellään laajentanut kauppojen sunnuntaiaukioloaikoja ja poistanut tarpeen poikkeuslupakäytännön jatkamiseen muissa kuin aivan poikkeuksellisisissa tapauksissa, niin eduskunta edellyttää, että kioskien ja huoltoasemien myyntitoimintaa valvotaan asianmukaisella tavalla."

Tähän ei poikkeuslupamenettely kuulu, koska kioskeilla ja huoltoasemilla ei poikkeuslupamenettelyä tarvita. Tässä on tullut ajatuskatko.

Ed. V. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin kysynyt erästä seikkaa ed. A. Ojalalta. Kun hän esittää pontensa ja on huolissaan kioskeista ja huoltoasemista, niin olisi kyllä mielenkiintoista kuulla, mikä erottaakaan ravintolat kaikesta tästä.

Ed. Mutttilainen: Arvoisa puhemies! Aivan ensimmäiseksi kannatan ed. A. Ojalan ehdotusta.

Lakiesityksen käsittelyn yhteydessä käydään keskustelua yhteiskunnan laidasta laitaan ja myös siitä, pitäisikö kaupan aukiolon olla kokonaan vapaa. Siihen tähtäsi mm. rinnakkaislakialoite ja esimerkiksi ed. Vistbackan puheenvuoro. Onneksi ne eivät kuitenkaan saaneet paljon kannatusta. (Ed. Vistbacka: Lukekaa ponteni loppuun!) — Olen lukenut sen loppuun, ed. Vistbacka, ja pyydän, että ed. Vistbacka myös ensin kuuntelee minut loppuun saakka.

Vapaan aukiolon vaikutusta kaupan kokonaismyyntiin on tutkittu paljon USA:ssa, Englannissa, Saksassa, Ranskassa ja Ruotsissakin. Kaikissa tutkimuksissa on todettu, ettei vapaa aukiolo lisää kaupan kokonaismyyntiä. Sen sijaan on havaittavissa myynnin jakautumista kaupan sisällä. Suomalaisista tutkijoista myös Sami Kajalo on päätenyt samaan johtopäätökseen selvittäessään näitä ulkomaisia tutkimuksia.

Suomessa on poikkeuslupien vaikutusta myyntiin tutkittu mm. Tuomas Santasaloon kauppa- ja teollisuusministeriölle tekemässä tutkimuksessa. Toisaalta Tilastokeskuksen kauppatilastojen myyntinumerot ovat kaikkien nähtävissä ja niistä voi päätellä, etteivät viime vuoden joulun poikkeusluvut lisänneet kaupan kokonaismyyntiä. Tilastoista näkyy kuitenkin se, että tavaratalot ja suurmarketit lisäsivät myyntiään joulukuussa, mutta keskisuurten ja pienten päivittäistavara-kauppojen ja -liikkeiden myynnit alenivat. Näin siis nykyisen lain mukaan nykyisten runsaiden poikkeuslupien aikana, joita myönnetään 400—600 vuodessa ja haetaan vuosi vuodelta yhä enemmän.

Nykyinen hallitsematon poikkeuslupamenettely on hankala kaikkien kannalta: kuluttajien, kaupan henkilöstön sekä kaupan yrittäjien kannalta, koska poikkeusluvut ratkaistaan useimmiten viime hetkellä. Lakiesityksen ja talousvaliokunnan mietinnön mukaan nyt on tarkoitus päästä hallittuun poikkeuslupamenettelyyn ja aukiolosunnuntait sovitaan yhdessä kauppa- ja teollisuusministeriön ja kaupan työmarkkinajärjestöjen kesken vuodeksi eteenpäin. Nämä sunnuntait voidaan ottaa huomioon kaupan työaika-suunnittelussa ja saada kauppaan rauhanomainen tilanne.

Hallituksen esitys, jota talousvaliokunta korjasi, on kompromissi kauppa- ja teollisuusministeriön, työntekijäjärjestön ja työnantajajärjestön

kesken. Vastoin sitä, mitä ed. Jääskeläinen täällä sanoi, työntekijäjärjestö kannattaa tämän kompromissiesityksen hyväksymistä. Kompromissi on kolmikantasopimus, ja minun mielestäni on tärkeä asia, että pitkällisen kiistelyn jälkeen on päästy sopimukseen siitä, miten sunnuntaiaukiolot oikein tulisi hoitaa.

Kompromissi merkitsee käytännössä sitä, ettei vähittäiskaupan aukiolo sunnuntaiden osalta lisäännä taajamissa. Aukiolo ei siis kokonaan vapautunut, ja se merkitsee sitä, etteivät vapaan aukiolon haittavaikutukset, joita on jo useissa puheenvuoroissa täällä ansiokkaasti käsitelty, toteudu. Lakiesityksen hyväksyminen ei toteuta vapaata aukioloa, vaan vähentäisi villin poikkeuslupatilanteen, 400—600 poikkeuslupaa vuodessa, minimiin ja rauhoittaisi tilanteen vuosiksi eteenpäin. Se on koko yhteiskunnan etujen mukaista. Se on kaupan yrittäjien, kuluttajien ja työntekijöiden etujen mukaista. Ainaisten poikkeuslupariitojen sijasta voidaan keskittyä kaupan elinkeinotoiminnan kehittämiseen, kaupan asiakkaiden palveluun ja kaupan työolojen parantamiseen.

Ed. Riihijärvi: Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys on merkittävä. Hallituksen pitäisi pitää huolta siitä, että kansalaisilla olisi ostovoimaa, mutta kun se ei ole siihen kyennyt, vaan kaikki ostovoima on valunut pankkitukeen ja korkoihin, niin nyt hallitus jonkinlaisena pienenä porkkanana osoittaakseen vapauden ajan aatteitaan tarjoaa tällaista kaupan aukioloaikojen lisäämistä. Kuitenkin me ehdimme arkena ostaa sen, mitä tarvitaan, ja kyllä meidän täytyy pitää sunnuntai lepopäivänä. Myös kaupan henkilökunnalle on suotava lepopäivä ja nimenomaan sunnuntai. Meillä on kirkko aika 10—12, ja se on kyllä pyhitettävä, jotta ihmisillä olisi mahdollisuus osallistua jumalanpalvelukseen. Sen tähden minä kannatan lain hylkäämistä.

Ed. Mäkipää: Arvoisa puhemies! Edustajille Mutttilainen ja Riihijärvi on hyvä todeta, kun ed. Riihijärvin mainitsi kirkonmenoista 10—12, että on hyvä, ettei uskonnollisuuteen ole niin hirveästi tänä päivänä vedottu. Sitä keskustelua käytiin jo presidentinvaaleissa aivan tarpeeksi.

Mielelläni kyllä yhdyn ed. V. Laukkasen näkemyskseen, että jos me haluamme olla tasa-arvoisia ja jos me haluamme puhua myös kristillisyydestä, jos me haluamme painottaa kuusipäiväistä viikkoa, niin kuin Iso sana meitä neuvoo tekemään, meillä pitäisi olla aivan erilainen lakiesi-

tys. Meidän pitäisi esittää vain kuusipäiväistä työviikkoa, ja seitsemäntenä päivänä, on se sitten maanantai tai pyhä, meidän pitäisi levätä.

Mitä tulee ed. Muttilaisen työntekijän edun näkemyksiin, niin minäkin Tampereen seudulla kävin pikkuliikkeissä kysymässä työntekijöiden kantaa. Kyllä siellä monet työntekijät sanoivat, että he mielellään tulevat sunnuntaina työhön, että saahan tänä lama-aikana parempaa likkaa. Eli meidän pitää katsoa tätä myös tasa-arvon nimissä. Kun tässä on nyt menty maailmallisuuteen, niin ovat kaupat auki kuutena tai seitsemänä pyhänä tai viitenä kymmenenä kahtena sunnuntaina, se on aivan sama asia.

Ed. Muttilainen: Arvoisa puhemies! Esitän ed. Riihijärven puheenvuoron johdosta seuraavaa. Olen aivan samaa mieltä ed. Riihijärven kanssa siitä, että ostovoima ei lisääntynyt, mutta vaikka sitä ostovoimaa ei ole yhtään enempää tänä päivänä, niin kauppiaat anovat poikkeuslupia, kauppa- ja teollisuusministeriö myöntää poikkeusluvat ja kaupat ovat auki sunnuntaisin. Tilanne on hallitsematon. Mielestäni on parempi, että tilanne hallitaan lainsäädännöllä, ja poikkeuslupien määrää voi sitten jädä minimiin. (Ed. Vistbacka: Ei se minimiin jää, kun kaikki myönnetään!) Ymmärtääkseni näistä poikkeusluvista sovitaan. (Ed. Vistbacka: Kauppa- ja teollisuusministeri myöntää!) Kauppa- ja teollisuusministeri ei myönnä tämän jälkeen mitään poikkeuslupia, vaan poikkeusluvat myöntää lääninhallitus sitten aluekohtaisesti.

Mitä tulee ed. Mäkipään puheenvuoroon, niin en mielestäni ole hänen kanssaan eri mieltä työntekijöiden eduista.

Ed. Lahti-Nuuttila: Arvoisa puhemies! Olen seurannut tiiviisti tätä keskustelua ja vain vähän siihen osallistunut. Totean tässä vaiheessa, kun suhtaudun kriittisesti tähän hallituksen esitykseen ja myös talousvaliokunnan mietintöön, että paljon todella hyviä perusteita aukioloaikojen nykyiselle säätelylle on olemassa.

Suurin ja vaikein uhkatekijä kaupan työntekijöiden kannalta on todella raju osa-aikaistuminen, josta on useita esimerkkejä. Viimeisin Palkkatyöläinen kertoo varsin vavahduttavalla tavalla siitä, mihin osa-aikaistuminen vielä sitten johtaa ja on jo osin johtanutkin: niin lyhyisiin työsuhteisiin, ettei edes ansioturva, eläketurva ja muuta ansioon suhteutettua turvaa, enää työntekijöille kerry.

Tämä laki on yksi uusi askel vapaaseen auki-

oloon, kyllä kai meidän on se myönnettävä, mikäli eduskunta tämän lain hyväksyy.

Täällä on monessa yhteydessä korostettu sitä, että tämä hallitsematon poikkeuslupamenettely pakottaa juuri tämän kaltaiseen lakiin. Täällä eduskunnassa voi tietysti kysyä, että eikö todellakaan kauppa- ja teollisuusministeriö tai kauppa- ja teollisuusministeri ole millään tavalla eduskunnan hallinnassa ja valvonnassa. Onko todella niin, että poikkeuslupamenettelyä ei kyetä Suomen tasavallassa hallitsemaan?

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! Poikkeuslupamenettelyn siirtyminen lääninhallituksille merkitsee sitä, että menettely tulee erilaiseksi maan eri osissa. Viitaten osittain siihen, mitä ed. Lahti-Nuuttila totesi, tuntuu oudolta, jos ei silloin, kun poikkeuslupan myöntää ministeriö ainoana viranomaisena maassa, menettely ei ole samanlainen. Mutta nimenomaan silloin, kun se menee lääninhallituksille, menettely voi olla hyvin erilaista eri puolilla maata.

Arvoisa puhemies! Ihan lopuksi toteaisin — kun koko elämäni, jonka olen työelämässä ollut, olen ollut kolmivuorotyössä, jossa on myös aika paljon naisia ollut samaa työvuoroa tekemässä — että hyvin usein he toivovat, että on viikonloppuna työvuoro, että tulee vapaapäivä arkipäivänä, jotta voi hoitaa normaaleja asioita. Sellainenkin näkökohta saattaa olla.

Ed. Luhtanen: Arvoisa rouva puhemies! Ed. Lahti-Nuuttilalle toteaisin, että poikkeuslupakäytäntö siirtyy nyt kauppa- ja teollisuusministeriöltä lääninhallituksille. Talousvaliokunta nimenomaan korosti mietinnössään sitä, että lupakäytännöstä täytyy tulla yhdenmukainen eli että lääninhallituksissa noudatetaan yhteneväisiä perusteita. Tämän takaamiseksi lääninhallitusten henkilökunta koulutetaan tähän tehtävään. Samaten valiokunta korosti sitä, että poikkeuslupien myöntämisellä ei saisi vääristää kilpailua sillä tavalla, että muutettaisiin kielteisesti kaupan rakenteita. Myös sitä korostimme, että poikkeuslupakäytäntöön on mentävä vain ihan äärimmäisissä tilanteissa. Valiokunta todella tiedosti tämän lakiesityksen tuoman tilanteen tältä kohden eli sen, mitä tämä poikkeuslupakäytännön muuttuminen mahdollisesti muuttaa.

Ed. Koskinen: Arvoisa puhemies! Ihan pari sanaa vielä ed. Lahti-Nuuttilan esittämästä kysymyksestä, poikkeuslupamenettelyn rajoista. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmään vii-

me kaudella testasi tätä laillisuutta oikeuskanslerin kautta ja pyrki tutkimaan juuri sitä, onko oikein, että ministeri myöntää koko maahan kaikkia liikkeitä koskevan poikkeuslupan hyvin väljin kriteerein. Siihen ei tätä kautta rajoituksia saatu. Asiallistahan sen kaltainen toiminta ei ole, mutta valitettavasti näin näyttää olevan. Todennäköisesti lääninhallitusten hoitaessa poikkeuslupamenettelyä tosiasialliset vaikutusmahdollisuudet sekä työntekijöiden että julkisen kontrollin kautta ovat paremmat kuin asian ollessa ministerin käsissä. Ainakaan menettely ei ole niin summittaista kuin valtakunnallisten poikkeuslupien antaminen.

Ehkä lääke tähän olisi, niin kauan kuin poikkeuslupamenettely on ministerin käsissä, että koostumuksen eduskuntaryhmä käsittelee asiaa ja siirtäisi poikkeuslupa-asiat jollekin toiselle ministerille. Tässä tapauksessa voisi suositella esimerkiksi kristillisten Toimi Kankaanniemeä, jolla muuten näkyy hyvin vähän tehtäviä olevankin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Keskustelussa on ed. Jääskeläinen ed. Laivorannan kannattamana ehdottanut, että toisessa käsittelyssä päätetty, hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hylättäisiin.

Ed. Vistbacka on ed. Jurvan kannattamana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: "Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa säännösten soveltamista ja pitää tavoitteena vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta annetun lain muuttamista nopeasti niin, että liikkeiden aukioloaika on omistajan vapaasti päätettävissä ilman säännöksellisiä rajoituksia. Tämä on tarpeen samanlaisen kohtelun varmistamiseksi kaikille liikkeille koko maassa ja myös kansainvälisen käytännön takia. Näin meneteltäessä on kuitenkin turvattava se, ettei työntekijää voida sanoa irti hänen ollessaan estynyt työskentelemään täysin vapaiden aukioloaikojen puitteissa joko terveys-, perhe- tai eettisistä syistä."

Ed. A. Ojala on ed. Muttilaisen kannattamana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: "Kun eduskunta on päätöksellään laajentanut kauppojen sunnuntaiaukioloaikoja ja poistanut tarpeen poikkeuslupakäytännön jatkamiseen muissa kuin aivan poikkeuksellisissa tapauksissa, niin eduskunta edellyttää, että kioskien ja huoltoasemien myyntitoimintaa valvotaan asianmukaisella tavalla."

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestykset ja päätökset:

P u h e m i e s : Ensin on päätettävä toisessa käsittelyssä päätetyn, hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä.

Joka hyväksyy lakiehdotuksen, äänestää "jaa; jos "ei" voittaa, on lakiehdotus hylätty.

P u h e m i e s : Ilmoitan, että pöytäkirjaan merkitään, miten kukin edustaja on äänestänyt.

"Jaa" äänestävät seuraavat edustajat:

Ala-Nissilä, Alho, Anttila U., Aula, Backman, Bell von, Dromberg, Enestam, Haavisto, Halonen, Hassi, Heikkinen, Hurskainen, Huuh-tanen, Häkämies, Hämäläinen, Iivari, Jokiniemi, Jouppila, Jurva, Järvilahti, Kaarilahti, Kalli, Kalliomäki, Karhunen, Kasurinen, Kautto, Kekkonen, Kemppainen, Kivelä, Korteniemi, Korva, Koski, Koskinen, Kuuskoski, Lamminen, Laukkanen M., Laurila, Lehtinen, Lehtosaari, Liikkanen, Lindqvist, Linnainmaa, Loue-koski, Louvo, Luhtanen, Luukkainen, Malm, Markkula, Mattila, Muttilainen, Myller, Mäki-Hakola, Mäkipää, Niinistö, Nordman, Näsi, Paasio, Paloheimo, Pelttari, Perho-Santala, Pietikäinen M., Piha, Puisto, Pura, Pykäläinen, Rauramo, Rehn O., Renko, Renlund, Ryy-nänen, Rönholm, Röntynen, Saapunki, Saari, Saario, Saastamoinen, Sasi, Skinnari, Taina, Toivonen, Tuomioja, Turunen, Tykkyläinen, Törnqvist, Ukkola, Vanhanen, Varpasuo, Veh-kaoja, Virrankoski, Vistbacka, Vuorensola, Väy-rynen, Westerlund, Zyskowitz ja Ääri.

"Ei" äänestävät seuraavat edustajat:

Aho R., Aittoniemi, Alaranta, Astala, Gustafsson, Hautala, Helle, Hiltunen, Jääskeläinen, Kankaanniemi, Kauppinen, Koistinen, Korho-nen, Laakkonen, Laaksonen, Lahti-Nuuttila, Laine, Laitinen, Laivoranta, Leppänen J., Lep-pänen P., Lindroos, Moilanen, Nyby, Ojala A., Ojala O., Polvinen, Pulliainen, Rajamäki, Rask, Riihijärvi, Rimmi, Rinne, Roos J., Roos T., Ros-si, Savolainen, Seivästö, Stenius-Kaukonen, Su-hola, Takala, Tennilä, Urpilainen, Viljamaa, Vuoristo, Vähäkangas ja Vähänäkki.

"Tyhjää" äänestävät edustajat Kuittinen, Laukkanen V., Mölsä, Puhakka ja Viljanen.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edustajat:

Aho E., Ala-Harja, Andersson, Anttila S-L., Antvuori, Apukka, Biaudet, Björkenheim, Donner, Hacklin, Ihämäki, Isohookana-Asunmaa, Jaakonsaari, Jansson, Jätteenmäki, Kallis, Kanner, Kohijoki, Komi, Korkea-aho, Kääriäinen, Laakso, Lahikainen, Lahtinen, Lax, Lipponen, Luttinen, Metsämäki, Morri, Mäkelä, Nikula, Norrback, Ollila, Paakkinen, Pekkarinen, Pesälä, Pietikäinen S., Polvi, Ranta, Rehn E., Rusanen, Rätty, Salolainen, Savola, Seppänen, Suho, Tiuri, Vihriälä, Viinanen, Väistö ja Wahlström.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 96 jaa- ja 47 ei-ääntä, 5 tyhjää; poissa 51. (Ään. 3)

Eduskunta on hyväksynyt toisessa käsittelyssä päätetyn, hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekevänsä päätöksessä lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Lopuksi päätetään perustelulausumaehdotuksista.

Äänestys ed. Vistbackan ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. Vistbackan ehdotus ”ei”.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 133 jaa- ja 14 ei-ääntä, 2 tyhjää; poissa 50. (Ään. 4)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Äänestys ed. A. Ojalan ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. A. Ojalan ehdotus ”ei”.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 80 jaa- ja 66 ei-ääntä, 4 tyhjää; poissa 49. (Ään. 5)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

6) Ehdotus laiksi ydinvastuulain muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 10

Talousvaliokunnan mietintö n:o 15

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Ehdotukset vakuutus sopimus laiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 114/1993 vp

Talousvaliokunnan mietintö n:o 17

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. M ä k i p ä ä : Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys vakuutus sopimus laiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta on sisällöllisesti ratkennut. Talousvaliokunta teki hallituksen lakiesitykseen vakuutus sopimus lain osalta muutamia korjauksia ja tarkennuksia. Mielestäni muutokset paransivat lain toimivuutta ja korjasivat siinä olleita pieniä puutteita.

Talousvaliokunnassa myös SMP otti esille vahingon kärsijän aseman vastuuvakuutuksen osalta. Tällä hetkellä on tilanne niin, ja nyt hyväksyttävän uuden vakuutus sopimus lain mukaan se edelleen jatkuu sellaisena, että mikäli vahingon aiheuttaja on ollut alkoholin tai huumeiden vaikutuksen alaisena tai aiheuttanut vahingon törkeällä huolimattomuudellaan, ei vastuuvakuutus korvaa vahingon kärsijälle aiheutuneita vahinkoja.

Vahingon kärsijä joutuu ensin yrittämään korvauksen saamista vahingon aiheuttajalta, mikä on monesti erittäin vaikeaa ja useissa tapauksissa täysin turhaa. Sen sijaan vastuuvakuutuksen antajalla tulisi mielestämme olla selkeä velvollisuus korvata vakuutuksen ottajan aiheut-

tamat vahingot kaikissa tapauksissa. Tämän jälkeen sillä olisi olemassa oleva koneisto ja vahingon kärsijää parempi valmius periä kustannuksia vakuutetulta jälkikäteen. Lopullisen korvausvelvollisuuden osalta esittämämme menettely ei siis muuttaisi käytäntöä vaan ainoastaan säätäisi vakuutuksen antajan ensisijaiseksi maksajaksi jättäen vakuutuksen ottajan eli vahingon aiheuttajan toissijaiseksi mutta lopulliseksi korvausten maksajaksi takautumisoikeuden kautta.

Valiokunnassa SMP:n tekemä esitys sai myötätuntoa, ja pitkälti tämän ansiosta valiokunnan mietintöön on lisättykin ponsi, jossa ”valiokunta edellyttää hallituksen seuraavan asiaa ja ryhtyvän tarvittaessa lainsäädännöllisiin toimiin syyttömän osapuolen oikeuksien varmistamiseksi vakuutus sopimuslain 30—32 §:n säännösten osalta”. Mielestäni tämä ponsilausuma on liian pyöreä ja epämääräinen jättäen todellisen ongelman yksityiskohtaisesti ilmaisematta. Tämän takia SMP:n eduskuntaryhmä katsookin, että eduskunnan tulisi hyväksyä lain saatteeksi yksityiskohtaisempi ponsilausuma. Ehdotukseni perustelulausumaksi, joka on jaettu edustajille, kuuluu seuraavasti:

”Hyväksyessään lakiehdotukset eduskunta edellyttää hallituksen seuraavan säännösten soveltamiskäytäntöä ja ryhtyvän tarpeellisiin toimiin vakuutus sopimuslain muuttamiseksi niin, että vastuuvakuutuksen antaja veloitetaan suorittamaan korvaus vahinkoa kärsineelle myös siinä tapauksessa, että vakuutettu on aiheuttanut vahingon törkeällä huolimattomuudella taikka alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Vakuutuksen antajalle tulisi tällaisessa tapauksessa säätää takautumisoikeus vakuutettua kohtaan, jolle jää lopullinen korvausvelvollisuus.” (Ed. Lahti-Nuuttila: Hyvä!)

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pelttari.

Ed. J u r v a : Arvoisa puhemies! Ensiksi kantanut ed. Mäkipään lausumaehdotusta.

Talousvaliokunnassa tosiaan käsiteltiin vahingon kärsineen asemaa ja mietintöön saatiin yksimielinen lausuma siitä. Mutta mielestäni myös vahinkoa kärsineen asema siinäkin tapauksessa, että vahingon aiheuttajalta oikeudessa saataisiin korvausta ja häneltä vaikka ulosoton kautta saataisiin perittyä noin 50 markkaa tai jotakin kuukaudessa korvauksia vahingon kärsi-

jälle, on sellainen, että aika saattaa tulla kohtuuttoman pitkäksi, kun tällainen syytön vahinkoa kärsinyt joutuu odottamaan korvaustansa. Olen sitä mieltä, että vakuutusyhtiöllä on aikaa ja rahaa mieluummin odottaa suoritusta vahingon tekijältä kuin uhrilla, koska viimepäiväiset tapahtumat osoittavat tosiaan sen, että uhrin asema yhteiskunnassa on äärettömän heikko ja vahinkoja ei korvata rikosvahinkolaista muutoin kuin sellaisten henkilöiden osalta, jotka ovat tavallaan valtion hallussa, vankikarkureita ja vankeja. Uhrin asema todella jää vakuutuslainsäädännössä suureksi kysymysmerkiksi.

Ed. L o u e k o s k i : Herra puhemies! Niin kuin ed. Jurva puheenvuorossaan kertoi, talousvaliokunta punnitsi hyvin tarkoin ajatuksen, jonka ed. Mäkipää ponsiehdotuksessaan nyt eduskunnan harkittavaksi esittää. En epäile, ettei SMP:n eduskuntaryhmässä ole asiasta perusteellisestikin keskusteltu ja ettei takana olisi aivan vilpittömän ajatus siitä, että vahingon kärsineen asema on parempi, kun maksajana vakuutustapahtumassa vahvempi osapuoli eli vakuutuksen antaja aina vahingon korvaa. Mutta jos arvoisat edustajat katselevat pontta ja ajattelevat, mitä tämän kaltainen kanta hyväksyttynä merkitsisi vastuuvakuutuskäytännössä, se johtaisi mahdottomaan tilanteeseen. Toistan vielä, että talousvaliokunta pohti asiaa hyvin perusteellisesti.

Ajatellaanpa sellaista tilannetta, että joku päättää vaikkapa pahoinpidellä naapurinsa tai polttaa tämän talon ja ottaa sitä varten vastuuvakuutuksen ja sitten tahallaan tekee tällaisen rikollisen teon. Ei voi ajatella, että vakuutusyhtiö ilman muuta vakuutuksen perusteella olisi korvausvelvollinen. Jos tilanne olisi tällainen, se johtaisi välittömästi vastuuvakuutuskäytännön sellaiseen muuttumiseen, että vastuuvakuutusta ei saa. Ei nimittäin voi ajatella, että joku henkilö voi vakuuttaa oman tahallisen käyttäytymisensä aiheuttamat vahingot. (Ed. Riihijärvi: Aivan teoreettinen näkemys!) — Se ei ole teoreettinen näkemys, ed. Riihijärvi. Lukekaa tämä teksti: ”- vastuuvakuutuksen antaja veloitetaan suorittamaan korvaus vahinkoa kärsineelle myös siinä tapauksessa, että vakuutettu on aiheuttanut vahingon törkeällä huolimattomuudella taikka alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena.” Tästä puuttuu vakuutus oikeudellinen idea, ed. Riihijärvi. Ei tällaista pidä hyväksyä. Tämä on ajatuksena täysin mahdoton.

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! Ed. Louekoski sanoi, että teoriassa ja osin varmasti käytännössäkin tämä on mahdollisuus. Mutta jotenkin tuntuu siltä, että haetaan aina parempaa vaihtoehtoa vakuutusyhtiöille. Jos kerran vakuutusyhtiöt vakuuttavat, minä en ymmärrä sitä lainkaan, etteivät vakuutusyhtiöt silloin periaatteessa korvaa, jos harjoittavat vakuutustoimintaa. Heidän täytyy muuttaa omia sääntöjään silloin nimenomaan siitä, millä tavoin ja millä ehdoilla vakuutus annetaan. Tuntuu vain oudolta nimenomaan se, jos uhri menettää eikä yhtiöllä ole mitään vastuuta siitä. Minkä takia vakuutusia sitten on?

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Ed. Louekosken esittämä esimerkki oli vielä parempi kuin ministeri Pesälän esittämä esimerkki maataloustukikeskustelussa, että sotamies Shvejkin mukaan maapallon sisällä on toinen vielä suurempi maapallo. Tällaisia teennäisiä perusteita, joita te, ed. Louekoski, esititte, on helppo etsiä mistä hyvänsä. Kun tietää teidän, herra kansanedustaja, kokemuksenne juristina ja kansanedustajana, en voi päästä muuhun käsitykseen, kuin että te teette tämän piruuttanne ja tahallanne jostakin syystä, en tiedä mistä. Jos tällainen tapaus on olemassa, totta kai vakuutusyhtiö korvaa vahingon ja sillä on tietysti taannehtiva oikeus saada korvaus siitä suunnasta, joka on tällaisen kepposen suunnitellut, naapurinsa hakanut tai talon polttanut. Tällaisia tapahtumia tuskin sarjoittain alkaa Suomessa tapahtua. Jonkinlainen kohtuullinen keskittien kulkeminen näissä ajatuksissa täytyy, ed. Louekoski, olla. Ei sen puolesta, että nyt puolustelisin pontta ja sillä tavalla, mutta ajatushan siinä on hyvä, ja ed. Louekosken näkemys on täysin perusteeton.

Ed. Niinistö: Arvoisa puhemies! Olen aika lailla samaa mieltä kuin ed. Louekoski. Minusta tässä menee hivenen vakuutussopimuksen perussuhde sekaisin. Vastuuvakuutuksenhan ottaa joku vakuuttaakseen oman riskinsä siitä, että aiheuttaa jollekulle kolmannelle henkilölle vakuutustapahtuman tai siis vahinkoa, eli vakuutuksen ottaja on vahingon aiheuttaja. Tuntuu todella aika oudolta, että joku vakuuttaisi itsensä siltä varalta, että tieteen tahtoen tekee väärin.

Toisaalta ymmärrän ed. Vistbackan esittämät näkökulmat, mutta silloin pitäisikin puhua uhrivakuutuksesta, että potentiaalinen tai sellaiseksi itsenä tunteva henkilö tekee vakuusyh-tiön kanssa sopimuksen siitä, että jos joku ai-

heuttaa hänelle tahallaan, juovuksissa tai missä muussa tilassa tahansa, vahinkoa, vakuutusyhtiö hänelle korvaisi. En tiedä, onko tällaista vakuutusmuotoa olemassa, mutta siihen logiikkaan tuo tähtää.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Mäkipää ed. Jurvan kannattamana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: ”Hyväksyessään lakiehdotukset eduskunta edellyttää hallituksen seuraavan säännösten soveltamiskäytäntöä ja ryhtyvän tarpeellisiin toimiin vakuutuslainsäädännön muuttamiseksi niin, että vastuuvakuutuksenantaja velvoitetaan suorittamaan korvaus vahinkoa kärsineelle myös siinä tapauksessa, että vakuutettu on aiheuttanut vahingon törkeällä huolimattomuudella taikka alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Vakuutuksenantajalle tulisi tällaisessa tapauksessa säätää takautumisoikeus vakuutettua kohtaan, jolle jää lopullinen korvausvelvollisuus.”

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Lopuksi on äänestettävä perusteluja koskevasta ehdotuksesta.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Mäkipään ehdotus "ei".

Toinen varapuhemies: Äänestys-
sessä on annettu 102 jaa- ja 4 ei-ääntä; poissa 93.
(Ään. 6)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

8) Ehdotus laiksi kilpailunrajoituksista annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 45

Talousvaliokunnan mietintö n:o 19

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

9) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus esteellisyysäännösten kehittämisestä

Ainoa käsittely

Kertomus n:o 13/1993 vp

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 2

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 2.

Keskustelu:

Ed. A l h o : Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamies on antanut erilliskertomuksen esteellisyysäännösten kehittämisestä. Sekä perustuslakivaliokunta että lakivaliokunta ovat osaltaan käsitelleet asiaa. Esteellisyysäännösten täsmäntäminen ja kehittäminen on hyvin tärkeä kysymys, ovathan virkakoneiston ja hallinnon toiminnan luotettavuus, oikeellisuus ja puolueettomuus niitä tärkeitä periaatteita, joille lain kunnioitus voi suomalaisessa yhteiskunnassa rakentua.

Perustuslakivaliokunta onkin mietinnössään suhtautunut hyvin suopeasti niihin ehdotuksiin, joita eduskunnan oikeusasiamies on ehdottanut havaitsemiensa selvitysten pohjalta korjattavaksi epäkohdiksi. Me olemme myös sitä mieltä mietinnössämme, että hallintomenettelylain esteellisyysäännöksiä tulisi harkita täydennettäväksi niitten kohtien mukaisesti, joita erilliskertomuksessa on mainittu.

Tämä aihepiiri herättää myös laajaa muuta kiinnostusta sen vuoksi, että avoimen yhteiskunnan toimintaperiaatteisiin kuuluu se, että hallintotoimen niin valmistelu kuin päätöksenteko on julkista ja läpinäkyvää. Se merkitsee myös sitä, että pelisääntöjen tulee olla selkeitä niin, että ei synny epäilyä siitä, että jollakin tavalla hallintoimet eivät olisi puolueellisia tai että niitten teki-

jät istuvat liian monilla tuoleilla. Tästä on käyty yhteiskunnallista keskustelua jo pidemmän aikaa ja monia ongelmia on havaittu.

Erilliskertomus lähtikin liikkeelle oikeastaan siitä, että Wärtsilä Meriteollisuuden konkurssin yhteydessä voitiin havaita, että keskeiset virkamiehet istuivat valvomassa ja sitten toisaalta päättämässä ja sen jälkeen vielä jatkotoimia päättämässä. Näin ollen syntyy ketju, joka on omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta siihen, että yhteiskunnan varojen käyttö on oikeudenmukaista ja perusteltua, ja sitten tietysti syntyy muutoinkin epäilyä sen suhteen, onko toiminta ollut sillä tavalla tarkoituksenmukaista kuin sen kuuluisi olla. Tästäpä syystä tämä aihepiiri on äärimmäisen tärkeä ja on erinomaisen hyvä asia, että oikeusasiamies on puuttunut asiaan ja tätä keskustelua voidaan nyt jatkaa niin, että kun valiokunnat ehdottavat tämän menevän eteenpäin hallitukselle ja myös oikeuskanslerille, niin toivon mukaan on myös tästä seurauksena se, että tarpeellinen lainsäädännön kehittämistyö lähtee liikkeelle.

Eduskunnan oikeusasiamies Södermanhan on aikaisemminkin jo puuttunut monissa julkisissa puheenvuoroissaan siihen, että monet lainsäädäntömuutokset ovat heikentäneet monessa mielessä virkamiesten asemaa. Nyt voi tietysti kysyä, ovatko nämä muutokset myös hallintomenettelyn ja esteellisyysäännösten yhteisvaikutuksena omiaan vaikuttamaan siihen, että itse asiassa hallinnon toiminta on kyseenalaistumassa. Kun hyvin voimakkaasti myös hallinnon piirissä lähdetään tavoittelemaan tulosvastuullisuutta ja tehokkuutta, niin voi kysyä, onko syntymässä ongelma siitä, että esimiesten voimakas tahto vaikuttaa valmisteluun. Tähän myös hallintomenettelylain esteellisyysäännöksiä pohdittaessa oikeusasiamies on ehdottanut otettavan kantaa silloin, kun esimiehen esteellisyys aiheuttaisi myös hänen alaisensa virkamiehen esteellisyyden. Tätä on syytä todellakin miettiä, sillä tällaiset ketjut, joita monissa yhteiskunnallisestikin merkittävisissä päätöksissä on syntynyt, ovat omiaan herättämään kysymystä, onko tosiaankaan meillä vielä tarkkaan mietitty kaikkia niitä mahdollisuuksia tai epäkohtia, joita esteellisyysäännöksiä osalta saattaa löytyä.

Mutta toisaalta virkamiehen aseman muuttamista ja toisaalta esteellisyysäännösten selventämistä ja sitä kautta ikään kuin pelisääntöjen tiukentamista vastaan puhuu kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkö Matti Vuoria, joka on sitä mieltä, että jos menetellään niin, että

hyvin voimakkaasti puututaan esteellisyyteen ja monet virkamiehet jäävävät itsensä käsittelystä, niin päästään tilanteeseen, jossa virkakoneisto menettää hampaansa.

Luulin, että on löydettävissä kahden näkemyksen välillä kyllä sellainen linja, joka johtaa siihen, että turvataan ensinnäkin juuri hallinnon puolueeton ja tehokas toiminta, mutta myös lyödään lukkoon sellaiset selkeät esteellisyttä ja hallinnon hyvää tapaa korostavat periaatteet, joilla kumpikin periaate voi toteutua eli myös tehokkuus ja yhteiskunnan etujen valvonta erilaisilla tahoilla.

Keskeistä varmaankin on se, että hallintomenettelylaki, kun se tuli aikanaan voimaan, on ollut eräänlainen taustalainsäädäntö hyvin monessa mielessä. On tiedetty, että se on ollut voimassa, ja on tiedetty, että pitäisi kiinnittää huomiota esteellisyyskysymyksiin, mutta ne ovat jääneet hyvin pitkälti virkamiesten itsensä harkittaviksi. Nyt kun esimerkiksi sivutoimien kartoitusta keskeisten valtionhallinnon virkamiesten kohdalla on tehty, on havaittu, että ne pakautuvat hyvin voimakkaasti virkahierarkian yläpäähän ja että niitä on monia. Tämä herättää kysymyksen siitä, onko loppujen lopuksi se käytäntö, joka meillä nyt on omaksuttu, että virkamiehet itse katsovat esteellisyytensä ja harkitsevat, ilmoittavatko sivutoimistansa, oikea vai tulisiko mieluummin vähvistää sitä käytäntöä, että työnantaja, tässä tapauksessa kai pitäisi puhua valtioneuvostosta ja ministeriöiden kansliapäällikkötasosta, ottaisi tästä selkeämmän vastuun. Tämäkin on omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta virkakoneiston toimintaan, jos havaitaan, että keskeiset yhteiskunnan valmistelualtaa käyttävät ihmiset istuvat myös erilaisten intressitahojen hallintoneuvostoissa tai niiden päättävissä elimissä.

Perustuslakivaliokunta onkin yhtynyt siihen oikeusasiamiehen näkemykseen, että tätä kysymystä pitäisi selvittää ja jatkaa tätä työtä, vaikkei se nyt sinänsä liitykään suoranaisesti hallintomenettelylain täsmentämiskohtiin.

Sitä paitsi jos ajattelee vielä tätä kokonaisuutta, joka liittyy hallinnon toiminnan puolueettomuuden ja luotettavuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteisiin ja siihen, että toiminta on mahdollisimman avointa ja julkista ja että pelisäännöt ovat selkeitä, niin siihen liittyy tietysti myös se puoli, joka on eduskunnan omassa harkinnassa, ja se tietysti liittyy ministereiden ja kansanedustajien toimintaan sikäli, että jääviyskysymykset ja sidonnaisuuskysymykset tulee selvittää.

Näitten osaltahan on muita kehittämishankkeita vireillä siten, että Rihdon komitea selvittää ministerivastuulain mukaisen menettelyn uudistamista, ja tässä yhteydessä on jo pidemmän aikaa ollut tiedossa, että ennemmin tai myöhemmin meidän hallitusmuotoomme tulee säännökset siitä, että ministereiden tulee ilmoittaa keskeiset sidonnaisuutensa. Mielestäni on myös perusteltua lähteä siitä, että kansanedustajien kohdalla on ihan samanlainen velvollisuus. On hyvä, että on olemassa julkinen tieto ja rekisteri siitä, mitkä ovat kansanedustajien keskeiset poliittiset, järjestölliset ja muut taloudelliset sidonnaisuudet. Tämä lisää vain sitä, että voidaan kontrolloida, missä intresseissä tai minkä tahon puolesta puhujana edustaja kulloinkin toimii.

Valiokunta on siis päätenyt tukemaan monin kohdin, itse asiassa kaikissa kohdissa, oikeusasiamiehen käytännön ehdotuksia hallintomenettelylain esteellisyssäännösten tarkentamisessa. Olisikin hyvä, että nämä tarkennukset ja täsmennykset lähtisivät nopeasti liikkeelle, sillä kun toimintaympäristö hallinnonkin puolella on kovasti muuttunut, päätöksiä täytyy tehdä ripeästi. Erilaiset taloudelliset sidonnaisuudet ovat tulleet hyvin merkittäviksi. Kun ajattelee myös yhteiskunnan uusia varojenkäyttökohteita, esimerkiksi pankkitukea, voi nähdä jo, että kaikki epäkohdat, joita saattaa nousta siitä, että käytäntö ei ole selvä, saattavat tulla myös yhteiskunnalle kovin kalliiksi.

Tässä suhteessa toivoisi, että myös hallituksen puolella ymmärrettäisiin se, että hallinnon toiminnan tehostaminen ei voi merkitä pelkästään sitä, että rationalisoidaan väkeä pois. Perustuslakivaliokunta kiinnitti juuri vastikään hallituksen kertomuksen yhteydessä antamassaan mietinnössä huomiota lainvalmistelun tasoon, josta havaittiin se, että itse asiassa koko hallinnon toiminta alkaa olla sellaista, että juostaan hyvin monissa muissa tehtävissä kuin loppujen lopuksi niissä, jotka liittyvät lainsäädäntötyöhön. Tästä syystä lainsäädäntötekniikka on päässyt ruostumaan ja monia tärkeitä selvittelyjä on jäänyt tekemättä, mm. lainsäädännön taloudelliset ja yhteiskunnalliset muut vaikutukset, puhumattaakaan yksilöön kohdistuvista vaikutuksista.

Kaiken kaikkiaan kysymys on yhteiskunnan legitimitteettikysymyksistä ja niistä perustavaa laatua olevista asioista, joilla voidaan rakentaa luottamusta siihen, että kansanvaltaisessa yhteiskunnassa niin hallinto kuin päätöksentekijät toimivat rehdisti ja reilusti ja että heidän toimintansa on sillä tavoin avointa ja julkisuudelle avautu-

vaa, että voidaan katsoa, millä perusteilla päätökset ovat tehtyjä. Siinä mielessä kenenkään ei pitäisi hermostua, ei myöskään valtionhallinnon keskeisten virkamiesten, hallintomenettelylain esteellisyyssäännösten täydentämiseen liittyvistä ehdotuksista, koska nämä ovat kaikkien osapuolten kannalta tärkeitä asioita. Ne lisäävät vain itse asiassa mielestäni toteutuessaan sitä, että virkamiehilläkin on mahdollisuuksia paljon selkeämmin viedä asioitaan eteenpäin, kun on myös selvä työnjako ja tietoisuus siitä, milloin on jäävi, milloin tulee pidättäytyä, ja taas toisaalta saadaan myös aikaiseksi se, että ministeriöissä, esimerkiksi kauppa- ja teollisuusministeriössä tai liikenneministeriössä, voidaan rikkoa sellaiset kummallisuudet, jotka eduskuntakin on voinut havaita, että lain laatijat, lain valvojat ja toteuttajat ovat samoja henkilöitä. Tällainen ei tietenkään anna hyvää kuvaa suomalaisen virkakoineiston toiminnasta eikä tietenkään muutoinkaan hallinnon toimivuudesta.

Lopuksi haluan vain sanoa sen, että mielestäni oikeusasiamiehen erilliskertomus on aiheellinen ja sen johtopäätökset ovat saaneet, niin kuin sanottu, valiokunnan käsittelyssä suopean vastaanoton. Lakivaliokunta on omassa lausunnossaan puuttunut myös tuomarin jääviyteen, ja senkin osalta toivoisi, että oikeuskansleri, joka tässä asiassa on keskeinen toimija, voisi myös ryhtyä miettimään, millaisia ehdotuksia hän omalta puoleltaan tekisi sen suhteen, että syyttäjälaitoksen ja ylipäättensä koko tuomioistuineläytöksen toiminta myös säilyttäisi sen arvostuksen, joka sillä tällä hetkellä vielä kansalaisten silmissä on.

Voisin kuvitella, että mikäli olisimme ennakolta ymmärtäneet katsella esteellisyysskysymyksiä vähän täsmällisemmin ja ne olisi sisäistetty hyvin hallinnossa, olisimme voineet välttää monia niistä kiusallisista keskusteluista, jotka ovat liittyneet vaikkapa Wärtsilän konkurssiin tai pankkitukeen taikka esimerkiksi siihen kritiikkiin, joka eduskunnassa on tullut liikenneministeriön ylelakiin ja postilakiin liittyen, joissa nämä ikään kuin ongelmat, jotka täällä on tuotu esille, ovat kristallisoituneet.

Toivon siis omasta puolestani ja — uskon näin — myös koko perustuslakivaliokunnan puolesta sitä, että hallitus tutustuu tarkoin erilliskertomukseen esteellisyyssäännösten kehittämisestä ja siitä annettuihin perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan mietintöön ja lausuntoon ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin. Kysymys on tämän kansakunnan kannalta tärkeästä, itse

asiassa elintärkeästä asiasta: hallinnon luotettavuuden ja puolueettomuuden periaatteesta.

Ed. H a a v i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On tärkeää, että virkamiesten esteellisyysskysymyksiin puututaan, mutta ed. Alho jo puheenvuorossaan tavallaan viittasikin siihen, että tämän asian rinnalla pitäisi kyllä edetä kysymyksen poliitikkojen, niin kansanedustajien kuin ministerienkin, esteellisyysskysymyksistä. Olinkin yllättynyt, että valiokunnat omissa lausunnoissaan eivät tätä kysymystä nostaneet tämän asian rinnalle. Mielestäni on sietämätön tilanne, että eduskunta ei ole jollakin tavalla läpinäkyvä siten, että tietäisimme, mitkä sidonnaisuudet kullakin kansanedustajalla on. Erityisesti esimerkiksi pankkituen käsittelyssä ja erilaisten yhteiskunnan tukien suuntaamisessa tämä tilanne on kestämätön. Samalla kun kiinnitetään huomiota virkamiesten esteellisyyteen, tämän keskustelun todella pitäisi edetä, mukaan lukien poliitikkojen ja puolueiden vaalirahoituskysymys.

Kun ihmiset ihmettelevät, miksi poliitikkoihin ja puolueisiin suhtaudutaan niin epäluuloisesti ja miksi arvostus on niin alhaalla, kyllä osasyyinä on se, että kansalaisilla on hämärä käsitys siitä, millä tavalla vaalirahoitus Suomessa on järjestetty. Minullakin on hyvin hämärä käsitys siitä, mikä on tämän todellinen tila. Siinä mielessä kyllä vihreät ovat aina tämän julkaisseet vaalien yhteydessä. Huomasin ilokseni, että vasemmistoliitto on ottanut sellaisen kannan, että vaalirahoitus tulee julkiseksi. Toivon, että muut puolueet myös näin eduskuntavaalien alla ilmoittavat tässä asiassa kantansa ja julkistavat sekä puolueiden että ehdokkaiden rahoituksen.

Ed. T u o m i o j a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Sekä oikeusasiamiehen kertomus että valiokunnan mietintö ovat hyviä ja esittävät ihan oikeita asioita. On tarpeen, että yleistä luottamusta esteellisyyssäännösten valvontaan ja oikeudellisuuteen pystytään lisäämään. On ollut ihan selviä epäkohtia. Mutta halusin puuttua erääseen asiaan, en siksi, että välttämättä olisi kysymys isosta tai tärkeimmästä asiasta; mutta täydellisuuden vuoksi, kun tämä asia menee jatkovalmisteluun, on myös syytä käyttää sillä tavoin tervettä järkeä, että ei myöskään luoda sellaisia käytäntöjä, jotka estävät hallinnon tehokkuuden ja myös sen demokratian toteutumista.

Viittaan vain yhtenä esimerkkinä siihen, että samaan nippuun esteellisyyso ongelmia on myös

ainakin eräiltä tahoilta julkisuudessa niputettu se, että joku korkea virkamies, vaikkapa sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö, on alaisensa keskusviraston Stakesin hallituksen jäsen, ja tässä nähdään jokin epäkohta. Tässä kyllä jo terve järki jää käyttämättä, koska ilman muuta tällaisissa tapauksissa — myös kunnallishallinnosta löytyy vastaavia tapauksia — on selvää, että niiden korkeiden virkamiesten, joiden tehtävänä on valvoa, että yleinen etu tulee hoidetuksi myös hallinnossa kautta linjan, täytyy pystyä toimimaan alaisensa viranomaisten ja kenties joissain tapauksissa myös eräällä lailla viranomaistehtäviä hoitavien yhtiömuotoistenkin elinten hallintoelimissä ilman, että esteellisyys tulee tähän liian tiukasti tulkittuna esteeksi. Tämä tulee asian jatkokäsittelyssä pystyä myös ottamaan huomioon.

Ed. H a l o n e n : Arvoisa puhemies! Voi helpolla yhtyä ed. Alhon täällä esille ottamaan yleiseen periaatteeseen siitä, että hyvän hallinnon ja avoimen päätöksenteon tulee olla päällimmäisenä ohjenuorana, ja nyt tämä eduskunnan oikeusasiamiehen erityiskertomus on omalla tavallaan jo valmistumisvaiheessaan vienyt asiaa eteenpäin.

Nyt tämä palautekeskustelu käydään huomattavasti rauhallisemmissa ja kiihkottomammassa tunnelmissa kuin ne, missä alkujaan asia lähti liikkeelle. Näin ollen voi mielestäni vakuuttua siitä, että asia on mennyt jo omalta osaltaan eteenpäin.

Lakivaliokunta katsoi, että eduskunnan oikeusasiamiehen ehdotukset ovat aiheellisia ja perusteltuja, ja kiinnitti sitten vain eräisiin yksityiskohtiin lisää huomiota. Nimenomaisesti lakivaliokunnan asiantuntijoiden kuulemisessa kävi esille, että julkisen hallinnon viime vuosien kehitys on ollut sen verran nopeatempoista ja osin hajanaista, että kansalaisten oikeusturvallisuuden kannalta keskeinen esteellisyyskysymys on kyllä jäänyt huomattavan vähäiselle huomiolle. Tässä mielessä on erinomainen asia, että tulokset tästä kertomuksesta ja eduskunnan vastauksesta voitaisiin syöttää mahdollisimman pian myös valmisteilla oleviin komiteatöihin ja lainmuutoksiin.

Hallintotoiminnan yksityistäminen ja yhtiöittäminen on ollut eduskunnan oikeusasiamiehen huomion kohteena jo aikaisemminkin, ja mielestäni Posti- ja telelaitoksen yhteydessä saaduista kokemuksista voitaisiin ottaa jatkossa oppia.

Toisaalta käsiteltävänä oleva kertomushan on keskittynyt nimenomaan valtionhallintoon, ja se on tietysti eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänäkin. Mutta kun kunnallishallinnon puolella näyttäisi olevan samanlaisia tarpeita, ehdottaa lakivaliokunta, että jatkossa kiinnitettäisiin myös kunnallishallinnon esteellisyysäännösten perinpohjaisempaan tarkasteluun huomiota.

Mitä tulee täällä ed. Alhon esille ottamaan kysymykseen esteellisyysäännöksistä nimenomaan ministeriöiden puolella ja täällä käytettyihin vastauspuheenvuoroihin siitä, kuinka paljon poliitikkojen oma päätöksenteko vaikuttaa, pidän aiheellisenä muistuttaa, että ministeriö on päällikkövirasto ja näin ollen sen johdossa on laillisesti poliitikko ja tämä tulisi tietysti ottaa niin hyvässä kuin pahassakin huomioon.

Näyttää siltä, kun katsotaan näitä käytännön esimerkkejä, joita täälläkin on tuotu esille, että jos rakenteellinen mukanaolo erilaisilla ulkopuolisilla tahoilla on ollut tarpeeksi laajaa, niin lopulta päätöksenteonhetkellä ei löydy enää ministeriöstä sellaista virkamiestä, joka olisi sekä asiasta selvillä ja tietoinen että yhtä aikaa myös sitten puolueeton eikä olisi jäävi. Näinhän kävi mm. Wärtsilä Meriteollisuuden osalta, josta voin hyvin sanoa omasta kokemuksestani, että valtioneuvoston istunto ei ollut kaikkein miellyttävimpiä. Kun jouduttiin löytämään esittelijä, joka ei ollut asiassa millään taholla jääviksi tullen mukana, niinpä hän ei kyllä enää ollut kovin paljon asiaan perehtynytäkään. Minä luulen, että ed. Vistbacka muistaa vielä kauhunsekaisella jännityksellä tämän proseduurin alkupuolen. Samantapaisia, mutta ei ehkä niin dramaattisia tilanteita voi tulla tämän tästä nykyisessä hallintokäytännössä esille. Sen vuoksi on mielestäni aiheellista, että näihin nyt saatujen kokemusten pohjalta käydään käsiksi.

Mitä tulee lainkäyttöön ja tuomarin jääviyteen, näihin kysymyksiin, niin siitä huolimatta että ne eivät ole suoraan tämän kertomuksen piirissä, niin mielestämme ne oli sen vuoksi aiheellista tuoda esille, että tämä sinänsä hyvä alioikeusuudistus tuo myös tälle puolelle paineita katsoa, mikä on jääviyskysymys nykymielessä. Nythän meillä on koko maassa yhtenäinen alioikeusjärjestelmä, jossa ammattituomarien rinnalla myös maallikot ottavat tuomarinvastuulla asiat käsiteltäväkseen. Samanaikaisesti on osa asioista delegoitu tuomioistuimen ns. kansliahenkilökunnalle. Sen vuoksi pidimme aiheellisenä myös selvittää tämän yksityiskohdan osalta asiat uudelleen. Hallintomenettely ja lainkäyttö

tuomioistuimessa eivät välttämättä mene ihan käsi kädessä, mutta joka tapauksessa olisi hyödyllistä katsoa, missä kohden pitäisi olla samantyyppiset säännökset ja missä kohden erilaiset.

Erityisenä mielenkiinnon kohteena lakivaliokunnassa oli lähes oletetulla tavalla myös syyttäjien esteellisyys, ja nyt kun tämä itsenäisen erillisen syyttäjälaitoksen luominen on toivottavasti kohta todellisuutta, niin tässä yhteydessä olisi erinomainen tilaisuus saman tien korjata ajan tasalle syyttäjiä koskevat säännökset. Ulosottomiesten osalta on tehty samantapainen maininta.

Arvoisa puhemies! Kaiken kaikkiaan, summa summarum, mielestäni eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus on ollut aiheellinen ja tarpeellinen ja vie omalta osaltaan asiaa eteenpäin. Toivon, että myös nämä eduskunnan asiasta käymät keskustelut niin perustuslakivaliokunnan kuin lakivaliokunnankin osalta tämän täysistunto-keskustelun ohella tulevat asiallisella tavalla hallituksen puolella huomioon otetuiksi.

Ed. H a u t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Halonen sanoi, että tätä keskustelua pitäisi laajentaa myös kunnallishallintoon, ja näin varmaan todellakin on. Helsingissä meillä onkin myös joitakin vähän ongelmallisia demarivirkamiehiä, (Ed. Halonen: Niitäkin!) joiden esteellisyys on ollut selvää viime aikoina, niin kuin kaupungin yhteistoimintapäällikkö Väisäsen tapaus suuressa pesisdraamassa osoittaa. Mutta meidän pitäisi myös uskaltaa puhua enemmän luottamushenkilöiden jääviydestä, niin kuin ed. Haavisto sanoi, ja tässähän kunnallispuolella on aika paljon tehtävää.

Suomalaisista toreista näkee, että pankki- puolue ja grynderipuolue ovat olleet vahvoilla suomalaisessa kunnallishallinnossa ja -politiikassa. Luottamushenkilöt kantavat täyden vastuun siitä, että niin Kuopiossa, Kokkolassa kuin Vaasassakin kaikki kaupunkien keskeiset torit on tuhottu täsmälleen samalla tekniikalla ja sieltä sitten löytyy Anttila, SYP, KOP, City-Sokos ja Sampo, kaikki saman torin varrelta saman kaupunkisuunnitteluperiaatteen mukaisesti. Tässä nimenomaan näkyy suomalaisen politiikan työn ja pääoman liitto, josta pitää päästä eroon.

Kuten ed. Haavisto sanoi, myös kansanedustajien esteellisyys pitää tutkia ja julkistaa. Olen vastannut hyvin yksityiskohtaisesti kaikkiin niihin julkisiin kyselyihin, joita tästä asiasta on tehty. Tiedän, että vastausprosentit eivät ole olleet häkellyttävän korkeita, ja uskon, että asiaa voi-

daan korjata säätämällä kansanedustajien sidonnaisuuksista laki.

Ed. H a l o n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Juuri sen vuoksi minä toin esille sen, että ministeriön kohdalla tilanne on ihan selvä. Vaikka on kysymys suurenkin viraston virkamieskunnasta, niin sen johtajana on nimenomaisesti määrääjän oleva poliitikko.

Nyt tietysti on toisin päin myös aivan selvä asia se, minkä ed. Hautala toi esille, että mm. kunnallishallinnossa ovat sekaisin roolit: poliittisen luottamushenkilön ja toisaalta sitten virkamiehen. Kun ei liene todennäköistä, että voitaisiin esimerkiksi kunnallispolitiikasta poistaa kaikkia kuntapuolen virkamiehiä, niin on erinomaisen tärkeä asia, että sidonnaisuudet ovat selkeästi etukäteen esillä. Silloin jokainen järkevä ihminen voi itse päätellä, mitkä ovat mahdollisesti ne vaikuttavat tekijät kunkin päätöksenteossa oman aivotoiminnan lisäksi.

Tässä mielessä olen täsmälleen edellisten puhujien kannalla, että myös poliitikkojen kohdalla pitäisi päästä avoimempaan tiedottamiseen heidän sidoksistaan, ei pelkästään suoranaista taloudellisista, vaan myös muista yhteyksistä, ei niin että se olisi tuomittavaa kaikkineen, vaan koska tietyllä tavalla se joka tapauksessa päätöksentekoon vaikuttaa.

Ed. V i s t b a c k a : Herra puhemies! Ed. Halonen otti esiin sen mielenkiintoisen tapauksen, jonka johdosta pyysin alun perin puheenvuoron silloin, kun tämä asia tuli esille: Minun mielestäni suurkein esimerkki esteellisyysäännöksistä on Wärtsilä Meriteollisuus, niin kuin ed. Halonen täällä totesi. Tilanne oli jopa ajautua siihen, että valtioneuvostosta ei löytynyt riittävä määrää ministereitä, jotka eivät olisi olleet esteellisiä käsittelemään asiaa. Itse jouduin toimimaan esittelevänä ministerinä, joka en tiennyt tuon taivaallista asiasta. Mustassa kirjekuoressa tuli tuntia ennen paperi. (Ed. Laine: Oli huono esitys myöskin!) — Ed. Laine, siinä pienessä ajassa niitä korjattiin, ja ne korjaukset, mitä sinne tehtiin, ovat nykyisin nähtävillä, ja voin keskustella niistä. Sinne tehtiin todella paljon ja aiheellisia korjauksia, joihin jopa oikeuskansleri joutui ottamaan kantaa, kun hänet pakotettiin. Puheenjohtajanahan joutui toimimaan ministeri Louekoski, kun pääministeri oli esteellinen, samoin esittelevät ministerit. Minä toisena varalla olevana ministerinä jouduin nämä asiat sitten esittelemään.

Surkeaa siinä oli myös se, että monet virkamiehet olivat esteellisiä. Nuorehko nainen, joka ei tuntenut asiaa lainkaan, joutui esittelemään tämän asian. Me kaikki olimme täysin tuuliajolla, ja piti tehdä päätöksiä sadoista miljoonista, joista muut ovat neuvotelleet ja sopineet. Mutta onneksi maltilla selvisimme siitä sillä tavoin, että saatiin edes kohtuullinen ratkaisu. Minä en tiedä, mihin tilanteeseen olisi ajauduttu, jos valtioneuvoston jäsenistä olisi niin monta ministeriä ollut esteellisenä, että valtioneuvostoa ei olisi saatu päätösvaltaiseksi. Sekin vaara oli jo olemassa.

Herra puhemies! Tämän johdosta minun mielestäni esteellisyysäännöksiä pitää selvittää, tutkia ja selvittää nimenomaan se, mitkä ovat jääviyteen johtavia tehtäviä esimerkiksi ministeriön korkeilla virkamiehillä, jotka toimivat yleensä esittelijöinä. Myös pitää selvittää, millä tavoin ministerin tehtäviin kuuluvat lainsäädännöllä mahdollisesti sellaiset tehtävät, joissa hän joutuu ottamaan kantaa esimerkiksi tämän tyyppisissä asioissa kuin Wärtsilän Meriteollisuus. Toivon, että selvitystyö on niin kattava, että samantlaisia ongelmia ei enää tule.

Herra puhemies! Täällä on käytetty joitakin puheenvuoroja kunnallishallinnosta ja viitattu esteellisyysiin. Eräs ongelma mielestäni on se, joka ei liity varsinaisesti esteellisyysäännöksiin, että suhteellisen korkeat virkamiehet pienissä maalaiskunnissa, pääkaupunki on tietysti oma luku sinänsä, itsenäistä päättävältä käyttävät virkamiehet, muodostavat jopa lähes enemmistön kunnallishallituksesta. Mielestäni silloin ei enää demokratia toimi siinä mielessä kuin alun perin on tarkoitettu. Kunnallislakia muutettaessa kyllä tulisi ottaa esiin tällaiset seikat ja säännellä, jotka kunnan virkamiehistä ovat jäävejiä osallistumaan kunnallishallituksen työskenteilyyn.

Herra puhemies! On yksittäisiä asioita, mitä mielestäni kannattaa nopeasti selvittää, kun mahdollista uutta lainsäädäntöä esteellisyysäännöksistä tulee. Lakivaliokunnan lausunnossa on puututtu nimenomaan syyttäjien esteellisyysiin, samoin ulosottomiehen ja ulosottoviranomaisen esteellisyysiin. Nämä ovat osin säätelämättömiä asioita, ja niihin on yleensä pyritty soveltaamaan jollakin tavoin tuomarin esteellisyysäännöksiä ja yritetty ottaa jotakin johdantoa myös hallintomenettelylain esteellisyysäännöksistä.

Tuomarin jääviyteen liittyy mielenkiintoinen yksityiskohta, joka mielestäni ei vastaa ainakaan täysin oikeusvaltion ajatuksia. Se on se, että tuomari periaatteessa itse arvioi oman esteellisyys-

sä. Siihenkin mielestäni pitäisi saada jonkinlaista tarkempaa selvitystä. Voidaan tutkia ja selvittää, voisiko esteellisuuden ratkaista jokin muu ulkopuolinen taho eikä istuva tuomari itse omassa asiassaan.

Herra puhemies! Mielestäni eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus esteellisyysäännöksistä on hyvin perusteellinen ja aiheellinen. Toivon, että myös perustuslakivaliokunnan mietintö, joka tukee hyvin monelta osin oikeusasiamiehen kertomusta, otettaisiin vakavasti ja oikeusministeriössä ryhdyttäisiin nopeasti valmistelemaan asianmukaista lainsäädäntöä.

Ed. H a u t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vistbacka mainitsi korkeiden virkamiesten osallistumisen kunnanhallitukseen ongelmallisena. Tässä mennään sellaiselle esteellisuuden alueelle, jota voitaisiin kutsua moraaliseksi esteellisyudeksi. Muistan, että oikeuskansleri Korte jäädessään eläkkeelle vuoden 1988 paikkeilla — silloin oli juuri käyty kunnallisvaalit — otti moraalisen esteellisuuden puheeksi. Uskon, että se vaatisi aika vahvaa henkilökohasta harkintaa. Koska kaikkien henkilöiden harkinta ei näytä toimivan, pitää miettiä, missä menee juridisen ja moraalisen esteellisuuden raja, miten pitkälle juridisin säännöksiin voidaan mennä, jotta moraalista esteellisyydestä päästäisiin eroon. Ilmeisesti julkisuus ja voimuuksien vaikuttavat siihen sillä tavalla, että kun äänestäjät havaitsevat moraalista esteellisyyksiä, he eivät sitten enää luota sellaisiin henkilöihin niin paljon, että nämä menestyisivät vaaleissa. Toistaiseksi näin ei ole kyllä tapahtunut kovinkaan usein.

Ed. L a i n e : Herra puhemies! Myös minusta eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus ja sen johdosta annettu lakivaliokunnan lausunto sekä perustuslakivaliokunnan mietintö muodostavat hyvän kokonaisuuden ja hyvän pohjan.

Ed. Alho ensimmäisessä puheenvuorossaan viittasi siihen, että ministeriöiden johtoportaisiin on keskittynyt tavattoman paljon edustus-tehtäviä. Hän on oikeassa, vaikka voi olla, jos mennään joku vuosi taaksepäin, että tilanne on ollut vieläkin pahempi. Olen pannut merkille monien vuosien aikana, että oli eräs kansliapäällikkö, Wahlroos nimeltään, jolle aina löytyi joku tehtävä. Mikä tahansa tehtävä otettiin ministeriössä tai hallituksessa esille, aina kansliapäällikkö Wahlroos oli siinä yhtenä ja usein vielä työn vetäjänä. Mutta onhan näitä edelleenkin.

Selvityksestä, joka oli mm. perustuslakivaliokunnan käytettävissä, ilmeni eräs henkilö, jolla oli 15 edustustehtävää. Oli eräitä muita, joilla oli 10—11, 8 tai vähän vähemmän. Oli niitäkin, joilla ei näitä tehtäviä eikä sivutoimia ollut. Erään yhteenvedon mukaan valtiovarainministeriön henkilöstöllä oli edustuksia yhteensä 123, siis aika monta, jos puhutaan kokonaislukumäärästä.

En ole nyt aivan varma, ovatko nämä kaikki tehtävät yhteismitallisia ja onko siinä otettu lukuun sellaistaakin, mikä ei kenties olisi ollut välttämätöntä. Tämä nyt kuitenkin kuvastaa sitä, että on melkoisen suuri määrä edustustehtäviä, joissa esteellisyyskysymys voi nousta esiin siinä mielessä, että kansalaiset eivät voi tuntea täyttä luottamusta henkilön puolueettomuuteen, kykyyn ja tahtoon aina parhaalla mahdollisella tavalla ratkaista esille tulevia asioita. Tämä on siis todella ollut ongelma. Toivottavaa on, että vaikeudet ainakin vähenevät.

Käydyssä keskustelussa on aika paljon sivuttu sellaisia asioita, jotka eivät nyt esillä olevaan kertomukseen kuulu. Haluan todeta, että eduskunnan oikeusasiamies nimenomaan tässä kertomuksessaan toteaa, että kunnallishallinnon, hallinnollisen lainkäytön tai tuomioistuimien esteellisyysongelmia ei kuitenkaan yksityiskohtaisemmin tarkastella tässä kertomuksessa. Tästä myös johtuu, että esimerkiksi perustuslakivaliokunta ei sitten näitä kysymyksiä ryhtynyt tässä yhteydessä käsittelemään. Toivon, etteivät ne tule ainakaan pääosaa käytävässä keskustelussa näyttelemään. Ne pohditaan erikseen, niin kuin erikseen tulevat tietenkin aikanaan esiin valtioneuvoston jäsenten esteellisyyskysymykset, joita taas toisaalla pohditaan.

Haluan kuitenkin todeta edellä sanomastani huolimatta, että kunnallishallinnossa todella tarvittaisiin, niin kuin lakivaliokunta lausunnossaan esittää, vastaavia selvityksiä ja toimia. Täällä on jo viitattu siihen, miten pankinjohtajat, suurten rakennusliikkeiden johtajat, suurten firmojen pomot ovat kuntien hallituksissa ja kuntien lautakuntien johdossa. Tietenkin tämä aiheuttaa kunnallishallinnon tasolla hieman vastaavanlaisia ongelmia, vastaavanlaista epäluottamusta henkilöiden haluun ja kykyyn puolueettomasti hoitaa tehtäviä.

Aivan lopuksi haluaisin sanoa, että kyllä voin olla samaa mieltä ed. Haaviston ja myös eräiden muiden puheenvuoron käyttäjien kanssa siitä, että kansanedustajien sidokset tulisi selvittää ja julkistaa. En oikein ymmärrä, mistä sellainen

käsitys tässä talossa johtuu, ettei näitä asioita pitäisi millään lailla selkiinnyttää tai mitään tältä osin edellyttää. Kyllä toivoisin, että tässä suhteessa jotakin olisi tapahtumassa, samoin myös vaalirahoituksen julkistamisen osalta, josta täällä muun muassa ed. Haavisto puhui.

Ed. V ä h ä n ä k k i : Herra puhemies! Kiinittän huomiota oikeusasiamiehen esityksissä oikeastaan vain yhteen kohtaan, joka mielestäni ei saanut riittävää huomiota perustuslakivaliokunnan antaessa mietintöään. Se koskee virkahierarkista esteellisyysä, toisin sanoen jos esimiesasemassa oleva virkamies todetaan esteelliseksi, se vaikuttaa estävästi myös hänen alaisensa virkamiehen toimimiseen esittelijänä tai asianomaisissa hallintotehtävissä.

Tämän asian osalta toteaa perustuslakivaliokunta, että sitä ei tulisi ottaa hallintomenettelylakiin erityisenä esteellisyysperusteena, koska meillä on virkamiehen asema niin puskuroitu ja vahva, että esteellinen esimies ei voi vaikuttaa alaiseensa siten, että tämä tulisi esteelliseksi. Toisin sanoen on muistissa sellainen vanha kullattu käsitys siitä, että Suomessa on todella asianlaita näin. Kuitenkin meillä on parhaillaan eduskunnassa käsiteltävänä uusi virkamieslaki, joka mitä suurimmassa määrin nimenomaan karsii näitä tekijöitä virkamiehen asemasta, niitä tukipylväitä, joita ennen on ollut. Toisin sanoen uuden virkamieslain tultua voimaan, koska enemmistö sen tulee varmasti tässä salissa viemään läpi, se heikentää virkamiehen asemaa ja alemmat virkamiehet tulevat yhä enemmän riippuvaisiksi esimiehestään.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto totesi vuonna 1979, kun sama virkahierarkkinen esteellisyys tuli esille, että virkamiehillä on niin hyvä asema, ettei ole syytä asiaan puuttua eli ottaa sitä erityiseksi esteellisyysperusteeksi.

Otin tämän asian esille perustuslakivaliokunnassa, mutta siellä tyydyttiin ainoastaan toteamaan se seikka, että virkamiehen asema on tosin huonontunut, mutta valiokunta oli sitä mieltä, että silti virkahierarkista esteellisyysä ei tulisi ottaa lakiin erityisenä esteellisyysperusteena vaan se mahtuisi siihen kaatopaikkakohtaan, jossa todetaan, että on sellainen erityinen syy, joka saattaa vaarantaa virkamiehen puolueettomuuden. Mielestäni ei näin kuitenkaan ole ja tämä tulisi ottaa huomioon erityisenä seikkana, kun hallitus tätä asiaa selvittää hallintomenettelylakia uudistettaessa ja muutettaessa.

Vielä täällä todettiin kansliapäällikkö Vuori-

an todenneen, että mikäli virkahierarkkinen esteellisyys toteutetaan erityisenä esteellisyysperusteena, se aiheuttaa sen, ettei löydy esteettömiä virkamiehiä pian aikaan lainkaan ja ollaan pulassa; täällä viitattiin johonkin tapaukseen valtioneuvostossa Holkerin hallituksen aikana. Onhan kuitenkin niin, että eivät esimiehetkään toki kaikissa asioissa esteellisiä ole ja aina on mahdollisuus, kun esteellisyys on itse kunkin kohdalla itse havaittu, ajoissa ryhtyä toimenpiteisiin esittelijän valitsemiseksi sijaan.

Olen siis samaa mieltä kuin eduskunnan oikeusasiamieskin, joka on esittänyt, että myös virkahierarkkinen esteellisyys todella otettaisiin vakavamman tarkastelun alaiseksi ja tulevaan lakiin.

Mitä tulee kunnallishallinnossa esteellisyyteen, sikäli kuin on virkamiehistä tai viranhaltijoista kysymys, niin hallintomenettelylakiin koskee heitä samalla lailla. Kun täällä puhutaan esteellisyydestä kunnallishallinnossa tai siellä vallitsevasta esteellisyystilanteesta, niin tarkoitetaan nähtävästi kunnallispoliitikkojen esteellisyyttä. Heidän osaltaan toteaisin, että asia on tietysti hyvin herkullinen ottaa väärän asian kohdalla esille toivossa, että joku julkisen sanan edustaja kuulis, että joku tietty ryhmä on asiaa valmis tarkastelemaan. Toki me olemme kaikki siihen valmiita, mutta se on sitten seuraava tarina, niin kuin Rudyard Kipling aikanaan sanoi.

Ed. Aittomies: Herra puhemies! Kiinnitän huomiota erääseen seikkaan, joka ei sellaisenaan liity käsiteltävään asiaan esteellisyyssäännöksistä mutta joka on tietynlainen hankala sivutuotos siitä, että virkamiehet ovat moninaisissa tehtävissä ja monta kertaa, niin kuin täällä on sanottu, on toistakymmentä erilaista tehtävää. Ongelma on nimittäin se, että kun taannoin, en koemielessä vaan sattumalta, soitin kuuteen eri virastoon, kahdessa niistä tapasin asianomaisen virkamiehen. He ovat korkeita virkamiehiä, ja tämä otos oli varmasti varsin hyvä. On joskus tapahtunut niinkin, että kun olen soittanut kymmenen virastoon, niin kahdeksassa tapauksessa en ole saanut henkilöä käsiin ja vain kahdessa näin on tapahtunut. Yleensä he ovat virkamatoilla, jotka sellaisenaan totta kai kuuluvat virkamiehen asemaan. Minulle on kuitenkin jäänyt sellainen käsitys, että matkojen jälkeenkään näitä henkilöitä ei tavoiteta, koska he ovat juuri sivutoimiensa ja luottamustehtäviensä vaatimissa tehtävissä, neuvotteluissa ja valmisteluissa. Olen hiljattain kiinnittänyt eräässä harvoista kir-

jallisista eduskuntakysymyksistäni huomiota tähän ja kysynyt, mitä hallitus aikoo tehdä, että virkamiehet ovat joskus paikalla, jotta kansalaiset, väliäkään niin kansanedustajista, voisivat heitä tavoittaa. Virkamiehen tavoitettavuus on ollut suuri ongelma vuosikaudet, eikä tähän ole korjausta tullut. Mitä enemmän on sivutoimia, sitä vähemmän virkamies on kansalaisten ja myös kansanedustajien tavoitettavissa. Tämä ongelma on sivuongelma esteellisyyteen nähden, mutta on kuitenkin merkittävästi, herra puhemies, olemassa tänäkin päivänä.

Ed. Niinistö: Arvoisa puhemies! Ottaisin esille mietinnöstä ja myös täällä käydystä keskustelusta vain muutaman näkökohdan esteellisyyden osalta.

Ensiksi, puolittain tekninen seikka on hallintoneuvoston jäsenen esteellisyys, joka olisi tarkoitus myös kirjata viralliseksi esteellisyyssperusteeksi. Minusta tämä kysymys on sinänsä aivan selvä, mutta kun siitä puhutaan, en voi olla palauttamatta mieleen eduskunnan omaa henkeä vielä kolme neljä vuotta sitten. Silloin puhuttiin osakekauppoihin liittyvistä ns. sisäpiirisäännöksistä, joissa lakivaliokunta halusi sisäpiiriläisiksi lukea hallintoneuvostojen jäsenet. Täällä käytiin varsin yllättävä keskustelu siitä, kun hyvin moni kansanedustaja, joka kuuluu johonkin hallintoneuvostoon, ei välttämättä ollenkaan valtionyhtiöiden hallintoneuvostoon, koki, että tämä on aivan hölmöä, eihän hallintoneuvoston jäsenen ole tarkoitukseen tietää sellaisia seikkoja, joita hän voisi sisäpiiriläisenä käyttää hyväkseen. Miksi tämä esimerkiksi? Ihän vain siksi, että käsitkset ovat varsin nopeasti muuttuneet, voisi sanoa, liki päälaelleen. Kannattaa kuitenkin olla kaikissa suunnissa jossakin määrin realistinen ja ehkä varovainenkin. Siitä huolimatta, kuten olin sitä mieltä, että hallintoneuvoston jäsen on sisäpiiriläinen, olen sitä mieltä, että hän on myös esteellinen.

Ed. Vähänäkki otti esille virkahierarkkisen esteellisyyden. Itse asiassa valiokunta kyllä lausuu tuosta mietintönsä kakkosivulla vasemmanpuoleisessa kappaleessa. Tässäkin ilmeisesti on syytä mennä vähän esteellisyyden käsitteeseen ja syvemmälle. Oikea tavoite kai olisi se, että meillä ei ole virkamiehiä, jotka vetäytyvät virkatoimesta sillä tavalla, että ilmoittavat olevansa esteellisiä, eli siis noudattavat kauniisti lain kirjainta, vaan tavoitteena pitäisi olla sen, ettei ole sellaisia perussyitä, joiden vuoksi joutuu vetäytymään virkatoimesta. Ehkä juuri virkahierarkki-

nen esteellisyys, jota valiokunta kyllä korostaa viittaamalla oikeusasiamiehen ehdotuksen muotoiluunkin, voisi sijoittaa tämän tyyppisen piiriin, että sellaisen esimiesasemassa olevan virkamiehen, joka tietää, että hänen tietty toimensa viran ulkopuolella säännönmukaisesti aiheuttaa virastossa hänen alaistensa esteellisyystilanteita, tietysti kaikella kohtuudella olisi pidättäydyttävä luomasta tällaista perustilannetta alkuunkaan. Ehkä valiokunnan mietinnöstä voitaisiin tämäntapainenkin ajattelu lukea.

Haluaisin kiinnittää huomiota mietinnön viimeisellä sivulla vasemmanpuoleisissa kappaleissa valiokunnan esille ottamaan seikkaan siitä, että hallintomenettelyä sovelletaan hallintoasian käsittelyyn viranomaisena. Meillä on tässä talossa kokemuksia siitä, että se, mikä on hallintoasian käsittelyä, saattaa olla hivenen tulokinnanvaraista. Siitä tällä on keskusteltu vuosi sitten hyvinkin paljon. Tämän vuoksi saat- taisi olla, että tässä suhteessa olisi hivenen selv- tämisen varaa ja ehkä esteellisyssäännösten ra- tion huomioon ottaen laajentamisenkin varaa.

Kun puhutaan virkamiesten esteellisyydestä, tässä on lyöty paljon yhtäläisyysmerkkejä vali- tettavasti valtionyhtiöitten hallintoneuvostoon ja lähinnä siihen problematiikkaan, joka liittyy siihen, edustavatko siellä kansanedustajat tai vir- kamiehet valtiovaltaa. Nyt täytyy muistaa, että siinäkin suhteessa on omat ylilyönnin vaaransa. On näkynyt perusteluita, joiden mukaan virka- mies, joka puhtaasti virkamiehenä istuisi viras- tossaan käyttäen sitä julkista valtaa, jota tuohon virkaan kuuluu, julistettaisiin esteelliseksi, jos hän esimerkiksi joutuu ottamaan kantaa jonkin valtionyhtiön ja yksityisen yhtiön intressien välil- lä, vain sillä perusteella, että hän on valtion leivis- sä. Tässäkin on vaara päätyä sellaiseen yliampu- miseen, ettei meillä ole enää asioitten ratkaisijoi- ta.

Ed. Laine viittasi kunnallistoiminnassa mah- dollisesti tuleviin esteellisyyskiin. Se saattaa tulla paljon nykyistä voimakkaammin vastaan niissä tilanteissa, joissa yksityistetään tai muodoste- taan kunnallisia osakeyhtiöitä. Mutta en toki kuitenkaan unohtaisi niitä kunnanvaltuustojä- sen, kunnanhallituksen, joissa kunnan palveluk- sessa oleva henkilöstö muodostaa esimerkiksi enemmistön päätösvallasta. Minusta siinä on melkoinen paha ristiriita, jos ajatellaan esimer- kiksi talouspuolella kunnallisveron maksajien suhdetta niihin päätöksentekijöihin, jotka saat- tavat saada suoraa hyötyä siitä, että kunnallisve- roa maksetaan runsaasti, eli oman palkkauksen

muodossa. Tämä tilanne ilmeisesti on varsin usein käytännössä askarruttanut ihmisiä.

Edelleen tällä oli joitakin viittauksia siihen, voiko kansanedustaja olla esteellinen. Tämä on varmasti hyvin vaikea kysymys. Ehkä osin sitä nyt lähestytään, kun kansanedustajan ilmoitus- velvollisuutta sidonnaisuuksistaan ollaan säätä- mässä. Mutta minusta se ei ole aivan ongelmaton alue. Tänä keväänä meillä oli tällä lainsäädän- töä, joka koski Eka-säästökassatalletusten poik- keuksellista, siis ei pankkitakuuseen perustuvaa maksamista valtion varoista ja käsittelyyn osal- listui hyvin reippaasti kansanedustajia, jotka ymmärtääkseni kuuluvat itse Ekan hallintoneu- vostoon ja periaatteessa ehkä olivat keskustele- massa ainakin teoreettisesti sellaisesta tilantees- ta, että elleivät rahat tule täältä, niin ne saattavat tulla vaadittavaksi vahingonkorvauskanteella mm. tuon yhtymän puhevaltaa käyttäneiltä. Sekin voi olla ulospäin hivenen omituinen perus- asetelma. Siitä huolimatta olen kyllä sitä mieltä, että kansanedustajien esteellisyys on varsin vai- kea asia ja ilmeisesti viime kädessä aina ollaan kansantuomioistuimen edessä vain vaaleissa.

Ed. Väistö: Herra puhemies! Ed. Niinistö toi hyvin esille niitä esteellisyysongelmia, mitä ylipääntänsä eri tasoilla ja tahoilla päätösvaltaa käyttävien elinten jäseniin liittyy. Hän otti esille myös kunnallishallinnon ja sen esteellisyyden, jota mm. kunnan palveluksessa olevien osalta on jo aiemminkin arvioitu. Minusta tässä on todella arvostelun sijaa. Useissa kunnissahan nyt valin- toja tehtäessä, kun hallitukseen tai lautakuntiin on henkilöitä valittu, on jo kiinnitetty tähän huo- miota. Mutta jatkossa olisi varmasti paikallaan, että uudessa kuntalaissa tämänkin asian osalta vedettäisiin nyt tarkemmin rajaa, mihin saakka viranhaltijoiden, kunnan palveluksessa olevien osalta esteellisyysmenettely tulisi lailla ulottaa. Tietysti paljon jää vielä sen harkinnan varaan, mitä yleensä sekä henkilöt itse, valittavat itse, että heidän valitsijansa joutuvat käyttämään. Kaikkiahan ei voida säännöksillä säädellä eikä tietysti pidäkään säädellä, vaan pitää jättää va- raan käytännön elämälle ja moraalille. Tarvetta sen moraalin nostamiseen varmasti esteellisyys- kysymyksissä on eri puolilla.

Ed. Ala-Nissilä: Arvoisa herra puhe- mies! Ed. Niinistö varsin ansiokkaasti pohdis- keli puheenvuorossaan myös esteellisyysään- nöksiä. Yhdyn siihen, mitä ed. Väistö totesi, että uudessa kunnallislaisissa kunnan viranhalti-

joiden asemaa kannattaa nyt täsmentää ja tietyllä tavalla rajata.

Toinen hyvin mielenkiintoinen kysymys on kansanedustajien esteellisyys Eka-säästökassatalletusten osalta. Mielestäni tässä käytiin aika lähellä rajakysymyksiä, kun täällä hallintoneuvoston jäsenet pyrkivät erittäin voimakkaasti vaikuttamaan näihin asioihin. En sano, että siinä oli esteellisyydestä kysymys, mutta oltiin lähellä raja-alueita.

Toisaalta voidaan myös esittää teoreettinen tilanne siitä, että kansanedustajan omat asiat tai hänen yritystoimintansa asiat ovat keskeisesti pankkitukea saavan pankin tai Arsenal Oy:n rahoituksessa. Toisaalta me valvomme täällä ainakin talousvaliokunnassa näitä asioita. Voidaan kysyä, ollaanko tässä aika lähellä esteellisyyskysymyksiä. Näitä olisi jossakin yhteydessä hyvä kyllä pohtia.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

10) Ehdotus laiksi rikoslain 29 luvun 4 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 67

Lakivaliokunnan mietintö n:o 7

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 7.

Keskustelu:

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Nyt käsittelyssä oleva hallituksen esityksellä avattu rikoslain 29 luvun 4 §, verorikkomuspykälä, käsiteltiin täällä edellisen eduskunnan aikana rikoslakiuudistuksen ensimmäisen osan yhteydessä. — Aivan oikein, ed. Niinistö siellä hymyilee. Hän oli eräs tekijä tässä asiassa, aivan positiivisessa mielessä ja periaatteen miehenä.

29 luvun 4 §:hän säättää rangaistuksen mm. ennakonpidätyksen, sosiaaliturvamaksun ja liikevaihtoveron tilittämättä jättäneelle, jos se on tehty hyötymistarkoituksessa ja ilman, että se olisi johtunut maksukyvyttömyydestä. Kysymys on myös siitä, että pykälää käytetään silloin, kun veropetoksen tunnusmerkit eivät tällaiseen laiminlyöntiin sovi.

Viime vaalikaudella, kun rikoslakiprojektia käsiteltiin, oli oikeastaan aika huvittavaa, että koko valtava nippu edettiin suhtkoht, mutta sitten törmättiin tähän ns. velkavankeutta edustavaan pykälään ja siitä väiteltiin täällä aika pitkään. Eräät ja aivan perustellustikin halusivat, että pykälää ei olisi säädetty tämän tyyppisenä. Näin silloin kuitenkin tapahtui, ja siitä johtuen, että silloin tämä lainkohta aiheutti aika paljon vääntöä sekä valiokunnassa että täällä salissa, ajattelin siitä ihan muutaman sanan käyttäen.

Lainkohdan avaaminen johtuu nyt siitä, että kun meillä astuu arvonlisäveroa koskeva laki voimaan, on se nyt sitten kesäkuun alusta tai niin kuin oppositio ehdottaa vuodella lykättynä, niin arvonlisävero oli luiskahtaa pois verorikkomuspykälästä, vaikka kysymyksessä on käytännössä sama asia kuin liikevaihtovero, joka siellä tällä hetkellä on. Tästä johtuen tämä tuli hyvin kiireellisenä tänne käsiteltäväksi. Lakivaliokuntakin käsiteli sen enemmittä puheitta yhden liuskan mietinnöllä. Tästä asiasta, johon nyt kiinnitän huomiota, käytin puheenvuoron myös lakivaliokunnassa, mutta en siihen halunnut loppujen lopuksi kuitenkaan mitään lausumaa esittää tältä osin.

Nyt kun arvonlisäveron osalta verokanta laajenee merkittävästi, verovelvollisia, jotka tässä tapauksessa kuuluvat verorikkomussanktion piiriin, tulee kymmeniätuhansia lisää, saattaa tulla satakintuhatta, en muista määriä. Joukossa on paljon sellaisia yrittäjiä, jotka eivät ole aikaisemmin tällaisten asioiden kanssa joutuneet tekemisiin.

Lakihan mahdollistaa sen, että pienten laiminlyöntien johdosta, jotka on sittemmin korjattu, ei aseteta syytteeseen. Juuri tähän kohtaan laissa, jossa on tällainen mahdollisuus pienten laiminlyöntien läpi sormien katsomiseen, kiinnittäisinkin huomiota. Kun arvonlisäverolaki aikanaan tulee voimaan ja arvonlisäveroa aletaan periä, toivon, että niitä, jotka nyt joutuvat tähän rulettiin vastenmielisesti ja tilityslaiminlyöntejä ehkä tekevät, ilman että siinä nyt suurempaa rikollista tarkoitusta olisi, katsottaisiin tietyllä tavalla vähän lempeämmällä silmällä.

Tietynlaista siirtymäkautta, vaikkakaan sitä ei laissa ole mainittu, tässä varmasti tarvitaan. Se on kohtuullista. Siinä vaiheessa kun asiat arvonlisäveron perimisen ja tilittämisen osalta myös siihen aikaisemmin tottumattomilta alkavat sujua, tietysti tämä lainsäädäntökin loksahtaa omalla tavallaan paikalleen niin, että kaikki ovat

tämän lainkohdan mukaan rangaistavia, mikäli laiminlyövät tilityselvollisuutensa. Mutta tietynlainen siirtymäaika, vaikkakaan sitä ei laissa mainita, jollakin tavalla kuitenkin veroviranomaisten ja yleensä viranomaisten kohdalta tässä saattaa olla paikallaan.

Ed. Niinistö: Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi muisteli tämän säännöksen syntyhistoriaa. Tämä on erinomainen esimerkki juuri sellaisesta pykälästä, jota koskaan ei saisi syntyä, ja erinomainen esimerkki myös siitä, miten ainakin silloisen hallituksen yliuikat pelisäännöt, jotka käsittivät sen, ettei lakitekstiin puututa, mutta perusteluilla sitten muutetaan, aiheuttavat epäloogisen lopputuloksen. Käytännön juristit ovat kertoneet, ettei tätä maksurikkomusta koskevaa säännöstä oikeastaan enää voida soveltaa missään olosuhteissa sen vuoksi, että on epäselvää, miten sitä pitää soveltaa. Jos rikosoikeudessa tarkastellaan sotkuista säännöstä ja päädytään tähän johtopäätökseen, silloin pitää tietysti vapauttaa.

Viime kädessä silloin eduskunnan ponsi lopullisesti hämärsi tämän soveltavuusalan. Tässä sitä pontta ei näköjään esitetä uudelleen, mutta kai sitten lain soveltajat löytävät senkin ponnien, joka aiheuttaa sen, ettei tätä teknistä muutostakaan tulla aikanaan soveltamaan.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

11) Ed. Hautalan lakialoite n:o 30 laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Toinen varapuhemies: Puhemies-neuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Hautala: Arvoisa puhemies! Esittelen täällä ehdotusta, jolla on tarkoitus muuttaa Suomen Hallitusmuotoa. Ehdotan, että Suomessa ryhdytään neuvoa-antavan kansanäänestyksen lisäksi järjestämään myös sitovia kansanäänestyksiä. Tarkoitus on, että tietyt eduskunnan tekemät päätökset voidaan alistaa kansalaisten hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Kansalla olisi siis

eräänlainen veto-oikeus tiettyihin eduskunnan tekemiin päätöksiin.

Esitän, että tässä tarkoituksessa hallitusmuotoon lisätään uusi pykälä: 33 b. Sen sisältö olisi, että ulkovaltojen kanssa tehdyistä sopimuksista silloin, kun niissä luovutetaan eduskunnan päätösvaltaa kansainvälisille toimielimille, olisi järjestettävä sitova kansanäänestys. En siis esitä, että neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä luovuttaisiin, mutta rinnalle tulisi selkeämmin kansan päätöstä merkitsevä instituutio.

Suomessahan suora demokratia on hyvin kehittymätöntä. Kansalaisilla on loppujen lopuksi erittäin vähän vaikutusmahdollisuuksia. Meidän valtiosääntömme on erittäin edustuksellinen. Itse katson, että Suomessa parhaillaan vallitseva poliittinen kriisi saattaisi hyvinkin aueta siten, että kansalaisille tulisi mahdollisimman monipuolisesti erilaisia suoria vaikutusmahdollisuuksia.

Erityisesti mieleissäni on ollut EU-liittymisratkaisu, joka todennäköisesti tullaan tekemään tämän vuoden aikana. Se on varmasti Suomen valtiohistorian suurin ratkaisu, jossa lainsäädäntövaltaa ja myös tuomiovaltaa siirretään Suomen rajojen ulkopuolelle. Se koskettaa hyvin syvältä perustuslakiamme. Nyt kuitenkin näyttää siltä, että tässä asiassa on valittu eräänlainen jesuiittamoraali. Tarkoitus pyhittää keinot, ja päämäärät ja keinot muuttuvat toisikseen. Ne, jotka ovat päättäneet viedä EU-sopimuksen läpi mahdollisimman mutkattomasti, ovat päätyneet tulkitsemaan hallitusmuotoamme ja perustuslakiamme sillä tavalla, että ei olisi ollenkaan muutettava perustuslakia. On tarkoitus, että EU-liittymisratkaisu voidaan tehdä yksillä valtiopäivillä kahden kolmasosan enemmistöllä julistamatta asiaa kiireelliseksi. Kiireelliseksi julistaminen edellyttäisi viiden kuudesosan enemmistöä, mutta koska tiedetään, että tällaista enemmistöä ei tässä eduskunnassa ole saatavissa, on päädytty ns. supistettuun perustuslain säätämisyjärjestykseen.

Itse katson, että tämä on hyvin kyseenalaista. On kyseenalaista sivuuttaa perustuslaki. Professori Jan-Magnus Jansson, varmasti Suomen tunnetuimpia valtiosääntöasiantuntijoita, on todennut hiljattain, että on olemassa vaara, että todellisuus ja perustuslain kirjain etäännyvät liian kauaksi toisistaan. Siinä tapauksessa perustuslaista tulee hänen mukaansa fiktio, jota ei oteta vakavasti. Juuri näin on nyt mielestäni käymässä.

Haluan erittäin ankarasti pitää erillään kysy-

myksen menettelytavasta, jolla EU:hun liittymisestä päätetään ja sitten itse jäsenyydestä. Olen varovaisesti liittymisen kannalla tällä hetkellä, joskin haluan pidättää itselläni mahdollisuuden muodostaa lopullista kantaani, koska monet asiat ovat vielä hyvin epäselviä.

Mutta siitä huolimatta, että suhtaudun jäsenyyteen periaatteessa myönteisesti, olen sitä mieltä, että poliittisen järjestelmän ja eduskunnan uskottavuuden kannalta tämä päätös on erittäin kyseenalaista viedä läpi tässä eduskunnassa kahden kolmasosan enemmistöllä.

Tunnen suurta houkutusta äänestää sellaisen esityksen puolesta, jopa tehdä sellaisen, että tässä olisi noudatettava varsinaista perustuslain säätämisjärjestystä. Tämä eduskunta siis päättäisi asian, sitten tulisivat vaalit, ja uudessa eduskunnassa pitäisi edelleen löytyä kahden kolmasosan enemmistö. Tämä merkitsisi sitä, että seuraavista eduskuntavaaleista tulisi hyvin selkeästi EU-vaalit. Mielestäni tätä voidaan perustella mm. sillä, että kun tätä eduskuntaa valittiin, niin talvella 1991 melkein kaikkien puolueiden puheenjohtajat ilmoittivat silmää räpäyttämättä television suuressa vaalikeskustelussa, että kysymys EU-jäsenyydestä ei tule lainkaan olemaan ajankohtainen tällä vaalikaudella.

Itse esitän nyt ratkaisuksi tähän poliittisen järjestelmän uskottavuuskriisiin sitä, että eduskunnan mahdollisesti syksyllä tekemä päätös alistettaisiin sitovaan kansanäänestykseen. Siihen tällä hallitusmuodon muutosehdotuksella tähtään. Eduskunta tekisi oman perustellun päätöksensä. Eduskunnan ja jokaisen kansanedustajan henkilökohtaisesti tulisi ottaa täysi vastuu tästä ratkaisusta omalta osaltaan.

Emme nimittäin voisi kätkeytyä tällaisen merkkillisen neuvoo-antavan kansanäänestysinstituution taakse. Kukaanhan ei oikein tarkasti osaa selittää, mitä tarkoittaa, että kansanäänestys on neuvoo-antava. Tiedän edustajia, jotka ovat valmiita sitoutumaan neuvoo-antavan kansanäänestyksen tulokseen ja sanovat, että se on moraalisesti sitova. Itselleni tämä kyllä sopii, koska mielipiteeni EU-jäsenyydestä ei ole kovin vahvasti puolesta, vaan suhtaudun siihen kuitenkin aika skeptisesti. Mutta tiedän myös sellaisia vaikaumuksellisia EU:n vastustajia tai kannattajia, jotka eivät voi poiketa omasta käsityksestään. Heille ei sovi se, että neuvoo-antava EU-kansanäänestys on moraalisesti velvoittava.

On päässyt syntymään hyvin merkkillinen tilanne, joka pilkkaa demokratiaa. Olisi ehdottomasti paikallaan muuttaa hallitusmuotoa ja an-

taa kansalle tässä asiassa lopullinen päätösvalta. Silloin kansa voisi sitovassa kansanäänestyksessä hyväksyä tai hylätä eduskunnan tekemän päätöksen.

Professori Jansson on myös todennut, että vaikka juridisesti olisi mahdollista hyväksyä EU-velvoitteet poikkeuslailla eli tässä supistetussa perustuslain säätämisjärjestyksessä, on syytä kysyä, onko se arvokasta ja moraalisesti hyväksyttävää. Mielestäni ei ole. Meitä jokaista velvoittaa valtiopäiväjärjestyksen 11 §, jossa todetaan: "Edustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia eivätkä häntä sido mitkään muut määräykset". Mielestäni tämä eduskunta tekee perustuslaista pilkkaa, jos se aikoo hyväksyä EU-jäsenyyden supistetussa perustuslain säätämisjärjestyksessä.

Suomessa tilanne on erittäin vaarallinen poliittisen järjestelmän uskottavuuden kannalta. Edustuksellinen demokratia on yhä selvemmin tullut puolueiden demokratiaksi. Valtiopäiville kokoontuu eduskunta, jonka jäsenet ovat kylläkin valikoituneet äänioikeuttaan käyttäneiden kansalaisten myötävaikutuksella, mutta kuitenkin hyvin keskeisesti tähän valikoitumiseen vaikuttavat puoluekoneistot.

Kansalaisten vieraantuminen puolueista on vanha ilmiö, ja viimeksi presidentinvaalit osoittivat, että ilmiö ei missään tapauksessa ole hiipumaan päin. Kansalaiset eivät sitoudu enää kovin kiinteästi tietyn puolueen ratkaisujen taakse. Eriytisesti näin ei tapahdu monissa pitkävaikutteisissa ja hyvin olennaisiksi koetuissa kysymyksissä, joten eduskuntavaaleissa valittu eduskunta ei välttämättä kauaskantoisissa kysymyksissä edustakaan kansalaisten mielipiteitä.

Edustuksellisen demokratian rinnalle pitäisiikin ehdottomasti tuoda suoran vaikuttamisen mahdollisuuksia, joilla kansalaiset voisivat ilmaista tahtonsa myös eduskuntavaalien välillä. Yksi tapa lisätä näitä vaikutusmahdollisuuksia on sitovien kansanäänestysten järjestäminen.

Jos kansanäänestys on sitova, annetaan kansalaisille selkeä viesti siitä, että ylintä valtaa asiassa käyttää kansa, ja tähän on perustuslain mukaista. Siksi hyvin olennaisista kysymyksistä on voitava järjestää sitova kansanäänestys.

Eriyisen tärkeää on pysyttää lopullinen ratkaisuvalta äänioikeutetuilla kansalaisilla silloin, kun on hyväksyttävänä kansainvälinen sopimus, jolla hallitusmuodon mukaan kansalle kuuluvaa valtaa siirretään kansainvälisille toimielimille.

Euroopan integraation edetessä ja Eurooppaa koskevien sotilaallisten järjestelyjen muuttuessa tulee Suomen eduskunnan hyväksyttäväksi mahdollisesti useitakin sopimuksia, joilla kajoetaan perustuslakien keskeisiin säännöksiin tai kansallisen päätöksenteon ydinalueisiin, kuten ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Esimerkkinä tällaisista tulevista ratkaisuista, jotka eivät varmaankaan osu tämän eduskunnan kohdalle mutta kylläkin tulevien, on Euroopan unionin perustamissopimusten ja niiden muutosten voimaansaattaminen Suomessa, mikäli Suomi liittyy Euroopan unionin jäseneksi.

Olenkin toisessa yhteydessä esittänyt, että jo tämä eduskunta sitoutuisi siihen ajatukseen, että mikäli EU:hun liitytään, järjestetään kansanäänestys tulevista EU:n perustamissopimusten muutoksista vuoden 1996 jälkeen, jolloin Euroopan unionin jäsenmaiden hallitukset mahdollisesti tekevät ratkaisuja askelista kohti yhteistä ulko- ja turvallisuus- sekä ehkä myös puolustuspolitiikkaa.

Ed. O. Oja 1 a : Arvoisa puhemies! Ed. Hautalan lakialoite Suomen hallitusmuodon muuttamisesta siten, että voitaisiin myös järjestää tai tulisi järjestää tietyissä tapauksissa sitovia kansanäänestyksiä, on mielestäni hyvin tärkeä. Olen tietysti pahoillani, että näin kevätiliansuussa niin kovin harvoja kansanedustajia näyttävät tämä aloite ja siihen liittyvät periaatteet kiinnostavan, koska minusta siinä on otettu esiin hyvin tärkeitä asioita.

Toisaalta voisi ehkä sanoa, että, ed. Hautala, lakialoite olisi ollut tietysti tarpeen ehkä jo aikaisemminkin, koska itse esimerkiksi olisin pitänyt hyvin tärkeänä, että kun nyt syksyllä järjestetään EU-jäsenyydestä kansanäänestys ja se on nykyisin mukaan neuvoa-antava, niin pahoin pelkään, että me vajoamme melkomoiseen tulkintasuohon tässä maassa siinä, miten sitä tullaan tulkitsemaan aikanaan. Voi olla, että olen liian pessimistinen, mutta näin pelkään.

Mutta mikäli meillä nyt jo hallitusmuodossa olisivat olleet tämän kaltaiset säännökset, uskon, että tilanne olisi huomattavasti helpompi ja selkeämpi. Se olisi demokraattisempi, kansanvaltaisempi, ja varmasti lisäisi myös kansalaisten aktiviteettia ja kiinnostusta ottaa selvälle ja vaatia myös enemmän tietoa, kun he todella tietäisivät, että heidän kannanotoillaan on viime kädessä ratkaiseva painoarvo.

Nyt on jo jossakin määrin kuulunut kannanottoja — tiedän, että esimerkiksi omassa ryhmäs-

sänikin on sellaisia näkökohtia — että neuvoa-antava kansanäänestys on todella aikanaan vain neuvoa-antava ja eduskunnalla viime kädessä on vastuu tehtävästä ratkaisusta. Itse kuitenkin näen, että esimerkiksi näin tärkeään asiaan kuin EU-jäsenyyteen liittyvää kansanäänestystä on aivan turha järjestää, jos ei alun perin lähtökohdana ole se, että sen kansanäänestyksen tulos myös velvoittaa meitä kansanedustajia ottamaan tulos huomioon riippumatta siitä, mikä tulee olemaan äänestysprosentti; nyt jo olen kuullut sellaisia äänenpainoja, että katsotaan, että mikäli äänestysprosentti jää hyvin alhaiseksi, silloin välttämättä esimerkiksi ei tarvitsisi laittaa samaa painoarvoa kansanäänestyksen tulokselle.

Kuitenkin itse pidän sitä demokratian lähtökohdana, että tällaista spekulatiota ei voida harjoittaa. Meillä voidaan eduskunta ja muutkin kansan suoralla vaalilla valittavat elimet kuten kunnanvaltuustot valita riippumatta siitä, mikä on äänestysprosenttiaktiiviteetti. Aivan samallaista valtaa eduskunta käyttää, osallistuu valintaan 60, 80 tai pahimmassa tapauksessa vain 40 prosenttia kansasta, aivan samaa valtaa se käyttää. Tässä suhteessa minusta tällainen spekulatiot mahdollisuus tulisi poistaa. Nimenomaan tämän tyyppisissä asioissa, mitä ed. Hautalan lakialoitteessa on otettu esille, eli silloin, kun ollaan siirtämässä kansallista päätösvaltaa kansainvälisille järjestöille tai yhteisöille, se mielestäni olisi aivan välttämätöntä.

Kaiken kaikkiaan minusta tuntuu, että meillä on muutakin kehittämisen varaa kuin saada sitova kansanäänestys. Itse esimerkiksi ihmettelin kovasti sitä tapaa, jolla rauhankumppanuusasia käsiteltiin Suomessa, ja ennen kaikkea sitä, että sitä ei eduskunnassa koskaan käsitelty. Ainoastaan hallituksen esityksen pohjalta asiasta keskusteltiin puolustusvaliokunnassa ja ulkoasiainvaliokunnassa, jotka puolestaan antoivat omat lausuntonsa ulkoministeriöön ja maan hallitukselle, mutta varsinaista rauhankumppanuuteen liittyvää keskustelua ei eduskunnassa käyty. Se oli mielestäni varsin outoa, jos sitä verrataan esimerkiksi siihen, että Ruotsin valtiopäivillä nimenomaan eduskunnan täysistuntosalissa kuitenkin käytiin rauhankumppanuuteen liittyvä keskustelu, jolloin kaikilla kansanedustajilla oli siihen mahdollisuus osallistua.

En usko, että ratkaisu olisi miksiään muuttanut siitä, miksi se lopulta rauhankumppanuuden osalta tuli. Katson kuitenkin, että tämä sali olisi ollut oikea paikka käydä se keskustelu. Silloin riittävää ei ole se, että meillä on mahdollisuus

esittää hallituksen jäsenille kyselyjä, koska kyselytunnit ovat osoittautuneet enemmänkin — anteeksi vain, herra puhemies — eräänlaisiksi seremonioiksi ja vakavasti otettava syvälinen pohdinta ja keskustelu on niissä näköjään täysin mahdotonta.

Arvoisa puhemies! Toivottavasti ed. Hautalan aloite nyt virittäisi keskustelua. Pahaa pelkään, että tämän eduskunnan aikana ei tämäkään lakialoite etene, niin paljon kuin toivoisinkin, että aloite myönteisessä mielessä voisi mennä eteenpäin. Toivon ainakin, että aloite herättäisi enemmän keskustelua sikäli, että jos Suomi ensi vuoden alusta on Euroopan unionin jäsen ja kun vuonna 1996 kuitenkin tullaan tekemään merkittäviä ratkaisuja, jotka liittyvät turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan, edes niiltä osin tulevista ratkaisuista voitaisiin järjestää sitova kansanäänestys Suomessa.

Ed. Rossi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Hautalan aloite on mielenkiintoinen. Haluan todeta ed. O. Ojalan puheenvuoron johdosta, ettei kansanäänestys ole siinäkään tapauksessa tarpeeton, että se on neuvoa-antava, vaan ehkä juuri sen kautta koko EU-kysymys avautuu kansalaisille äänestyksen alla ja aikana. Se asettaa tietysti suomalaiselle tiedonvälitykselle ja koko EU-prosessin läpiviemiselle valtavan suuria paineita ja haasteita. Aika tulee näyttämään, kuinka se toteutuu.

Tekee mieli kysyä, kun lakialoite on tehty varmasti aivan vilpittömässä ja hyvässä mielessä, kuinka sitten sovittetaan yhteen perustuslaillinen kysymys siitä, että eduskunnassa pitää olla kahden kolmasosan enemmistö aiheen tiimoilta — mielestäni näin tuleekin olla tämän kaltaisessa valtiosopimuksessa — ja kansanäänestyksessä enemmistö on jo 51 prosenttia. Eikö tässä ole tietty ristiriita? Ymmärrän tietysti, jos se halutaan muuttaa, mutta mielestäni on aivan paikallaan, että eduskunta säilyttää nykyisen kohdan voimassa.

Sen sijaan katsoisin kylläkin, että äänestysikarajan suhteen kansanäänestyksessä voitaisiin toimia toisin. Hallitus valmistelee kansanäänestyksestä annettavaa lakia. Siinä yhteydessä ilmeisesti pohjaesitys on kuitenkin entinen eli 18 vuotta täyttäneet voivat äänestykseen osallistua. Mielestäni ikäraja voisi olla alempi, esimerkiksi 16 vuotta. Käytännössä silloin nykyisysteemillä he olisivat lähestulkoon 17-vuotiaita, jos kansanäänestys on syksyllä tai lähempänä loppuvuotta. Mutta se on jo toinen kysymys.

Ed. O. Ojala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rossille totean, etten missään tapauksessa todennutkaan, että neuvoa-antava kansanäänestys olisi tarpeeton. Totesin ainoastaan, että olisi ollut hyvä, jos meillä nyt olisi ollut mahdollisuus sitovaan kansanäänestykseen. Totesin edelleen, että se jättää myös mahdollisuuden spekulatioille, joita on jo jossakin määrin kuullutkin eri puolilla.

Mitä tulee ed. Rossin julkisuuteenkin saattamaan ehdotukseen äänestysikarajan laskemisesta 16 vuoteen nimenomaan, mitä tulee nimenomaan unionin jäsenyyteen liittyvään kansanäänestykseen, minun täytyy siinä suhteessa sanoa ed. Rossille, että minä en voi oikein hyväksyä sitä, että tässäkin suhdanteiden mukaan mennään joissakin äänestyksissä. Minä kannattaisin sitä, että jos me lähdemme äänestysikarajaa laskemaan, se tehdään kautta linjan eikä aloiteta kenties juuri merkittävimmästä ratkaisusta, joka tällä vuosisadalla meillä on eikä vain nyt tilapäisesti tässä asiassa. Olisi pitänyt aikoinaan hyväksyä muistaakseni ed. Karhusen tekemä aloite, että äänestysikaraja alennettaisiin yleisesti 16 vuoteen. Minusta tämä on nyt tarkoitushakuista, koska on selvästi tiedossa, että nuoret ovat ainakin tähän asti olleet innokkaimpia EU-jäsenyyden kannattajia. Se tuntuu vähän tarkoitushakuiselta. Olisi eduskunnan pitänyt aikoinaan jo päättää, että yleensä siirrytään alempaan äänestysikarajaan maassamme.

Ed. Hautala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. O. Ojala sanoi, että tällainen hallitusmuodon muutosesitys olisi ollut tarpeen tehdä jo aikaisemmin. Näin ihan varmasti on. Olen itse aika pöyristynyt siitä, että ns. Tiitisen komitean ehdotus on nieltä niin laajasti kuin se on nieltä. En voi päätyä muuhun kuin siihen, että tämä on jesuiittamoraalia eli on etsittävä mikä tahansa keino, jolla sopimus saadaan hyväksytyä. Minusta poliittinen järjestelmä menettää loputkin uskottavuudestaan, kun näin menetellään. Väitän, että tästä maksetaan poliittista laskea vielä kauan. Varmasti sitä maksetaan seuraavissa eduskuntavaaleissa, niistä tulee joka tapauksessa erittäin vaikeat, ja EU-ratkaisu vaikeuttaa siihen.

Ed. Rossi sanoi, että neuvoa-antava kansanäänestys avaa EU-kysymyksen kansalaisille tavalla, joka muuten ei ehkä toteutuisi. Olen samaa mieltä tästä asiasta, että pedagogisena prosessina se on toki tarpeen, mutta demokratian näkökulmasta mielestäni se ei riitä. Ei riitä se, että stimu-

loidaan keskustelua. Se on välttämätöntä, mutta kaikkein välttämättömintä on noudattaa perustuslain henkeä ja toimia niin kuin arvokas demokratia edellyttää. Sen takia kansanäänestyksen pitäisi olla sitova.

Ed. Rossi otti puheeksi kysymyksen siitä, mikä on legitiimi enemmistö kansanäänestyskesä. Itse olen lähtenyt siitä, että EU-ratkaisussa on kaksi kunniallista menettelyvaihtoehtoa. Yksi on se, että jos kansanäänestys on neuvoa-antava, sitten eduskunta joutuu julistamaan sen päätöksen kiireelliseksi, jolloin tarvitaan viiden kuudesosan enemmistö, ja neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä vaadittava enemmistö on 50 prosenttia. Mutta sillä ei ole mitään virkaa, koska keskustelemme siitä, onko se moraalisesti velvoittava vai millä tavalla velvoittava, jos ollenkaan. Mutta esitän siis itse sitä vaihtoehtoa, että eduskunta tekee näillä valtiopäivillä kahden kolmasosan enemmistöllä ratkaisun ja sitten kansa joko hyväksyy tai hylkää sen. Itse esitän lakialoitteessani, että äänestysprosentin pitäisi olla vähintään 50 ja enemmistön annetuista äänistä pitäisi olla ratkaisun takana.

Toinen varapuhemies (koputtaa):
Kaksi minuuttia!

Ed. Rossi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. O. Ojalan puheenvuoron johdosta haluan todeta, kun hän sanoi, että suhdanteiden mukaan ei saa lainsäädäntöä tehdä: Tietysti pitää paikkansa, että näin ei tulisi ainaakaan olla. Se, että mahdollisessa EU-kansanäänestyksessä ikäraja olisi alhaisempi, olisi mielestäni hyvä askel myös yleisemmän äänestysikärajan alentamisen suhteen ja siinä olisi hyvä asiaa tavallaan testata ja kokeilla. Siinä tietysti kansakunnan ja nuorten kypsyys tulee punnituksi. Itse tuohon kypsytyksen uskon ihan täysin.

Herra puhemies! Vielä siitä, mikä sitoo minkäkin verran. Myös tasavallan presidentti käytti sanontaa "moraalisesti sitova". Minä olen pohdiskellut viime kuukausina, kenen moraalin mukaan minä sitten sitoudun. Ilmoitan eduskunnan pöytäkirjaan, että sitoudun vain tismalleen omaan moraaliini tässä asiassa enkä tule siltä osin noudattamaan mitään muutakaan, aivan kuten valtiopäiväjärjestys minulle tuon oikeuden tuo. Siihen nähden teen aivan täysin itsenäisen ratkaisun. Minun käsittääkseni niin tulee tehdä koko eduskunnankin ja siinä suhteessa riippumatta siitä, mikä kansanäänestyksen eksakti tulos ja ratkaisu on, eduskunnalla on vastuu. Mei-

dän loppujen lopuksi sen verran pitää kunnioittaa myös itseämme ja tätä instituutiota. On varmasti enemmän sellaista tietoakin, jonka pohjalta tuo ratkaisu lopuksi voidaan tehdä.

Lopetan nyt, etten vie seuraavan puheenvuoron käyttäjältä hyviä ajatuksia.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Mikäli oikein kuulin, ed. Hautala totesi, että perustuslaki on tietynlainen fiktio. Pitää paikkansa. Perustuslaki on tietynlainen toivelista siitä, miten asioiden pitäisi olla. Se ei ole lista siitä, miten niiden pitää olla.

Ensimmäisessä kohdassa lausutaan mm., että Suomi on suvereeni tasavalta. Se on sitä suunnilleen vielä tällä hetkellä, mutta jos Suomi solmii Euroopan unionin kanssa sopimuksen, tämä kohta ei pidä enää paikkaansa. Siinä tulee silloin se, että sen pitäisi olla suvereeni, mutta se ei ole. Näin ollen jos Suomi tekee sen tyyppisen sopimuksen, mitä Euroopan unionin jäsenyys edellyttää, ehdottomasti olen ollut aina sitä mieltä, että se pitäisi säätää perustuslain säätämisyjärjestyksessä, vaikeutetussa säätämisyjärjestyksessä. Jos näin ei tapahdu, silloin perustuslakia selkeästi rikotaan tarkoituksenmukaisuussyistä ja silloin yhteiskunnalla ei ole enää mitään merkitystä, paitsi jos tehdään nyt perusoikeusuudistuksen yhteydessä tähän pykälään sellainen kohta, että Suomi on suvereeni valtio, ellei tehdyistä valtiotopimuksista muuta johdu. Silloin ei enää tarvitsekaan noudattaa perustuslain mukaista säätämisyjärjestystä tässä mielessä, koska se on otettu jo huomioon tässä perustuslain kohdassa.

Mitä tulee kansanäänestykseen, neuvoa-antava kansanäänestys on yhtä tyhjän kanssa. Ensinnäkään informaatiota anneta tasapuolisesti, kansalaiset eivät tiedä, mikä on oikeaa ja mikä väärää tässä asiassa. Sen pitäisi olla ehdottomasti sitova, niin kuin on monissa muissakin maissa tällaisissa kysymyksissä, mutta pidemmältä kansanäänestystä en kyllä halua ottaa jonkinlaiseksi selkänoksi. Eduskunnan täytyy itse asiat päättää, kyllä veto-oikeus tulee kansalle ensi maaliskuussa. Sitten itse kukin näkee, kuinka on tällä äänestellyt. Minä en kansanäänestystä loppujen lopuksi — olen aina sen sanonut — laske kovin korkealle, koska se on tuen hakemista epävarmoilla perusteilla.

Ed. H a u t a l a : Arvoisa puhemies! Siteerasin professori Janssonia, kun totesin, että hän sanoo perustuslain olevan vaarassa muuttua fiktioksi, jota ei oteta vakavasti, jos todellisuus ja

perustuslain kirjain etääntyvät liian kauaksi toisistaan eli jos ruvetaan kovin vahvasti pelaamaan tarkoituksenmukaisuuspeiliä, niin kuin mielestäni nyt tapahtuu.

Ed. Rossi puhui neuvoa-antavan kansanäänestyksen velvoittavuudesta. Minusta on aivan oikein, että joku noudattaa valtiopäiväjärjestyksen antamaa mahdollisuutta olla uskollinen omalle moraalilleen ja omalle näkemykselleen. Mutta ihan varmasti tullaan näkemään, että osa puolueista ja eduskuntavaaliehdokkaista — se on ehkä sitten jo liian myöhäistä — mutta kansanedustajista vähintäänkin ilmoittaa, että heille neuvoa-antavan kansanäänestyksen lopputulos on moraalisesti velvoittava. Me tulemme näkemään joka tapauksessa hirvittävän farssin neuvoa-antavan kansanäänestyksen tulkinнан ympärillä. Sitten vielä siihen lisätään se, että käydään keskustelua siitä, kuinka suuri enemmistö pitää olla takana jne. Minä kyllä olen sitä mieltä, että eduskunta pelastaa paljon omasta arvovalastaan, jos nyt kiireesti muutetaan hallitusmuotoa ja tehdään siten kansanäänestyksestä lopullinen ja sitova.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

12) Ed. Jouppilan lakialoite n:o 31 laiksi kansaneläkelain 33 §:n muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

ensi perjantain täysistuntoon:

13) Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 5 (K 11/1993 vp)

14) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 16 (HE 26)

seuraavaan täysistuntoon:

15) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 17 (HE 71)

16) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 18 (HE 76 sekä LA 28 ja 29)

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 18.

Täysistunto lopetetaan kello 17.50.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio

